

**SANAL SANAT GALERİLERİYLE İŞLENEN
SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN PEDAGOJİK
SANAT ELEŞTİRİ VE ELEŞTİREL DÜŞÜNME
BECERİLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

Gölsüm TUFAN
Yüksek Lisans Tezi
Danışman: Prof. Dr. Tuğba SELANİK AY
Ocak, 2025
Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SANAL SANAT GALERİLERİYLE İŞLENEN SOSYAL
BİLGİLER DERSİNİN PEDAGOJİK SANAT ELEŞTİRİ VE
ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİNE ETKİSİNİN
İNCELENMESİ**

Hazırlayan
Gülsüm TUFAN

Danışman
Prof. Dr. Tuğba SELANİK AY

AFYONKARAHİSAR 2025

ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “**Sanal Sanat Galerileriyle İşlenen Sosyal Bilgiler Dersinin Pedagojik Sanat Eleştiri Ve Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi**” adlı çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde bilimsel etik kurallara ve atıf gösterme ilkelerine riayet ettiğimi belirterek aksi bir durumun tespiti hâlinde sorumluluğun tamamen bana ait olduğunu kabul, beyan ve taahhüt ederim.

30/01/2025

İmza

Gülsüm TUFAN

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ENSTİTÜ ONAYI

Öğrencinin	Adı- Soyadı	Gülsüm TUFAN
	Numarası	210683107
	Anabilim Dalı	Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi
	Programı	Sosyal Bilgiler Eğitimi
	Program Düzeyi	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora ☐ Sanatta Yeterlik
Tezin Başlığı	Sanal Sanat Galerileriyle İşlenen Sosyal Bilgiler Dersinin Pedagojik Sanat Eleştiri Ve Eleştirel Düşünme Becerilerine Etkisinin İncelenmesi	
Tez Savunma Sınav Tarihi	30.01.2025	
Tez Savunma Sınav Saati	14.00	

Yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez, Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek ☒oy birliği – ☐oy çokluğu ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Hacı İbrahim DELİCE
MÜDÜR

Bu tez, Enstitü Müdürlüğünce kontrol edilerek, elektronik imza kullanılarak onaylanmıştır.

ÖZET

SANAL SANAT GALERİLERİYLE İŞLENEN SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN PEDAGOJİK SANAT ELEŞTİRİ VE ELEŞTİREL DÜŞÜNME BECERİLERİNE ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Gülsüm TUFAN

**AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI**

Ocak, 2025

Danışman: Prof. Dr. Tuğba SELANİK AY

İçinde yaşanan toplumun kültürünü ve ortak evrensel öğeleri aktaran sosyal bilgiler dersinde sanatsal ürünlerden eğitsel bir araç olarak yararlanılabilir. Sanat temelli sosyal bilgiler derslerinde her zaman bir sanat galerisinden yararlanmak olanaklı olmayabilir. Böyle durumlarda sanatsal içerik sanal sanat galerileri ile sunulabilir. Bu araştırmanın temel amacı sanal sanat galerileriyle işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin ortaokul öğrencilerinin sanatsal eleştiri ve eleştirel düşünme becerileri üzerindeki etkisinin belirlenmesinin yanı sıra uygulama sürecinin ortaokul öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesidir. Yöntem desenlerinden gömülü karma desenle yapılan bu araştırmanın nicel boyutu ön-test- son-test kontrol gruplu yarı deneysel desen biçiminde, nitel boyutu ise temel nitel araştırma biçiminde desenlenmiştir. Bu araştırma 2022-2023 eğitim- öğretim yılı bahar döneminde Afyonkarahisar il merkezinde bulunan bir devlet okulunun 5. sınıfına devam eden toplam 29 ortaokul öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada veri toplama aracı olarak ‘‘ Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği’’ ve ‘‘Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği’’ kullanılmış olup nitel veri setini araştırma süreci boyunca öğrenciler tarafından tutulan ders günlükleri ve araştırma sonunda yapılan yüz yüze görüşmeler oluşturmaktadır. Nicel veriler wilcoxon işaretli sıralar testi ile nitel veriler ise içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda sanal sanat galerileriyle işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin ortaokul öğrencilerinin pedagojik sanat eleştirileri üzerinde ve eleştirel düşünme becerileri üzerinde anlamlı bir farklılık yarattığı belirlenmiştir. Nitel sonuçlar da nicel sonuçları destekler niteliktedir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara dayalı olarak sanal sanat galerileriyle işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin farklı beceriler üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik farklı sınıf düzeylerinde ve öğrenme alanlarında eylem araştırması ya da deneysel araştırmalar gerçekleştirilmesi önerilebilir.

Anahtar Kelimeler: Sanal sanat galerileri, sanat temelli sosyal bilgiler, gömülü karma desen, ortaokul öğrencileri, sosyal bilgiler.

ABSTRACT

EXAMINING THE EFFECTS OF SOCIAL STUDIES COURSE TAUGHT THROUGH VIRTUAL ART GALLERIES ON PEDAGOGICAL ART CRITICISM AND CRITICAL THINKING SKILLS

Gölsüm TUFAN

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF TOURISM MANAGEMENT**

January, 2025

Advisor: Prof. Dr. Tuğba SELANİK AY

Artistic products can be utilized as an educational tool in social studies lessons that convey the culture and common universal elements of the society in which we live. It may not always be possible to utilize an art gallery in art-based social studies lessons. In such cases, artistic content can be presented through virtual art galleries. The main purpose of this research is to determine the effect of art-based social studies lessons taught with virtual art galleries on middle school students' pedagogical art criticism and critical thinking skills, as well as to evaluate the implementation process based on the views of middle school students. This study was conducted on a total of 29 middle school students attending the 5th grade of a public school in the city center of Afyonkarahisar in the spring semester of the 2022-2023 academic year. The quantitative dimension of this study, which was conducted with embedded mixed design, was designed in the form of a quasi-experimental design with pre-test-post-test control group, and the qualitative dimension was designed in the form of basic qualitative research. In the research, data collection tool was used as "Pedagogical Art Criticism Competence Perception Scale" and "Critical Thinking Disposition Scale for Secondary School Students" were used. The qualitative data set consisted of the course diaries kept by the students during the research process and face-to-face interviews conducted at the end of the research. Quantitative data were analyzed by wilcoxon signed-rank test with jamovi program and qualitative data were analyzed by content analysis. As a result of the research, it was determined that art-based social studies lessons taught with virtual art galleries made a significant difference on middle school students' pedagogical art criticism and critical thinking skills. Qualitative results also support the quantitative results. The data obtained are presented in the form of tables and direct quotations. Based on the results obtained from the research, it can be recommended to conduct action research or experimental research at different grade levels and learning areas to determine the effect of art-based social studies lessons taught with virtual art galleries on different skills.

Keywords: Virtual art galleries, art-based social studies, embedded mixed design, middle school students, social studies.

ÖN SÖZ

İlk olarak yüksek lisans eğitimim süresince sevgisini, şefkatini her zaman hissettiren, akademik başarıları, engin bilgileri, çalışma azmi ve güler yüzü ile yoluma ışık tutan, hiçbir durumda ve koşulda desteğini esirgemeyen, bana kişisel olarak kattıklarını hayatım boyunca her alanda kullanacağım, gönlümde çiçek bahçesi oluşturan biricik danışmanım Prof. Dr. Tuğba SELANİK AY' a sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Değerli birikimleri ile tez savunma jürimde yer alan hocalarım Prof. Dr. Handan DEVECİ' ye ve Prof. Dr. Nil DUBAN' a tezime katkı sağlayan değerli görüş ve önerileri için çok teşekkür ederim.

Araştırmamın uygulama sürecini gerçekleştirdiğim Çayırbağ İmam Hatip Ortaokulu idaresine, öğretmenlerine, 5/A ve 5/B sınıfı öğrencilerine destek ve anlayışları için teşekkür ederim.

Son olarak desteklerini hiçbir zaman esirgemeyen, hayatın her alanında her zaman yanımda olan, en büyük cesaret kaynağım canım anneme, babama, kardeşlerime ve anneanneme sonsuz sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Gülsüm TUFAN
2025, Afyonkarahisar

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa</u>
ETİK VE BİLİMSEL İLKELER SORUMLULUK BEYANI	ii
ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ	vi
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ	ix
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

1. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER	6
2. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI, KAPSAMI VE AMACI	8
3. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ÖNEMİ	11
4. SOSYAL BİLGİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ	13
4.1. DÜNYADA SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ	13
4.2. TÜRKİYE’DE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ	17
5. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI.....	19
5.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI’NIN ÖZEL AMAÇLARI	20
5.1.1. Birlikte Yaşamak	21
5.1.2. Ortak Mirasımız	22
5.1.3. Teknoloji ve Sosyal Bilimler	23
5.1.4. Hayatımızdaki Ekonomi	24
5.1.5. Yaşayan Demokrasimiz.....	25
5.1.6. Evimiz Dünya.....	26
6. SANAT EĞİTİMİ.....	27
6.1. SANATLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE SANAT EĞİTİMİ.....	27
6.1.1. Sanatın Tanımı ve Kapsamı	28
6.1.2. Sanat Türleri.....	32
6.2. SANAT EĞİTİMİ	35
6.3. SANAT VE 21. YÜZYIL BECERİLERİ İLİŞKİSİ	43
6.4. 21. YÜZYIL BECERİLERİ BAĞLAMINDA KÜLTÜREL FARKINDALIK	44
6.5. SANAT TEMELLİ SOSYAL BİLGİLER YAKLAŞIMI	48
6.6. ÇOK ALANLI SANAT EĞİTİMİ	50
6.7. SANAT ELEŞTİRİSİ	52
6.8. SANAT TARİHİ	56
6.9. ESTETİK.....	57
6.10. UYGULAMA.....	58
7. SANATI OLUŞTURAN DİSİPLİNLER.....	58
8. SOSYAL BİLİMLER VE SANAT.....	60
8.1. EKONOMİ VE SANAT.....	61
8.2. HUKUK VE SANAT	61
8.3. PSİKOLOJİ VE SANAT.....	61
8.4. SOSYOLOJİ VE SANAT	62

8.5. TARİH VE SANAT	63
8.6. ANTROPOLOJİ VE SANAT	63
8.7. COĞRAFYA VE SANAT	64
8.8. SANAT VE SİYASET	64
8.9. SANAT VE ARKEOLOJİ	64
8.10. SANAT VE FELSEFE	64
8.11. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE SANAT	65
9. ELEŞTİREL DÜŞÜNME	66
10. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	69
10.1. YURT İÇİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	69
10.2. YURT DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR.....	77

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN DESENİ	83
2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU	85
3. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	86
3.1. NİCEL VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	86
3.1.1. Pedagogik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği	86
3.1.2. Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	87
3.2. NİTEL VERİ TOPLAMA ARACI	88
3.2.1. Görüşme Formu.....	88
3.2.2. Ders (Öğrenci) Günlükleri.....	89
4. ARAŞTIRMA UYGULAMA SÜRECİ	90
4.1. ARAŞTIRMA UYGULAMA SÜRECİ AKIŞI	90
4.2. ARAŞTIRMA ORTAMININ BETİMLENMESİ.....	92
5. VERİLERİN ANALİZİ	95
5.1. NİCEL VERİ ANALİZİ	96
5.2. NİTEL VERİ ANALİZİ	96
6. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ	96

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

1. ÖLÇEKLERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR	100
1.1. PEDAGOJİK SANAT ELEŞTİRİSİ YETERLİLİK ALGISI ÖLÇEĞİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR	100
1.2. ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ İÇİN ELEŞTİREL DÜŞÜNME EĞİLİMİ ÖLÇEĞİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR	101
2. GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR.....	102
2.1. ÖĞRENCİLER İLE YAPILAN ÖN-GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR.....	102
2.2. ÖĞRENCİLER İLE YAPILAN SON GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR.....	109
2.3. ÖĞRENCİ GÜNLÜKLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR	116
SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER	122
KAYNAKÇA.....	127
EKLER	134

TABLÖLAR LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1. Deney ve Kontrol Grubunda Yer Alan Öğrencilere İlişkin Bilgiler	85
Tablo 2. Görüşme Süreleri ve Ortaokul Öğrencilerinin Kod İsimleri	89
Tablo 3. Uygulama Sürecinde Gerçekleştirilen Etkinlikler ve İlişkilendirildikleri Kazanımlar	91
Tablo 4. Uygulama Süreci Takvimi ve Yapılan Etkinlikler	93
Tablo 5. Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği Wilcoxon İşaretli Sıralar Testinden Elde Edilen Bulgular	100
Tablo 6. Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği Wilcoxon İşaretli Sıralar Testinden Elde Edilen Bulgular	101
Tablo 7. Ortaokul Öğrencilerinin Sanat Eserlerinin İlgilerini Çekme Gerekçeleri	103
Tablo 8. Ortaokul Öğrencilerinin İlgilerini Çeken Sanat Türleri	104
Tablo 9. Ortaokul Öğrencilerinin Uğraştıkları Sanat Türleri	105
Tablo 10. Ortaokul Öğrencilerinin Sanatın Katkılarına İlişkin Görüşleri	105
Tablo 11. Ortaokul Öğrencilerinin Sanatla Bütünleştirilmiş Sosyal Bilgiler Derslerine İlişkin Görüşleri	106
Tablo 12. Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Sanatla İlgili Yapılmasını İstedikleri Etkinlik Türlerine İlişkin Görüşleri	107
Tablo 13. Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Sanat Eserlerinin Kullanılmasına İlişkin Görüşleri	108
Tablo 14. Ortaokul Öğrencilerinin Sanat ve Sosyal Bilgiler Dersinin İlişkisine Dair Görüşleri	109
Tablo 15. Ortaokul Öğrencilerinin Sanatla Bütünleştirilen Sosyal Bilgiler Derslerine İlişkin Görüşleri	110
Tablo 16. Ortaokul Öğrencilerinin Uygulama Süreci Boyunca Kullanılan Sanat Eserlerinden En Çok Aklında Kalanlara İlişkin Görüşleri	111
Tablo 17. Ortaokul Öğrencilerinin Sanattan Yararlanarak İşlenen Sosyal Bilgiler Derslerine İlişkin Görüşleri	112
Tablo 18. Ortaokul Öğrencilerinin Uygulama Süreci Sonrası Sanata Olan İlgilerindeki Değişikliğe İlişkin Görüşleri	113
Tablo 19. Ortaokul Öğrencilerinin Uygulama Süreci Sonrası Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşleri	114
Tablo 20. Ortaokul Öğrencilerinin Uygulama Öncesi ve Sonrası Bir Sanat Eserine İlişkin Değişimleri	115
Tablo 21. Ortaokul Öğrencilerinin Sanat ve Sosyal Bilgiler Dersinin Birbiri İle İlişkili Olup Olmadığına Dair Görüşleri	116
Tablo 22. Ortaokul Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Sosyal Bilgiler İçeriği Temasına İlişkin Bulgular	117
Tablo 23. Ortaokul Öğrenci Günlüklerinden Sanat Temasına İlişkin Elde Edilen Bulgular	118
Tablo 24. Ortaokul Öğrenci Günlüklerinden Uygarlıklar Temasına İlişkin Elde Edilen Bulgular	120

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa

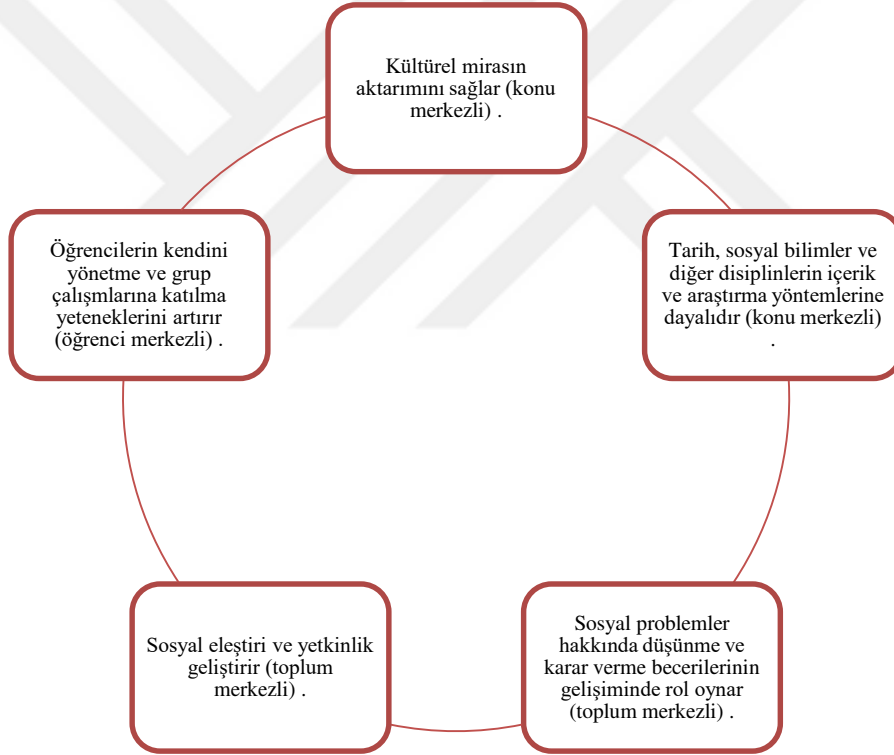
Şekil 1. Sosyal Bilgiler Tanımlarının Sınıflandırılması	1
Şekil 2. Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgiler Dersi Arasındaki İlişki	8
Şekil 3. Sanat Alanlarının Sınıflandırılması.....	33
Şekil 4. Kültürel Farkındalığın Aşamaları	46
Şekil 5. Feldmann Pedagojik Sanat Eleştirisi Yaklaşımının Aşamaları.....	53
Şekil 6. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Anahtar Yetkinlikler ...	65
Şekil 7. Araştırma Uygulama Sürecinde Veri Toplamada İzlenen Basamaklar	83
Şekil 8. Araştırmanın Uygulama Akış Şeması.....	84
Şekil 9. Ön Görüşmelerden Elde Edilen Temalar	103
Şekil 10. Son Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular	110
Şekil 11. Günlüklerden Elde Edilen Temalar.....	117

GİRİŞ

İlkokul düzeyi, öğrencilerin yaşama ilişkin bilgi, beceri ve deneyim kazandıkları, içinde yaşadıkları toplumu ve dünyayı anlama çabası içine girdikleri, içinde yaşadıkları topluma uyum sağlama ve etkin vatandaş olma gibi özellikler kazanmaya çalıştıkları bir eğitim basamağıdır. Yaşama ilişkin bilgi, beceri ve değer kazandırmaya yönelik derslerden biri ilkokul ve ortaokulda Sosyal Bilgiler dersi olarak ifade edilebilir. Sosyal bilgiler ile ilgili tanımlar konu merkezli, toplum merkezli ve öğrenci merkezli tanımlar biçiminde sınıflandırılabilir (Michaelis & Garcia, 1996'dan Akt. Selanik Ay, 2010). Şekil 1'de Sosyal bilgiler tanımlarının sınıflandırılması sunulmuştur.

Şekil 1. Sosyal Bilgiler Tanımlarının Sınıflandırılması

Eğitimin kendisinden bekleneni verebilmesi için bilim ve sanat arasında bir denge oluşturması gerekir. Çocuk dünyasında sanat eğitimi için estetik, güzellik, sezgi, heyecan, korku önemli boyutlardır. Yaratıcı toplumun yapılandırılması ve topluma karşı sorumlu, üretken bireyler yetiştirilmesi, temelinde sanat ve estetiğin yer aldığı bir eğitim ile gerçekleşebilir (Bayraktar, 2014). Bu bağlamda sanat konularının sosyal bilgiler öğretim programlarının kapsamında olması gerekmektedir. Toplumsal konulara vurgu içinde olan sosyal bilgilerin sanata değinmesi önemlidir. Eğitim genel anlamda bir

bütündür ve sanat eğitimi de bu bütünün bir parçası aynı zamanda tamamlayıcı unsurdur. Bu durum sosyal bilgiler ve sanat ilişkisini daha açık bir şekilde vurgulamaktadır (Alakuş, 2002). Sanat eğitimi sadece görsel sanat eğitimine değil bütün eğitim alanlarını etkileyen bir süreçtir. Bu eğitimin bilinç, zekâ ve yargılama boyutları bulunmaktadır (Akaroğlu, 2014). Sosyal bilgiler kazandırmak istediği hedefleri bakımından bir değerler eğitimi dersidir. Bu durumda sanat ile derin bağlam içerisinde. Dikkat edilmesi gereken bir nokta (Kan, 2010) değer ve sanatsal açının niteliğinin evrensellik taşımasıdır. Sanat felsefesinin önemli bir alanı olan estetik, içinde evrenselliği barındırdığından dolayı eğitimin bir parçası olmak durumundadır. Sosyal Bilgilerin kazandırmak istediği estetik değer ile sanatsal ürünlerin bireyde bıraktığı etki benzerlik göstermektedir (Demir ve Akengin, 2014). Bu noktada sosyal bilgiler dersinde sanatsal ürünlerin eğitsel bir araç olarak kullanılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

2005 tarihli Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda; sanatı ve estetik hazzı merkeze alan söylemlerde, beş ana tema öne çıkmaktadır. Bunlardan ilki, “Atatürk’ün referans gösterilerek sanat ve estetik değerlerin önemine vurgu yapan ifadelerdir.” Bu temada Atatürk inkılapları ile estetik arasında yakın bir ilişki kurulmuş, Atatürk’ün inkılapçılık ilkesinin sadece yeniyi ve iyiyi temel almadığını; estetik hazzın temelini oluşturan güzelliğe de odaklandığını belirtmiştir. Türk toplumunun devamlılığı için Atatürk’ün sanata verdiği önem dile getirilmiştir. Programda öne çıkan ikinci tema; “Türklük ile sanat ve estetik farkındalığı arasında sıkı bir ilişki kuran ve bu ilişkiyi tarihsel kaynaklara dayalı olarak destekleyen ifadeler” şeklinde belirtmek olanaklıdır. Burada Türk kültür ve medeniyetini yansıtan ortak mirasın öğrencilere tanıtılması amaçlanmıştır. Ayrıca “sanat” ile “kültürel miras” arasında yoğun bir ilişki kurulmuş, milli kimliğin yapılandırılmasında sanat ve estetik farkındalığının etkin bir şekilde kullanılmasının istendiği açık olarak belirtilmiştir (Kırıkçı vd., 2020). Programda öne çıkan üçüncü tema; Sanatsal etkinliklerin toplumlar arasındaki etkileşimde önemli bir rolü olduğu ve sanatın dönüştürücü gücü vurgulanarak öğrencilere bu farkındalığın kazandırılması olmaktadır. Programda öne çıkan dördüncü tema; “Programda doğrudan verilecek değerler, beceriler ve kavramlar listesinde yer alan ifadeler” şeklindedir. 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda, öne çıkan beşinci tema; “Doğal/tarihi çevreler ve müzeler aracılığıyla sanat-estetik zevkinin geliştirilmesini hedefleyen ifadeler.” Programın bu temasında sanat müzelerine değinilerek, müzelerin sanatsal işlevleri öne

ıkarılmıştır. 2005 tarihli Sosyal Bilgiler ğretim Programı'nda sanat ve estetik vurgularının en çok yapıldığı öğrenme alanlarını, “kültür ve miras” ile “küresel bağlantılar” şeklinde sıralamak olanaklıdır. 2018 tarihli sosyal bilgiler ğretim programı, 1968 ve 1998 programlarına göre sanata ve estetik değerlere daha fazla vurgu yapmaktadır. Estetik, 2018 tarihli Sosyal Bilgiler ğretim Programı'nda yer alan 18 temel değerden biridir. Bunun yanı sıra tüm ğretim programlarında yer alan “amaçlar” kısmında ve Türkiye yeterlilikler çerçevesinde (TY) ifade edilen yetkinliklerde, sanat ve estetik kavramlarını vurgulayan ifadeler bulunmaktadır. Programa göre bireyin sahip olması gereken sekiz temel yetkinlikten birisi olan “kültürel farkındalık ve ifadenin” özü sanatsal faaliyetler ile temellendirilmektedir. Aynı zamanda ilkokul eğitimi almış bir bireyin sahip olması gereken kazanımlar şu şekilde ifade edilmektedir; estetik duyarlılık; ahlaki bütünlük, öz farkındalık, öz güven, öz disiplin ve temel sosyal becerilerdir. Bu bağlamda milli kimlik oluşumunda kullanılması amaçlanan sanat ve estetiğe verilen önem programda açıkça belirtilmektedir. Bu amaç tarihsel kaynaklara dayandırılması ifade edilmektedir. Sanat ve estetik bağlamında ele alındığında sosyal bilgiler ğretim programlarında yer alan; (tarihi) fotoğraflar, müzeler, resimler, sergiler vb. sanatla bütünleşebilen kavramların öğrenmeyi kolaylaştırıcı yönüyle ön plana çıkarılmaktadır. Programların temelinde sanat ürünleri aracılığıyla alana özgü beceri ve değerlerin kazandırılması bulunmaktadır. 1968, 1998 ve 2018 programları sanat ve estetik vurgularının çok güçlü olmadığı ifade edilmektedir. Sonuç olarak öğretmenlerin değer aktarımı rolünü sanatın gerçekleştirmesi amaçlanmaktadır (Bayraktar, 2014).

Bireyler başta kendileri olmak üzere tüm yaşama karşı duyarlı olmak için kültür ve sanat eylemleri içinde bulunmalıdırlar. Kültür kavramı henüz tam olarak bir düzleme oturmamıştır. Bu durum kültür ile etkileşim içinde olan sanatı da etkilemektedir. Kültür kavramı üç başlıkta; bireysel, yöresel, ulusal ve evrensel ele alınabilir. Kültür-sanat ilişkisinde asıl merkeze alınan kısım bireysel kültür olarak belirtilebilir. Bireysel kültür bir kişinin bireysel eylemlerinin tümünü barındırmaktadır. Sanat ise yaratıcı, öğretici, eğitici nitelikleri kapsamaktadır (Erinç, 1995). Sanatın bir kültür aktarıcına dönüşmesinde, eğitimin önemli bir rolü olduğunu söylemek olanaklıdır.

Tanımlar

Sosyal Bilgiler: Sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin bütünleştirilmesiyle oluşturulan; temel amacı, küreselleşen dünyada, kültürel farklılıklara sahip demokratik

bir yapıdaki toplumun vatandaşlarını yetiştirmek olan çalışma alanı (NCSS, 1993'den Akt. Doğanay, 2008).

Feldman Eleştirel Analiz Yöntemi: Sanat eleştirisinin belli bir sistem içerisinde ele alınmasını hedefleyen; betimleme, çözümleme, yorumlama ve yargılama olmak üzere dört aşamadan oluşan yöntem (Karabulut vd., 2010).

Eleştirel Düşünme: Anlamlandırma yeteneği ya da problem çözme yeteneğinin yanı sıra farklı bir bakış açısıyla mantıklı bir yaşama katkı sağlayan özgür bireyin bilişsel pratikleri (Wen, 1999'dan Akt. Akar Vural ve Kutlu, 2004).

Kültürel Farkındalık ve İfade Anahtar Yetkinlik: Çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar gibi yollarla düşüncelerin, deneyimlerin ve duyguların ifade edilmesi (Demirbaş ve Demir, 2002).

Araştırmanın Sınırlılıkları

- Araştırma, Afyonkarahisar İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne bağlı bir devlet ortaokulu ile sınırlıdır.
- Araştırma, 2022-2023 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar il merkezinde bulunan 5. sınıf düzeyinde öğrenim gören 29 öğrenci ile sınırlıdır.
- Araştırma, görüşmeler, öğrenci günlükleri, Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği, Pedagojik Sanat Eleştirisi ve Yeterlilik Algısı Ölçeği ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

Araştırmanın Önemi

Okulun ilk yılları öğrencilerin yaşama ilişkin bilgi, beceri ve deneyim kazandıkları, içinde yaşadıkları toplumu ve dünyayı anlama çabası içine girdikleri, içinde yaşadıkları topluma uyum sağlama ve etkin vatandaş olma gibi özellikler kazanmaya çalıştıkları bir dönemdir. Yaşama ilişkin bilgi, beceri ve değer kazandırmaya yönelik derslerden biri ilkokul ve ortaokulda Sosyal bilgiler dersi olarak ifade edilebilir. Sosyal bilgiler dersi pek çok alan gibi sanat ile de bütünleştirilebilir. Çünkü dünyayı anlamlandırmada, içinde yaşanan kültürü tanımada, değişim ve süreklilik, zaman ve kronolojiyi algılama gibi beceriler kazanmada, duyarlılık, estetik gibi değerleri içselleştirmede, geçmiş, bugün ve gelecek arasında ilişki kurmada sanatın rolü yadsınamaz. Eğitimin kendisinden bekleneni verebilmesi için bilim ve sanat arasında bir denge oluşturması gerekir. Çocuk dünyasında sanat eğitimi için estetik, güzellik, sezgi,

heyecan, korku önemli boyutlardır. Yaratıcı toplumun yapılandırılması ve topluma karşı sorumlu, üretken bireyler yetiştirilmesi, temelinde sanat ve estetiğin yer aldığı bir eğitim ile gerçekleşebilir (Bayraktar, 2014). Bu bağlamda sanat konularının sosyal bilgiler öğretim programlarının kapsamında olması gerekmektedir. Toplumsal konulara vurgu içinde olan sosyal bilgilerin sanata değinmesi önemlidir. Eğitim genel anlamda bir bütündür ve sanat eğitimi de bu bütünün bir parçası aynı zamanda tamamlayıcı unsurdur. Bu durum sosyal bilgiler ve sanat ilişkisini daha açık bir şekilde vurgulamaktadır (Alakuş, 2002). Sanat eğitimi sadece görsel sanat eğitimine değil bütün eğitim alanlarını etkileyen bir süreçtir. Bu eğitimin bilinç, zekâ ve yargılama boyutları bulunmaktadır (Akaroğlu, 2014). Sosyal bilgiler kazandırmak istediği hedefleri bakımından bir değerler eğitimi dersidir. Bu durumda sanat ile derin bağlam içerisindedir. Dikkat edilmesi gereken bir nokta (Kan, 2010) değer ve sanatsal açının niteliğinin evrensellik taşımasıdır. Sanat felsefesinin önemli bir alanı olan estetik, içinde evrenselliği barındırdığından dolayı eğitimin bir parçası olmak durumundadır. Sosyal Bilgilerin kazandırmak istediği estetik değer ile sanatsal ürünlerin bireyde bıraktığı etki benzerlik göstermektedir (Demir ve Akengin, 2014). Bu noktada içinde yaşanan toplumun kültürünü ve ortak evrensel öğeleri aktaran sosyal bilgiler dersinde sanatsal ürünlerden eğitsel bir araç olarak yararlanılabilir. Sanat temelli sosyal bilgiler derslerinde her zaman bir sanat galerisinden yararlanmak olanaklı olmayabilir. Böyle durumlarda sanatsal içerik sanal sanat galerileri ile sunulabilir. Sosyal bilgiler öğretiminde temsili resim kullanımının, anlama ve öğrenmeyi kolaylaştırma, kalıcı öğrenmeyi sağlama, derse katılımı ve ilgiyi artırma, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve empati kurma becerilerini geliştirmektedir. Pek çok değer ve beceriyi kazandırmada işe koşulabilecek sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin bu araştırma kapsamında pedagojik sanat eleştirisi becerisi, eleştirel düşünme becerisi üzerindeki etkisi araştırılmış; bunun yanı sıra sanal sanat galerileriyle işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin ortaokul öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Alanyazın incelendiğinde sanal sanat galerileriyle işlenen sanat temelli sosyal bilgiler bağlamında herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Araştırmanın karma yöntem olarak desenlenmiş olması ve pedagojik sanat eleştirisi becerilerinin yanı sıra eleştirel düşünme becerilerinin üzerindeki etkisini de araştırıyor olması, sanat temelli sosyal bilgiler uygulama sürecini öğrenci görüşlerine dayalı olarak değerlendiriyor olması bu araştırmaya özgün değer katmaktadır. Ayrıca alan yazındaki boşluğu doldurarak katkı sağlaması umulmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ

Sosyal bilgiler eğitimi başlığı altında sosyal bilimler ve sosyal bilgiler, sosyal bilgilerin tarihsel gelişimi ve sosyal bilgiler dersi öğretim programı alt başlıklarına yer verilmiştir.

1. SOSYAL BİLİMLER VE SOSYAL BİLGİLER

Kavramsal ve içerik bağlamında benzerlikleri nedeniyle sosyal bilimler ve sosyal bilgilerin yaygın olarak birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir. Oysaki sosyal bilimlerin insanın insanlarla ve insanın çevresiyle olan etkileşimini ele almasına karşın sosyal bilgiler bir toplumda yaşayan insanların davranışlarını, yaşamını, toplumsal kurum ve kuruluşlar ile olan ilişkilerini inceleyen bir alandır (Deveci ve Bayram, 2022: 12).

Sosyal bilimler, bireye ve topluma ait özelliklerin araştırılmasına yönelik disiplinler kümesi olmakla birlikte insana ait farklı özellikleri araştıran çeşitli disiplinlerden oluşmaktadır. Söz konusu disiplinler insanın kendisiyle, doğayla ya da toplumla olan ilişkilerini incelemektedir. Örneğin psikoloji insan davranışını ve düşüncesini, antropoloji insanın kökenini, coğrafya yer ve insan arasındaki ilişkiyi, ekonomi insanın geçim kaynaklarını, hukuk insan yaşamını düzenleyen kuralları, sosyoloji insanın toplumla etkileşimini ve tarih insanın geçmişini araştırmaktadır. Kendi araştırma yöntem ve teknikleriyle insanı inceleyen bu alanlar, kendi aralarında farklı birer disiplin iken bir araya gelerek sosyal bilimleri oluşturmaktadır. Sosyal bilimlerin özelliklerini şöyle ifade etmek olanaklıdır (Mangal ve Mangal, 2008’den Akt. Deveci ve Bayram, 2022: 12):

- İnsanın bireysel ve toplumsal faaliyetlerini doğrudan etkileyen kültürel bilgileri içerir.
- Toplumun yararlı birer üyesi olmak için öğretilen bilgilerden oluşur.
- Toplumsal kalkınmanın sağlanması için insan ilişkilerine yönelik yeni bilgiler sağlar.

Sosyal bilimler, insan davranışlarını çeşitli yönlerden objektif bir yaklaşımla inceler. Bu bağlamda Sosyal Bilimlerin içeriği, kendi aralarında bağlantılı ve karmaşık birçok insan hayatından esinlenmiştir. Sosyal Bilgiler programı ise vatandaş eğitimine

ağırlık vermektedir. Sosyal bilgiler kapsamında ağırlık vatandaşlık kavramının gelişimi için disiplinler arası ve bütünleştirilmiş bir eğitim programı benimsenmektedir (Barth ve Demirtaş, 1997'den Akt. Özmen, 2011).

Sosyal bilimler ile sosyal bilgiler dersi arasında kapsamlı bir ilişki söz konusudur. Sosyal bilimler, sosyal bilgiler dersine içerik sağlamakla birlikte sosyal bilgiler dersinin temellerini oluşturan alanlardan oluşmaktadır. Hem sosyal bilimlerin hem de sosyal bilgilerin odak noktası, insanın kendisiyle ve çevresiyle nasıl ilişki kurduğu ve temel gereksinimlerini nasıl karşıladığıdır. Bir başka deyişle sosyal bilimlerin ve sosyal bilgiler dersinin ortak noktası insandır. Sosyal bilimlerin içeriği ile sosyal bilgiler dersi içeriği çeşitli yönleriyle birbirine benzemekte iken, kimi yönleri ile de farklılaşmaktadır. Kochhar'a (2000) göre sosyal bilimler ile sosyal bilgiler arasındaki farklılıklar aşağıdaki gibi sıralanabilir (Akt. Deveci ve Bayram, 2022: 12-13):

- Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler karakteristik olarak birbirinden farklılaşmaktadır. Nitekim bir araştırmacı bir sosyal bilim disiplinine yönelik bir konuyu incelediğinde, söz konusu disiplinin bilgiyi oluşturmada kullandığı yöntem ve teknikleri kullanır, ayrıca ilgilendiği konuyu tüm boyutlarıyla derinlemesine irdeler. Bir sosyal bilim disiplinine yönelik bir konu, sosyal bilgiler dersinin bir parçası olarak incelendiğinde ise konunun insan yaşamına ilişkin etkilerine yoğunlaşıldığı görülür. Bu kapsamda sosyal bilimler ile sosyal bilgilerin bilgiye yaklaşım biçiminin farklı olduğu söylenebilir.

- Sosyal bilimler öğretimi yetişkin öğretimine yönelik ayırık bir yaklaşımla yapılırken, sosyal bilgiler öğretimi çocuğa görelilik ilkesi kapsamında disiplinler arası yaklaşımla yapılmaktadır. Öyle ki sosyal bilimler insan yaşamına yönelik ileri düzey konuları içermektedir. Sosyal bilgiler dersi ise öğrencilerin günlük yaşamına ilişkin bilgilerden oluşmaktadır.

- Sosyal bilimler insan ilişkilerinin kuramsal olarak incelenmesidir. Sosyal bilgiler ise insana ilişkin olay, olgu ve durumların günlük yaşamdaki karşılığına odaklanmaktadır. Sosyal bilimler, insan faaliyetlerini ayrıntılı biçimde ele alırken, sosyal bilgiler insan faaliyetlerinin sosyal yaşamdaki işlevlerini öğrencilere çeşitli bilgi, tutum ve beceriler kazandırmak amacıyla ele alır.

- Çalışma alanı olarak sosyal bilimler, sosyal bilgilerden çok daha kapsamlıdır. Nitekim sosyal bilimler, insan ilişkilerini ve faaliyetlerini incelerken olabildiğince geniş

bir kapsama ulaşmaya çalışır. Sosyal bilgiler dersinin içeriği ise daha çok günlük yaşama yönelik bilgilerle sınırlı kalmaktadır.

- Sosyal bilimler, insanın herhangi bir alandaki faaliyetleri üzerinde doğrudan etkisi olan yapıları inceler. Sosyal bilgiler ise bireysel ve toplumsal yaşamdaki bilgilere ilişkin iç görü sunar. Bir başka deyişle sosyal bilimler, insan ilişkileri ve faaliyetleri hakkında yeni gerçekleri bulmaya yönelik iken, sosyal bilgiler dersi var olan bilginin öğrencilere kazandırılmasına ilişkindir.

- Sosyal bilimlerin birincil amacı toplumsal yarar sağlamaktır. Sosyal bilgilerin birincil amacı ise yararlı bireyler yetiştirmek amacıyla uygun öğretim programlarını işe koşturur. Şekil 2’de sosyal bilimler ile sosyal bilgiler dersi arasındaki ilişki sunulmuştur.

Şekil 2. Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgiler Dersi Arasındaki İlişki

Kaynak: Sözer, 1998: 7.

Şekil 2’den anlaşılabacağı üzere sosyal bilgiler; tarih, coğrafya, felsefe, sosyoloji, psikoloji, antropoloji, eğitim, hukuk, sanat ve ekonomi gibi sosyal bilim dallarından bilgiler derleyen bir derstir. Şöyle denilebilir ki; sosyal bilgiler sosyal bilimlerin hem bileşkesidir hem de kesişim noktasıdır (Deveci ve Bayram, 2022: 14).

2. SOSYAL BİLGİLERİN TANIMI, KAPSAMI VE AMACI

Günümüzde yaşanan ekonomik, sosyal ve kültürel değişimler, bilim ve teknoloji alanındaki gelişmeler ile doğanın yapısındaki başkalaşım; insanların algısını,

davranışlarını ve gereksinimlerini farklılığa uğratmaktadır. Farklılığın oluşturduğu etki kaçınılmaz bir biçimde eğitime de yansımaktadır. Eğitim, insanın değişime ayak uydurabilmesi için gerçekleştirilmesi zorunlu bir süreçtir. İnsanlık tarihi kadar eski bir olgu olan eğitim, insan topluluklarının varlıklarını koruyabilmek ve toplumsal gelişim sağlayabilmek için gerek duyulan birey yapısını oluşturma'nın önemli araçlarından biridir. Eğitim süreci ilk olarak aile ortamı içerisinde gerçekleştirilmektedir. Bireyin belli bir yaştan sonra eğitim aldığı ortamlar çeşitlenmekte ve genişlemektedir. Önce dış dünya ile ardından da okul ile tanışan birey, böylelikle hem sosyal çevre oluşturduğu hem de okulda eğitim görmeye başladığı bir döneme geçmektedir. Birey, okul döneminde sosyal yaşama ilişkin bilgileri 4, 5, 6 ve 7. Sınıflarda sosyal bilimlerden sağladığı bilgileri öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine göre biçimlendirerek sunan sosyal bilgiler dersi aracılığıyla öğrenmeye başlamaktadır. Bu bakımdan sosyal bilgiler eğitiminin bireyin kişiliğinin biçimlenmesinde, günlük yaşam niteliğinin arttırılmasında ve yaşanılabilir bir toplum oluşturulmasında vazgeçilmez bir önemi vardır (Deveci ve Bayram, 2022).

Geçmişten günümüze kadar sosyal bilgilerin okul programlarında önemli yere sahip bir ders olarak çeşitli bilim insanları ve eğitimciler tarafından çeşitli tanımlamaları yapılmıştır. Bu farklı tanımlar incelendiğinde sosyal bilgilerin çeşitli sosyal bilimlerden oluşması. Toplumsal yaşamı konu edinmesi ve vatandaşlık eğitimi gerçekleştirmesi tekrar eden bilgiler olarak ele alınmaktadır. Sosyal bilgilere ilişkin yapılan tanımlamalar incelendiğinde sosyal bilgilerin bir çalışma alanı olarak tanımlandığı görülmektedir. Sosyal bilgiler eğitimi dünyada okul öncesi eğitim, ilköğretim, ortaöğretim, yükseköğretim ve lisansüstü eğitim olmak üzere tüm öğretim basamakları ile öğretmen eğitimi kapsamında ele alınan bir çalışma alanıdır. Türkiye’de ise ilkokullarda ve ortaokullarda yer alan bir ders olması nedeniyle bu öğretim basamaklarında öğretmen eğitiminde yer alan bir çalışma alanıdır. Yine eğitim fakültelerinde ders olarak okutulan sosyal bilgiler öğretim dersleri ve sosyal bilgiler öğretmen adayları çok çalışmaya konu olmaktadır. Ayrıca sosyal bilgiler eğitimi lisansüstü eğitim kapsamında bir çalışma alanıdır. Sosyal bilgiler eğitimi bir çalışma alanı olarak incelendiğinde bu alanda hem sosyal bilgiler dersinin öğretimini hem de sosyal bilgiler öğretmen eğitimini geliştirecek uygulamalar içeren, konuyu öğretmen, öğrenci, aile ve toplum bağlamında çok yönlü olarak ele alan, yöntem olarak güçlü biçimde oluşturulmuş araştırılmalara gereksinim duyulduğu söylenebilir (Deveci ve Bayram, 2022).

Sosyal bilgiler, öğrencilerin kim oldukları, ne olmak istedikleri ve içinde yaşamak istedikleri toplum hakkında bir anlayış geliştirmelerini sağlama sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Sosyal bilgiler tarih, coğrafya, ekonomi, felsefe, siyaset bilimi ve diğer sosyal bilimler disiplinlerini temel alan konu odaklı ve sorgulamaya dayalı disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Sosyal bilgiler, öğrencilerin günlük yaşam içinde karşılaştığı sorunları anlamalarına ve bunları akılcı biçimde çözümlemelerine yardımcı olur. Denilebilir ki sosyal bilgiler insanların birbirlerini, toplumsal yaşamı ve dünyayı anlamaları ile ilgili konuları içerir (Kanada Eğitim Bakanlığı, 2005’den Akt. Deveci ve Bayram, 2022). Sosyal bilgiler kavramına ilişkin şu şekilde tanımlamalar bulunmaktadır (Akt. Deveci ve Bayram, 2022):

- Sosyal bilgiler içerisinde sosyal bilimin pek çok disiplinini barındırdığı için tanımlanması da kolay değildir. Sosyal bilgiler kelimesi sosyoloji biliminin kökü olan “social” kelimesine dayanmaktadır (Kurtdeğir-Fidan, 2016). Bu bakımdan sosyal bilgiler, toplumla ilgili konuları barındırmaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğrencilere, yaşadığı toplumsal çevreyi, geçmişini, bugününü ve geleceğini tanımasına ve analiz etmesine yardımcı olmaktadır (Çengelci, 2013).

- Toplumsal gerçekte kanıtlamaya dayalı bağ kurma süreci ve bunun sonunda elde edilen dirik bilgilerdir (Sönmez, 1994: 8)

- İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, sosyal bilimler disiplinlerinde seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır (Erden, tarihsiz, s.8).

- Temel kültür öğelerini, birçok alandaki çalışmalarda sağlanan bulgulardan, disiplinler arası bir yaklaşımla seçilip yoğrularak oluşturulmuş bilgileri içinde bütünleştiren; ilköğretim düzeyine ve çocuğun küresel algılama özelliğini uygun duruma getirilmiş bir derstir (Sözer, 1998: 3).

- Sosyal ve insanla ilgili diğer bilimlerin içerik ve yöntemlerinden yararlanarak, insanı yer ve zaman etkileşimi bağlamında inceleyerek temel değerlere sahip demokratik vatandaşlar yetiştirmeyi hedefleyen bir çalışma alanıdır (Doğanay, 2003: 17).

- Sosyal bilimler insanı inceleyen bir bilim alanı olarak sosyal bilgilerin oluşumunu sağlamıştır (Duverger, 2011’den Akt. Haçat ve Demir, 2018).

• Günümüzde hem disiplinler arası hem de sosyal bilimler yaklaşımının farklı şekillerde yer aldığı görülmektedir. Etkin vatandaşlık için disiplinler arası sosyal bilgiler anlayışının savunucularından Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) sosyal bilgiler şu şekilde tanımlamıştır. Sosyal Bilgiler, vatandaşlık yeterlikleri kazandırmak için sanat, edebiyat ve sosyal bilimlerin disiplinler arası bir yaklaşımla birleştirilmesinden oluşan bir çalışma alanıdır. Okul programı içinde Sosyal Bilgiler, antropoloji, arkeoloji, ekonomi, coğrafya, tarih, hukuk, felsefe, siyasal bilimler, psikoloji, din, sosyoloji ve sanat, edebiyat, matematik ve doğa bilimlerinden uygun ve ilgili içeriklerden süzülen sistematik ve eşgüdümlü bir çalışma alanı sağlar. Sosyal Bilgilerin temel amacı, birbirlerine bağımlı, küresel bir dünyada, kültürel farklılıkları olan demokratik bir toplumun vatandaşları olarak kamu yararına bilgiye dayalı, mantıklı kararlar verebilme yeteneği geliştirmek için genç insanlara yardımcı olmaktır (NCSS, 1993'den Akt. Doğanay, 2008).

Dünyada hızla gelişen bilim ve teknoloji insanlar arası iletişim ve iş birliğinin gerekliliğini artırmaktadır. Bu gelişmeleri eğitim ve öğretimde de değişimler yaratması öğretimde gelenekselliğin dışında başka yöntemlerinde uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Düşünen, üreten, araştıran ve çözüm odaklı bireylere ihtiyacın giderek arttığı dünyada öğretim yöntemlerinin değiştirilmesi de fayda sağlayacaktır. İlköğretim programlarının yeniden düzenlendiği bu dönemde iş birliğine dayalı yaklaşımı tercih etmek öğrencileri hedeflere ulaşmakta önemli bir noktadadır. Sosyal bilgilerin temel amaçlarından biri olan yaşam becerilerini öğrencilere daha iyi kazandırabilmek için çağın yenilik ve değişimlerine uygun öğretim yöntemleri tercih edilmelidir (Yapıcı, 2015).

3. SOSYAL BİLGİLER DERSİNİN ÖNEMİ

Bireyin kişiliğinin geliştirilmesinde ilköğretim dönemi ayrı bir yer tutmaktadır. İlköğretimde bir ders olarak yer alan sosyal bilgiler dersi toplumsal gerçekle bir bağ kurma sürecidir. İyi bir vatandaş olması ve topluma uyumu için öğrencilere toplumsal kişilik kazandırmayı hedefleyen bir ders olarak bilinmektedir. Bu noktadan bakıldığında sosyal bilgiler dersinin içeriğinin bilimsel ölçütlere ve ihtiyaca uygun olarak hazırlanması gerekmektedir. Böylece öğrencilere hedeflenen davranışların kazandırılması mümkün olacaktır (Özçelik, 2016). Ülkenin gelecek nesillerini yetiştirmede büyük bir öneme sahip olan sosyal bilgiler dersi toplum ve toplum sorunları hakkında öğrencileri bilgilendirmektedir. Bu bilgiler ışığında öğrenciler

sorumluluklarını bilen, insan ilişkilerini anlayabilen ve değer sahibi kişiler olmaktadır. Bu yüzden sosyal bilgiler dersi üretken, verimli ve sağlıklı kişilik gelişiminde temel derslerden biridir (Aykaç, 2007).

Demokratik inanç ve duruşa sahip, temel hak ve özgürlüklere saygılı, çevresinde gelişen olaylara karşı duyarlı, bilgiyi ezberlemek yerine karşılıklı etkileşimlerle tecrübelerini analiz edip, zihinsel model oluşturan, sahip olduğu bilgi ve beceriyi yaşamının her evresinde kullanabilen, insani ve milli bilince sahip, eleştirel düşünen ve sorumluluk sahibi vatandaş yetiştirme amacıyla ilköğretim dördüncü sınıftan itibaren okutulan sosyal bilgiler dersi insanı yaşama hazırlayan, yaşamın kendisi olan bir derstir. Ayrıca bu derste kazandırılacak bilgi ve beceriler ile akademik hayatına devam edemeyen öğrenciler tarafından da bir ömür kullanılabilecek niteliktedir (Demir ve Akengin, 2014).

Sosyal bilgiler eğitimi, öğrencilere hak ve sorumluluklarının farkında demokratik vatandaşlık bilinci aşlamayı hedeflemektedir. Ayrıca, bu süreçte öğrencilerin hem bireysel hem toplumsal sorumluluklarını kavramaları, haklarını kullanırken başkalarının haklarına da saygı duymaları beklenir. Sosyal bilgiler dersi öğrencilerin sosyal, kültürel ve ekonomik çevreleri hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamaktadır. Böylece öğrenciler kendi potansiyellerinin farkına varırlar (Yaşar, 2008'den Akt. Selanik Ay, 2010).

Sosyal Bilgiler dersinin en önemli amacı bireylere aktif birer vatandaş olarak topluma katılma becerileri kazandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda, öğrencilerin sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki güncel sorunları takip edebilen, eleştiren ve karar verebilen bireyler olarak yetişmelerini planlamaktadır. 21. Yüzyılın gerektirdiği beceriler doğrultusunda, öğrencilerin yaratıcılık, problem çözme, iletişim ve iş birliği gibi becerilerini geliştirmeleri amaçlanır. Böylece öğrenciler yaşadıkları topluma da değer katan bireyler haline geleceklerdir (Checkley, 2008'den Akt. Selanik Ay, 2010).

ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) ise Sosyal Bilgiler dersinin amaçlarını şu şekilde belirtmektedir (NCSS, 1992'den Akt. Selanik Ay, 2010):

- Bireysel ve toplumsal kimliğin oluşturulması,
- Topluma katılım becerileri,
- Küresel sorunlara duyarlılık geliştirmesi,

- Demokratik süreçlere katılımın sağlanması,
- Toplumsal olaylara vatandaş olarak katılım sağlama.

Sosyal Bilgiler kazanımları itibari ile de sanatla bütünleştirilmeye elverişli bir derstir. Sosyal bilgiler ve sanat ilişkisini temellendirmek amacıyla sanat kavramına inmek gerekmektedir. Bilinçli vatandaşlar yetiştirerek ülkesi ve dünyaya karşı duyarlı olmayı amaçlayan sosyal bilgiler dersinin dünyadaki gelişimini de aktarmak gerekmektedir.

4. SOSYAL BİLGİLERİN TARİHSEL GELİŞİMİ

Bu başlık altında dünyada sosyal bilgiler eğitiminin tarihsel gelişimi ve Türkiye’de sosyal bilgiler eğitiminin tarihsel gelişimi ele alınarak özetlenmiştir. Dünyada sosyal bilgiler eğitiminin gelişimi şu şekildedir:

4.1. DÜNYADA SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNİN TARİHSEL GELİŞİMİ

İlköğretimden itibaren öğretim programlarında yer alan sosyal bilgiler disiplinler arası bir derstir. Eğitimin ilk kademelerinde yer alması önemli bir ders olduğunu göstermektedir. Sosyal bilgiler dersi, öğrencilere dünyayı, meydana gelen olayları ve insanları etkileyen önemli kişileri öğretir. Öğrencilere farklı toplumlar hakkında bilgilendirir, insan çevre ilişkisini bütünsel bir yaklaşımla ele almalarını sağlar. Sosyal Bilgiler ayrıca aktarmaya çalıştığı kazanımları ile de öğrencilerin üst düzey düşünme yoluyla eleştirel düşünme becerilerini geliştirir. Sosyal Bilgiler dersi, farklı topluluklardan oluşan bir evrende yaşamayı her yönüyle öğrenmeleri noktasında öğrencilere öncülük eder. Kazandırdığı bilgi, değer ve beceriler ile toplumda etkin vatandaşlar olmalarını amaçlar. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğrencilerin eğitiminde önemli bir yer almaktadır. Sosyal bilgilerin gelişimi dünyanın her yerinde var olduğu toplumun değişimlerinden bağımsız değildir. Sosyal Bilgilerin günümüzdeki anlamıyla ilk ortaya çıktığı yer olan Amerika Birleşik Devletleri’nde söz konusu ders de çok sayıda gelişimsel dönem geçirmiştir. Bu değişimler Sosyal Bilgilerin dünyadaki gelişimi bağlamında değerlendirilebilir. Yüzyıldan fazla geçmişi olan Sosyal Bilgiler dersi gerek içeriği gerekse amaçları açısından gelişimini sürdürmektedir (Çelik ve Şenel, 2022).

Dünyada sosyal bilgiler eğitiminin ne zaman başladığına dair kesin bilgiler bilinmemektedir. Ancak başlangıcına ilişkin araştırmalar sürmektedir (Sözer,1998, s,8). Sosyal bilgiler dersinin “iyi vatandaş yetiştirme” amacı göz önünde

bulundurulduğunda sosyal bilgiler eğitiminin başlangıç noktasının tarih öncesi dönemlere kadar uzandığı söylenebilir. Nitekim devletler nitelikli vatandaşlar yetiştirmek amacıyla tarih boyunca çeşitli uygulamalarda bulunmuşlardır (Marrou,1982'den Akt. Deveci ve Bayram, 2022).

Eski Mısır, Pers, Çin, Hint, Sümer gibi ilk uygarlıklarda pek çok uygarlıkta toplumsal ve gündelik yaşamla ilgili birtakım bilgi ve becerilerinin insanlara kazandırılmaya çalışıldığı ve vatandaşlık eğitimi verildiği bilinmektedir. Antik Roma da aritmetik ve geometri ile birlikte mitoloji, tarih, coğrafya, felsefe ve hukuk gibi dersler verilmiştir. Sosyal bilgiler adı altında ilk defa bir dersin okullarda okutulmasını Fransız düşünürü Condorcet (1743-1794) savunmuştur (Sözer, 1998'den Akt. Deveci ve Bayram, 2022).

Sosyal bilimlerde yaşanan gelişimler sosyal bilgilerin de gelişimini sağlamıştır. Sosyal bilgilerin ilk kez ortaya çıkışı ABD'de olsa da sosyal bilgilerin içeriğini oluşturan konuların ilkçağ uygarlıklarında da verildiği bilinmektedir. Bu uygarlıklar Antik Yunan, Çin, Roma, Mısır, Mezopotamya ve Hindistan olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin Atina'da ve Çin'de felsefe, Roma'da hukuk, Sümerlerde coğrafya eğitimi ön planda olmuştur. Yine de Sosyal Bilgilerin kapsamına giren derslerin okul programlarına girişinin büyük oranda 19. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde olduğu söylenebilir (Çelik ve Şenel, 2022).

ABD'de Koloniler döneminde sosyal bilimleri içeren konular Latin gramer okullarının ortaya çıkışına kadar öğretilmiyordu. Eğitim sistemi din üzerinde temellendirilmişti. İyi bir vatandaş yetiştirmek için Benjamin Franklin ve Thomas Jefferson tarih, coğrafya ve vatandaşlığın gerekliliğini belirtmişlerdir. Daha öncelerinde destek bulamayan sosyal bilgiler eğitimine görünür bir destek niteliği taşımıştır (Çelik ve Şenel, 2022). Sosyal bilgilerin ortaya çıkması ABD'nin 19. Yüzyılın başlarındaki karmaşık yaşam koşullarında Amerikan ulusunun kaynaştırılması ve çok boyutlu toplumsal yapının ortaya çıkardığı sorunlara çözüm olarak olmuştur. 1783'te Amerikan Savaşı'nın sona ermesiyle çok uluslu bir devlet kurulmuş, savaştan yeni çıkan devletin vatandaşlarının eğitimsiz olması ülkeyi eğitime yöneltmiştir. ABD'li eğitimciler tarafından ortak bir vatandaşlık bilinci kazandırmanın yolunun yeni bir eğitim felsefesi olduğuna karar verilmiştir (Barr vd., 1977'den Akt. Deveci ve Bayram, 2022). 1800'lerin başında vatan sevgisi düşüncesini okul müfredatı destekleyici unsur olmuştur. Böylelikle Amerikan tarihi, Sosyal Bilgiler programlarında önemli bir yer

bulmuştur. Horace Mann Amerikan halk eğitiminin kurucusu olarak göçmenlerin toplumsallaşabilmeleri için bir halk eğitimi gerektiği konusunda fikirlerini öne sürmüştür. Bu eğitimin Amerikan tarihi, vatandaşlık ve coğrafya temelinde olması gerektiğini savunmuştur. Bu konular 19. Yüzyıla kadar önemini sürdürmüştür (Çelik ve Şenel, 2022).

Sosyal bilgilerin içeriği 1830'lu yıllarda ABD'deki ortaokullarda ayrı konular biçiminde ortaya çıkmaya başlamıştır. 1893'te Onlar Komitesinde sosyal bilgilere ilişkin rapor hazırlayan ABD Ulusal Eğitim Derneği (NEA) ile 1899'da Yediler Komitesinde sosyal bilgilere ilişkin rapor hazırlayan Amerikan Tarih Derneği (AHA) idi (ABD Ortaokul Müfredatı Komisyonu'nun sosyal bilgilerin genel eğitimdeki işlevine yönelik raporu, 1939'dan Akt. Nelson, 2001'den Akt. Deveci ve Bayram, 2022).

1900-1916 yılları arasında ilerlemeci eğitim anlayışının etki göstermesiyle sosyal bilgiler içerisinde de etkin vatandaşlık eğitimi olması planlanmıştır. Toplumun üyesi olarak bireyin toplumsal konularla baş edebilmesi için yeni ilerlemeci yaklaşım ihtiyaçlara yönelik müfredat oluşturmayı amaçlamıştır. Thomas Jesse Jones ve Arthur Dunn vatandaşlık eğitiminin çağın problemlerine çözüm olabileceği düşüncesini ortaya atmışlardır. (Çelik ve Şenel, 2022). ABD'de ortaokul derslerinin yeniden tasarlanması amacıyla 1912'de sosyal bilimler komitesinin yayımladığı rapor sosyal bilgiler eğitimi için önemli bir gelişmedir. Sosyal bilgiler kavramı İngiliz Sosyal Bilim Ulusal Derneği'nin (NAPS) üyelerinden Sarah Bolton ve Lady Jane Wilde İngiltere'de Sosyal Bilgiler Komitesi'nin başkanlığını da yapmış Thomas Jesse Jones tarafından ABD'de kullanılmaya başlanmıştır (Saxe, 1991'den Akt. Deveci ve Bayram, 2022).

Thomas Jesse Jones başkanlığında toplanan Sosyal Bilgiler Komitesi bir rapor yayınlamıştır. Raporda yer alan sosyal bilgilerin tanımı şu şekildedir; sosyal rolleri olan birey ve toplumla ilgilenen konu alanıdır. Sosyal bilgilerin amacı ise bireyin toplumsal yaşamda etkili ve üretken olmasını sağlamak şeklinde ifade edilmiştir.

1916'da yapılan Sosyal Bilgilerin tanımından ilgilendiği çalışma alanının insan olduğu anlaşılmaktadır. Amerika Birleşik Devletlerindeki Sosyal Bilgilerin gelişimi ilerlemeci eğitim anlayışından etkilenmiştir. İlerlemeci eğitim anlayışının en etkili noktası sosyal bilgilerin öğrencileri gerçek yaşama hazırlaması gerekliliği olmuştur. 1916'da komite ve Amerikan hükümetinin katkısıyla sosyal bilgiler dersi okullarda okutulmaya başlamıştır (Çelik ve Şenel, 2022).

1921’de Sosyal Bilgileri teşvik eden Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (NCSS) kurulmuş, konseyin kurulması Sosyal Bilgileri daha kurumsal bir ders ve öğretim alanı haline getirmiştir. Konsey, düzenlediği kongreler, yayınladığı dergilerle günümüzde de Sosyal Bilgiler alanına etkili bir şekilde hizmet vermektedir. Social Education, Social Studies and Young Learner, Theory and Research in Social Education, Journal of International Education konseyin başlıca yayın organlarıdır (Çelik ve Şenel, 2022).

NCSS’nin 1921 de yayınladığı bildiriyle sosyal bilgiler alanı yeniden tartışma konusu olmuştur. 1929 ekonomik bunalımı sosyal bilgilerin içeriğinin değişmesine neden olmuştur. 1940 lı yıllarda ise milliyetçilik akımları ve 2. Dünya savaşının ortaya çıkardığı sosyal değişim tarih, coğrafya ve siyaset bilimi sosyal bilgilerin içeriğini oluşturulmasına neden olmuştur. 1950- 1960 arası yıllarda ise ABD ile SSCB arasındaki çekişmenin ve Amerikan toplumu arasındaki komünizmin yayılmasını engellemek için sosyal bilgilerde vatandaşlık konularına yer verilmiştir. Bu dönem Maurice Hunt ve Lawrence Metcalf’ın sosyal bilgilere yeni bir bakış açısı getiren bir ders kitabı yayınlaması ile sona ermiştir. Bu kitap ‘ Yeni Sosyal Bilgiler’ hareketinin doğmasına ortam hazırlamıştır (Bragaw, 1993’den Akt. Deveci ve Bayram, 2022).

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi’nin kurulmasının ardından destek sağlamak amacıyla yayınevleri tarafından alana yönelik kitap ve materyaller sunulmuştur. Bu dönemlerde sosyal bilgilere olan destek artmıştır. Bu desteği verenler arasında Amerikan Tarih Derneği ’de bulunmaktadır. 1930’lu yılların önemli bir gelişmesi ise bir profesörün geliştirdiği genişleyen topluluklar modelidir. Bu model sosyal bilgiler eğitimi etkileyerek sosyal bilgiler alan yazınına genişleyen çevre yaklaşımı şeklinde girmiş ve oldukça geniş bir uygulama alanı bulmuştur. Stanford Üniversitesinden Prof. Dr. Paul Hanna’nın ortaya çıkardığı bu model ilköğretimin altıncı sınıfını kapsamaktadır (Çelik ve Şenel, 2022).

1960’lı yıllar sosyal bilgiler açısından köklü değişimlerin yaşandığı bir dönemdir. ABD de yeni sosyal bilgiler yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Bu akımın ABD’nin sosyal, politik, ekonomik, sanat ve bilim alanlarında geçirdiği kapsamlı dönüşümdür. Yeni sosyal bilgiler yaklaşımı 1970’li yılların ortalarında etkisini kaybetmiştir (Bohan ve Randolph, 2012’den Akt. Deveci ve Bayram, 2022).

Sosyal bilgiler eğitimi insanlığın var olduğu andan itibaren var olsa da sosyal bilgiler kavram olarak 19. Yüzyıldan sonra ABD toplumunun yaşam koşullarına bağlı

olarak telaffuz edilmeye başlanmış ve 20. Yüzyıl boyunca çeşitli değişimlere uğrayarak günümüze kadar ulaşmıştır (Deveci ve Bayram, 2022). Dünyadaki ortaya çıkış sürecini ele aldığımız sosyal bilgiler dersinin eğitim tarihimizdeki gelişiminin bilincinde olmak bu dersin amacının anlaşılabilirliğine temel olması bakımından önemlidir.

4.2. TÜRKİYE’DE SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİNİN GELİŞİMİ

Türkler ’de oldukça eskilere dayanan Sosyal Bilimle ilgili en eski çalışma Göktürk Yazıtları olarak bilinmektedir. Tarihsel, kültürel ve sosyolojik mesajlar içeren bu belge sosyal bilimler alanında ilk yazılı belge niteliği taşımaktadır. Divan-ı Lügatit-Türk ve Kutadgu Bilig, Karahanlılar dönemine ait olan önemli eserlerdir. Bu eserler edebi niteliklerinin yanı sıra sosyal bilim çalışması özelliğine de sahiptirler. Türk eğitim ve öğretiminin önemli bir kurumu olan Nizamiye Medreselerinde İslami ilimlerin yanı sıra diğer ilimlerde okutulmuştur. Tarih ve coğrafya derslerine ilişkin bir bulgu olmamasına rağmen bu dönemde çok ünlü tarihçiler yetişmiş ve eserler bırakmışlardır (Çetin, 2010).

İlk Türk devletlerinden başlayarak Türkiye Cumhuriyeti kurulup ilkokullarda tarih, coğrafya, yurt bilgisi adı altında sosyal bilgiler içeriği ile ilgili dersler örgün eğitim programlarında yer almadan öncesinde, Osmanlı ve diğer Türk devletlerinde örgün ve yaygın eğitimlerde sosyal bilgiler dersi içerikleri toplumda yaşayan bireylere kazandırılmaya çalışılmıştır. Dünya eğitim tarihinde önemli yer tutan Farabi, İbn-i Sina gibi bilim insanlarının eğitim ile ilgili görüşleri incelendiğinde, bu görüşlerde yoğun biçimde sosyal bilgiler eğitiminin içeriği görülmektedir (Deveci ve Bayram, 2022: 20).

Osmanlı Devleti’nde Tanzimat dönemine kadar sosyal bilgiler öğretiminde din çizgisinde ilerlemiştir. Tanzimat Dönemi’nde ise 1869 tarihli Maarif-i Umumiye Nizamnamesi ile (Kamu Eğitim Tüzüğü) sosyal bilgiler içeriğindeki derslerin ilköğretim okullarında okutulması kararı verilmiştir. Sultan II. Abdülhamit döneminde yeni yöntemlerle eğitim yapan okullarda Osmanlı tarihi ve coğrafya dersleri okutulmaya başlanmıştır. II. Meşrutiyet döneminde ise devletin içinde bulunduğu durumlar devlete bağlı vatandaşlar oluşturma düşüncesi ile okullar ideolojik bir araç haline dönüşmüştür. Bu amaçlar doğrultusunda okullarda yeni dersler okutulmaya başlanmıştır. Eklenen yeni dersler ile Osmanlı eğitim sisteminde sosyal bilgilerin kapsamı genişlemiştir. Tarih ve coğrafyanın yanı sıra, din ve ekonomiyi de içine alan vatandaşlık bilgisi dersi eğitim öğretimde yer almıştır (Akpınar ve Kaymakçı, 2012).

Türkiye’de sosyal bilgiler dersinin tarihi 1839- 1876 Tanzimat Dönemi’ne kadar kabul edilebilir. 1953 yılında toplanan V. Milli Eğitim Şurası sosyal bilgiler dersinin okutulmasına ilişkin ilk kez yoğun tartışmaların yaşandığı yerdir. Tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi gibi derslerin çocuğun gelişim özelliklerine uygun olmadığı gerekçesiyle bu derslerin sosyal bilgiler adı altında birleştirilmesi savunulmuştur. Bu gelişmeler sonucunda sosyal bilgiler dersinin yer aldığı ilk program 1953 Öğretmen Okulları ve Köy Enstitüleri programı olmuştur. Sosyal Bilgiler dersi 1968 ilkokul programı ile de ilkokullarda yerini almıştır. 1962 program taslağında Toplum ve Ülke incelemeleri şeklinde bir isim almıştır. 1968 programında dersin adı sosyal bilgiler olarak karşımıza çıkmıştır (Çiydem vd., 2021).

Cumhuriyet Dönemi’nde 1924, 1926, 1936, 1948, 1962, 1968, 1998 ve 2005 sosyal bilgiler öğretim programlarında çeşitli değişimler gerçekleştirilmiştir. Sosyal Bilgilerin gelişimi Cumhuriyet döneminde de devam etmiştir. 1924 programı ile milli duyguların güçlendirilmesi hedeflenmiştir. 1926 programında ise sosyal bilgiler öğretim programına iyi vatandaş yetiştirme amaçları eklenmiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi kapsamında tarih ve coğrafya dersleri yerini korurken programdaki diğer dersler olan Musahabat-1 Ahlakiye ve Malumat-1 Vataniye dersleri Yurt Bilgisi başlığı altında yapılandırılmıştır. Yapılan inkılaplara uygun insan yetiştirme amacıyla tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin ortaokullarda okutulması kararı alınmıştır (Akpınar ve Kaymakcı, 2012).

1929 programında ise Sosyal Bilgilerin amacı özetle: ilkokul çağında bulunan çocukların fiziksel ve psikolojik olarak iyi olmalarını sağlayacak bilgi ve becerileri kazandırarak ülkemize en faydalı şekilde kazandırmaktır (Sönmez,1999’dan Akt. Çetin, 2010).1936 yılı programının; bilimi öncü almak, kültürel aktarımı sağlamak, Atatürk ilkelerine uygun vatandaş yetiştirmek, çocukları bilişsel ve fiziksel olarak geliştirmek, verilen eğitim ve öğretimin yaşamda karşılığını bulmalarını sağlamak, eğitimi milli ve bilim ışığında ilerletmek, öğrencileri teşvik edici olmaya ve desteklemeye özen göstermek, Türk tarihini öğretmek gibi amaçları bulunmaktadır. 1962 programında ise ilkokulun amaçları kişisel bakım, sosyal ilişkiler, ekonomik yaşam ve toplumsal yaşam olmak üzere dört başlık altında ele alınmıştır (Çetin, 2010).

Türkiye’de 1924-1968 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi tarih, coğrafya, yurt bilgisi gibi çeşitli sosyal bilim disiplinleri içerisinde verilmiştir. Bu yıllar arasındaki sosyal bilgiler eğitimi tek disiplinli içerik yaklaşımı kapsamında yer almıştır. 1968-

1986 yılları arasında sosyal bilgiler eğitimi ayrı sosyal bilim disiplinleri biçiminde değil, toplu öğretim kapsamında sosyal bilgiler dersi altında verilmiştir. 1986- 1998 yılları arasında ilkokullarda sosyal bilgiler dersi çok disiplinli anlayış ile yürütülürken, ortaokullarda milli tarih, milli coğrafya, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersleri ile tek disiplinli anlayış uygulanmıştır. 1998 yılında ise ders ilk ve ortaokullarda yine sosyal bilgiler adı ile okutulmuştur. 1968 yılından günümüze dek ilk ve ortaokullarda dört farklı sosyal bilgiler öğretim programı uygulanmıştır. Bu öğretim programlarından 1968 ve 1998 Sosyal Bilgiler Öğretim Programları çok disiplinli içerik yaklaşımı kapsamında ele alınmıştır. 2005 ve 2018 Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nda ise disiplinler arası içerik yaklaşımı benimsenmiştir (Deveci ve Bayram, 2022: 30).

Sosyal bilgilerin bir ders olarak okutulmaya başlanmasından itibaren sosyal bilgiler öğretim programlarında yenilik ve güncellemeler gerçekleştirilmiştir. Bahsedilen programların hepsinde hem Türk eğitim sisteminin hem de dünyadaki eğitim felsefelerinin etkileri görülmektedir (Çiydem vd. , 2021). Türk eğitim tarihinde sosyal bilgiler eğitiminin gelişimi üzerinden sosyal bilgiler dersinin önemine değinmek gerekmektedir. Toplum ile iç içe konular barındıran sosyal bilgiler bireylerin bilinçli yetişmesini sağlamaktadır. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretim programından bahsetmek önemlidir.

5. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI

Dünyada yaşanan bilimsel ve teknolojik değişimler eğitim ve öğretim alanında da yenilik ve değişimi zorunlu hale getirmektedir. Bu değişim 21. Yüzyıl becerilerine sahip bir bireyi ifade etmektedir. Bu bireylerin yetişmesi için öğretim programları sadece bilgi aktaran yapıdan çıkarılarak, değer ve beceri kazandırma hedefli ve öğretimde bireysel farklılıkları dikkate alan bir nitelikte hazırlanmıştır. Kazanımlarda sarmal yaklaşım temel alınarak kazanım ve açıklamaların güncelliğine ve yaşamla ilişki kurulabilecek özelliktedir. Her sınıf ve eğitim kademesinde kazanımlar değer, beceri ve yetkinlikler ile bütünleştirilmiştir. Böylelikle anlamlı ve kalıcı öğrenme sağlanırken aynı zamanda üst bilişsel becerileri kullanılmaya yönlendirir. Kazandırılmaya çalışılan bilgi, beceri ve davranışlar arasında bağlantı kurarak bütünlüğü sağlayan değerler ve yetkinlikler eğitim sistemimizin bireye kazandırmak istediği temel amaçtır. Değerlerimiz geleneklerimizden beslenerek bugünüme uzanmaktadır. Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme

öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır (MEB, 2023).

Ulusal ve uluslararası bilgi, beceri ve davranış kazandırmayı sağlayan yetkinlikler 8 adettir. Türkiye Yetkinlikler Çerçevesindeki (TYÇ) bu 8 yetkinlik şunlardır; “Anadilde İletişim”, “Yabancı dillerde İletişim”, “Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler”, “Dijital yetkinlik, Öğrenmeyi öğrenme, “Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, “İnisiyatif alma ve girişimcilik,” “Kültürel farkındalık ve ifade” (MEB, 2018). TYÇ çerçevesinde belirlenen yetkinlikler bütün derslerin öğretim programlarında yer almaktadır.

5.1. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI’NIN ÖZEL AMAÇLARI

1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu’nda ifade edilen Türk Millî Eğitimi’nin Genel Amaçları ve Temel İlkelerine uygun olarak şöyle ifade edilmektedir: Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilere kazandırılması beklenen özel amaçlardan bazıları aşağıda verilmiştir (MEB, 2024);

- Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak vatansever, sorumluluk sahibi etkin vatandaşlar,
- Kendini tanıyan ve gelişime açık bireyler olarak toplumsal rollerine ilişkin bilgi sahibi olmaları ve toplumsal birliğin sürdürülmesine katkıda bulunmaları,
- İletişim becerilerine sahip olmaları,
- Yaşadığı çevreyi ve ülkeyi tanıyan, sahip çıkan bireyler olmaları,
- Yaşamı sürdürülebilir kılmak için insanın çevre ye etkileşimini ele almaları,
- Doğal afetlerin etkilerinin azaltılması için önceden fikir belirtmeleri,
- Ülkemizin bölgesel ve küresel çevrede rolünü anlamaları,
- Türk tarihini bilen, kültürel değerlerine sahip çıkan sorumluluk bilincinde bireyler olarak yetişmeleri,
- Milli birliğin önemini bilmeleri,
- Cumhuriyetin Türk milletine katkılarını yorumlamaları,
- Demokrasinin ülkemizdeki yerini ve gelişimini yorumlamaları,
- Demokratik katılıma önem vermeleri ve süreçleri deneyimlemeleri,

- Demokratik katılımın gerekliliğinin farkında olmaları ve yakın çevrelerinden başlayarak demokratik katılım süreçlerini geliştirmeleri,
- Ekonomik faaliyetler ve üretimin ülke kalkınmasındaki rolünü analiz etmeleri,
- Bilimsel ve teknolojik alanda yaşanan gelişmelerin toplumsal yaşama etkilerini yorumlayabilmeleri,
- Toplumsal sorunlara çözüm üretmeleri,
- Teknoloji öğrenme ortamında aktif kullanmaları ve güvenlik ile gizliliğe ilişkin farkındalık kazanmaları amaçlanmaktadır.

Burada belirtilen özel amaçlar öğrenme çıktılarının içinde yer almaktadır. Öğrenme etkinlikleri oluşturulurken özel amaçlar ve öğrenme çıktıları birlikte değerlendirilmelidir.

Öğrenme alanlarında öğrenciye kazandırılmak istenen içerikler yer almaktadır. Sosyal bilgiler dersi öğretim programında güncellenen 2024 programı ile 6 adet öğrenme alanına yer verilmiştir. Bu öğrenme alanları; Birlikte Yaşamak, Ortak Mirasımız, Teknoloji ve Sosyal Bilimler, Hayatımızdaki Ekonomi, Yaşayan Demokrasimiz ve Evimiz Dünya şeklinde sıralanmaktadır. Bu öğrenme alanlarının içeriğinden ve öğrenme alanları ile bütünleştirilebilecek sanatsal etkinliklerden bahsetmek gerekmektedir.

5.1.1. Birlikte Yaşamak

Birey olmanın ön plana çıktığı bu öğrenme alanında disiplinler arası bir yaklaşım benimsenmiştir. Öğrencilere ben ve biz olma sürecini disiplinler arası bir yaklaşımla aktarmak ve böylece mekânsal, kültürel gibi etmenleri değerlendirebilmelerine fırsat yaratılmış olacaktır. Örneğin 5. Sınıf Birey ve Toplum öğrenme alanında yer alan ‘‘Sahip olduğu haklarının farkında olan bir birey olarak katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği görev ve sorumluluklara uygun davranır’’ kazanım doğrultusunda öğrencileri sosyalleştirecek ortamlarda sanatsal etkinlikler yapılması mümkündür. Bu etkinlikleri şu şekilde sıralayabiliriz; resim yapma, canlandırma yapılması, müzikal etkinlikler üzerinde yoğunlaşmak önemlidir (MEB, 2023). Bu kazanım ile ilgili şu etkinliklere yer verilebilir. Şeref Akdik’in Millet Mektebi tablosu açılır. Tablonun konusunun ne olabileceği, insanların hangi rolde oldukları ve sorumluluklarının ne olduğu sorulur. Tablonun konusu 1 Kasım 1928 Harf

Devrimi'dir. Gördüğünüz gibi okuma yazma öğrenmek için bir araya gelen insanlar bir grup oluşturmuş ve burada öğrenci rolü almışlardır. Okuma-yazma öğrenmek de üzerlerine aldıkları bir sorumluluk haline gelmiştir. Siz ilk okuma-yazma öğrendiğiniz zaman neler hissetmiştiniz? denilerek öğrencilerin konuya olan ilgilerinin artırılması sağlanır. Öğrencilerden okuldaki hak ve sorumlulukları ile ilgili afiş hazırlamaları istenir. Bir diğer etkinlik örneği ise Jan Miense Molenaer'in Müzisyen Aile tablosu öğrencilere gösterilir. Bu tabloda yer alan bir birey olduğunuzu düşünelim, hangi bireyin yerinde olmak isterdiniz diye sorulur? Cevaplardan sonra bu müzik grubundaki hak, rol ve sorumluluklarınız nelerdir? Sorusu sorulur. Tabloda müzisyenleri dinleyen iki tane birey var bu bireyler herkes gibi oraya gelme hakkına sahiptir. Tabloda yer alan bireyler müzisyen veya dinleyici rolündedir. Enstrüman çalan bireyler, çaldığı enstrümana hâkim olması ve grup arkadaşlarıyla uyum içinde çalması; ayakta olan solist olan bireyin ise söyleyeceği şarkıyla ve diğer arkadaşlarıyla uyum içinde olması onların sorumluluğudur şeklinde bilgilendirme yapılır.

“Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder” kazanımına ise şu etkinlik örneği verilebilir. Öğrencilerin her birinden birer boş kâğıt çıkarmaları istenir. Sosyal bilgiler dersinin etkin vatandaş olmanıza katkısıyla ilgili yaşadığınız bir olayı düşününüz. Yaşadığınız sorunu veya olayı, bu olayla ilgili duygu ve düşüncelerinizi kâğıda yazmaları istenir. Sizce bu olaylar karşısındaki davranışlarınız sosyal bilgiler dersini aldıktan sonra nasıl değişti?

Etkin bir vatandaş olmanızda, bu derste öğrendiğiniz bilgiler sizleri nasıl geliştirdi? Şeklindeki sorularda cevap veren olayları anlatmaları istenir. Yazdıkları kâğıtlar karıştırılarak öğrencilere dağıtılır. Arkadaşlarının yazdıkları olaylara aşağıdaki sorulara göre incelerler.

- Arkadaşının yazdığı örnekteki etkin vatandaş davranışları nelerdir?
 - Sosyal bilgiler dersi hakkındaki düşüncelerine katılıyor musun? Neden?
- Şeklinde sorular sorularak Öğrencilerden geri dönüt alınır.

5.1.2. Ortak Mirasımız

Bu öğrenme alanının içeriği tarih yoğunluktadır ve kültürel öğeleri ön plana çıkarmaktadır. Kültürel öğelere vurgu yaparak kültürel mirasın korunmasına ilişkin kültürel bir bilinç oluşturulması amaçlanmaktadır. Böylece öğrencilerin kültürel

öğelerin toplumları birbirinden ayıran noktalar olduğunu öğrenmesi sağlanacaktır. 5. Sınıf kültür ve miras öğrenme alanı için ifade edilen “ Somut kalıntılarından yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder” kazanımı doğrultusunda sanal müzeler oluşturularak bu uygarlıkların eserleri öğrencilere tanıtılabilir, öğrencilerden iş birliği yaparak eserlerden ilgilerini çekenleri yeniden tasarlamaları istenebilir. Babil alfabesini kiler ile yazma etkinliği de bu kazanımın sanat ile bütünleştirilmesini sağlayacaktır. “ Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder” kazanımı ile öğrencilere cenaze, dini bayramlar, milli bayramlar, türkülerimiz, çocuk oyunları, düğünlerimizin canlandırmaları yaptırmak önemli bir aktarım sağlayacaktır. Örneğin; türkülerimiz kısmında toplumumuz için önemli bir değer olan Neşet Ertaş’ın türkülerinden faydalanılabilir. Oyunlar canlandırılırken tahtaya Bruegel’in Çocuk Oyunları Tablosu yansıtılması öğrencilere farklı kültürler ile kıyaslama imkânı da sağlayacaktır. Turgut Zaim’in Yörükler Köyü tablosundan faydalanmak ise bizleri bir arada tutan kültürel öğelerin aktarılması açısından önemlidir.

5.1.3. Teknoloji ve Sosyal Bilimler

Bu öğrenme alanının temelini bilim, teknoloji, yenilikçi ve eleştirel düşünme ve gelişmeler oluşturmaktadır. Öğrencilerden beklenen bilgiye ulaşmada teknolojiyi kullanma becerisi göstermeleridir (MEB,2023). Öğrenme alanındaki “Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler” kazanımla ilişkili olarak Ali Kuşçu’nun uzayı çizme görseli öğrencilere gösterilir. Görsel doğrultusunda Ali Kuşçu’nun uzayı çizmesi yorumlatılabilir. Emazeden sanal müzeden ‘Kâğıt Oynayanlar (Paul Cezanne)’ eseri sınıfa gösterilebilir. Böylelikle geçmişten günümüze toplumsallaşmanın değişimini görebiliriz. Geçmişte oyun vs. ile insanlar etkileşim içerisindeyken günümüzde ise daha çok sanal ortamdaki oyunlarla etkileşim sağlanır ki bu da toplumun değişen algısını teknoloji ile birlikte nerelere geldiğini görmüş oluruz. Ülkeler arası ticaret için ulaşımın önemli olması kadar iletişim de çok önemlidir. Eskiden istenilen bilgiye ulaşmak kolay değildi. Günümüzde ise bilgisayar, telefon, gibi pek çok iletişim aracı var. Teknolojin esasında toplumsallaşma ve ahlak etik konularının ne kadar iç içe olduğunu bize göstermektedir. Çağdaş seviyeye ulaşmanın ancak bilimle gerçekleşeceğini bilen Atatürk bilime ve akılcılığa önem vermiştir. Çağdaş seviyeye ulaşabilmek için yurt dışına öğrenciler gönderilmiş, üniversite reformu gerçekleştirilmiştir. Geometri ve Tarih kitapları yazmış aynı zamanda çağdaşlaşmaya

bir adım olarak Türk Dil ve Türk Tarih Kurumlarının açılmasını sağlamıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün “Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir” sözünü daima rehber kılmalıyız.

“Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular” kazanımı doğrultusunda öncelikle öğrencilerden sanal ortamda karşılaştıkları sorunlar varsa anlatmaları istenebilir. Emaze üzerinden kaynakların güvenilirliğini sorgulamak adına daha iyi anlaşılması için görseller gösterilir. “Peter Paul Rubens Dört Filozof” , Thomas Wyck Atölyede Çalışırken” eserleri bunlara örnek verilebilir. İlkçağlardan günümüze kadar araştırmanın ne kadar önemli olduğunu örneklendirmek amacıyla emazeden İzmir Selçuk’a bağlı Efes’te bulunan Celsus Kütüphanesi görseli gösterilebilir.

5.1.4. Hayatımızdaki Ekonomi

Girişimci ve bilinçli tüketiciler yetiştirme temelli olan bu öğrenme alanında ekonomik konular esas temadır. Temel kavramları öğrenerek kaynakların sınırlı olduğunu, var olan kaynakları korumamız gerektiği aktarılmaktadır. Yaşadığı yerin ekonomik koşullarına odaklanır ve mesleklere ilişkin bilgi sahibi olmaları beklenir (MEB, 2023). “ Yaşadığı yerin ve çevresinin ekonomik faaliyetlerini analiz eder” kazanımı doğrultusunda etkinlik olarak sınıftan gönüllü iki öğrenci seçilerek drama çalışması yaptırılır. Öğrencilerden birisi bozuk bir ürünün satıcısı rolünü ele alırken, diğer bir öğrenci ise tüketici rolünü üstlenir. Tüketici haklarından bahseder ve tüketici haklarının neler olduğunu sınıf ortamında anlatır. Öğrencinin satın aldığı bozuk bir yiyecek ile ilgili sorununu satıcı ile çözüme varamaması sonucu dilekçe yazmaları istenir. Ders kitabından yararlanarak dilekçe yazdırılır. Ardından bozuk bir ürünle karşılaşan tüketici ile ilgili bir gazete haberi bulmaları istenir. Bulunan gazete haberleri sınıftaki gazete köşesine asılır. Bilinçli bir tüketicinin nasıl olması gerektiği hakkında bir resim yapmaları istenir. Yapılan resimlerin etik kurallara uyup uymadığı sınıf ortamında tartışılır. Konu ile ilgili akran değerlendirme yapılır. Bir başka etkinlik örneği ise Tahtaya iki tane tablo yansıtılır (*Namık İsmail- Maden İşçileri, Van Gogh- Çiftçi Kadın Ekinleri Bağlarken*) ve öğrenciler dört gruba ayrılır. Bu tabloların hangi bölgedeki ekonomik faaliyetler sonucu gelişen meslekler olduğu gruplara sorulur ve tablo ile ilgili “kompozisyon” yazmaları istenir. “Maden İşçileri” tablosundan hareketle; ülkemiz maden çeşitliliği bakımından zengin bir ülkedir. Madenin çıkarıldığı yerlerde ekonomik faaliyetler gelişir. Örnek olarak Zonguldak’ta taş kömürü, Batman’da petrol, Soma’da (Manisa) linyit, Murgul’da (Artvin) bakır, Seydişehir’de (Konya) alüminyum,

ıkarılması bu Őehirlerin hem ekonomisini canlandırmıŐ hem de buna bağlı olarak maden iŐçiliėi, maden mühendisliği gibi mesleklerin ortaya çıkmasına yol açmıştır. “ifti Kadın Ekinleri Bağlarken” tablosundan hareketle ise; İç Anadolu bölgesinde ekonomik faaliyet olarak tarım geliŐmiŐtir buna bağlı olarak çiftçilik, ziraat mühendisliği gibi mesleklerin ortaya çıkmasını sağlamıştır değerlendirmesi yapılır.

“ İŞ birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir” kazanımı doğrultusunda “İbn-i Fırnas’ın” heykeli gösterilerek tarihte ilk uŐ denemesini 852 yılında İbn-i fırnas’ın gerçekleştirdiği, kendisini “kanat” görevi gören peleriniyle Kurtuba Ulu Camisi’nin minaresinden aŐaėı attığı bilgisi eklenir. Dünyanın ilk alıŐveriŐ merkezi olan “Galleria Vittorio Emanuele II” yansıtılır. Bu görsel üzerinden İnsanın ekonomideki önemli rolü olan giriŐimcilikten bahsedilir. . Toplumun ihtiyaçları sürekli olarak değiştiği için yeni fikirler bulup, projeler üretilip bu fikirleri eyleme geçirmek oldukça önemlidir.

5.1.5. Yaşayan Demokrasimiz

Sosyoloji, hukuk, siyaset gibi farklı disiplinler çerçevesinde vatandaşlık kavramını temel alan bir öğrenme alanıdır. Öğrencilerin toplum da yer alan grup, kurum ve sosyal örgütlerin iŐleyiŐlerini ve bunların bireyleri nasıl etkilediklerini bilmesi önemlidir. Bu ğrenme alanında öğrenciler devlet gücünün varlığını kavrarlar. Egemenlik kaynağını, demokratik yolları ve bunlar yoluyla haklarını öğrenerek düzenin nasıl sağlandığını anlar. zgrlk ve bağımsızlık değerleri ile araştırma ve sosyal katılım becerilerin öğrencilere kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda ifade edilen Şu kazanım “ Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar” monarŐi ve cumhuriyet rejimlerini yansıtan bir görsel ile iŐlenebilir. Böylece düşünce özgürlüğü ve katılımın vurgusu yapılabilir. “ Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir” kazanımında İstiklal MarŐı’mız dinletilmesi bu bilincin oluŐumu için önemlidir. Öğrencilere bayrak minyatürü üzerinden bu sembolün oluşumuna ilişkin bilgi aktarımı sağlanabilir (MEB, 2023). “evresindeki toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karŐılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir” bu kazanımla ilgili etkinlik olarak öğrencilere sivil toplum kuruluŐlarından bahsedilebilir. Bu doğrultuda Anlatılan kuruluŐlarla bağlantılı olarak öğrencilerden yaşadıkları çevreden esinlenerek oluŐturabilecekleri bir kurum tasarımları istenir. Bu kurumun amaçlarını belirterek logosunu A4 Kğıdına tasarımları beklenir.

Yine “ Millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerimizden Bayrağımıza ve İstiklâl Marşına değer verir” kazanımına şu etkinlik örneğini verebiliriz. Emazeden Çanakkale Tablosu, İzmir’e Giriş ve Türk Topçuları isimli sanat tabloları tahtaya yansıtılır. Öğrenciler bu eserlerin onlara yansıttığı duyguları ve serlerin nasıl düzenlenmiş olabileceğine ilişkin görüşlerini belirtirler. Bu doğrultuda yaratıcı yazma tekniğini ve Canva uygulamasını kullanarak bir afiş etkinliği tasarımları istenebilir. Böylelikle aktarılması gereken değer ve becer aktarımı sağlanabilir.

“ Temel haklardan katılım ve düşünce özgürlüğü hakkı üzerinde durulur.” 1948 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından ilan edilen İnsan Hakları Evrensel Beyanname’sinden edinilebilir. Bu beyanname 1949 tarihinde Resmî Gazete’de de yayımlanmıştır. İnsan haklarının en genel tanımı “Herkesin insan olmak itibarıyla doğuştan sahip olduğu dokunulmaz, devredilmez ve vazgeçilmez haklar”dır. Bu doğrultuda insan hakları: evrenseldir, doğuştan kazanılır, bireyseldir, dokunulmazdır ve devredilmezdir. Bu kazanım doğrultusunda düşünme özgürlüğü hakkını somutlaştırabilmek için Mustafa Süttaş’ın Düşünce Özgürlüğü tablosu ve Robin Müzesinin web sayfasından ‘Düşünen Adam Heykeli’ 3D şeklinde gösterilebilir. Bu görseller ile kazandırılmak istenen kazanım pekiştirilmiş olmaktadır.

5.1.6. Evimiz Dünya

Günümüzde somut ve soyut olan her şey küresel boyutta hareket içerisinde. Devletlerin birbiri ile hem iş birliği hem rekabet halinde olduğunu ve bu süreçleri kavrama da bilinçli olmalarını sağlamak gerekmektedir (MEB, 2023). “Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar” bu kazanım doğrultusunda etkinlik olarak Emaze sanal müzeden Matrakçı Nasuh’un İstanbul minyatürü gösterilir. Böylece İstanbul tarihte birçok medeniyete ev sahipliği yaptığı için bilim, kültür ve sanatın merkezi haline gelmiştir. Ayrıca camilerin, sinagogların ve kiliselerin bir arada bulunduğu bir kültür şehri olmuştur. Bu özelliklerin sonucunda İstanbul her yıl milyonlarca turist çektiğine değinilir. “ Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir” kazanımı doğrultusunda Cam Minaresi Batı Afganistan’da yer alan bir UNESCO Dünya Mirası Alanıdır. Gor ilinin Şahrak ilçesi sınırları içinde bulunan yapı, Hari Irmağı’nın hemen yanındadır. Kızarmış taştan yapılmış olan 65 metre yüksekliğindeki minarenin çevresi 2400 m’ye varan dağlarla çevrilidir. Yapı; girintili çıkıntılı taşları, dış kaplaması ile Küfî ve Nesih el yazmaları, geometrik desenler ve Kur’an ayetleriyle (Meryem sûresi) süslenmiş taşlarıyla ün yapmıştır bilgisi öğrencilere

verilir. Cam Minaresi'nin yapısını değerlendirebilecekleri değerlendirme formu öğrencilere dağıtılarak görsel sanatlar ile ilişki kurmaları ve akıllı tahtada açılan görseldeki desenler hakkında yorum yapmaları istenir.

6. SANAT EĞİTİMİ

Sanat eğitimi başlığı altında sanatla ilgili temel kavramlara, sanat eğitiminin tanımına ve ÇASEY'in tanımına ilişkin alt başlıklara yer verilmiştir. Sanat ve sanat eğitimi ile ilgili temel kavramlar şu şekildedir:

6.1. SANATLA İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR VE SANAT EĞİTİMİ

Sanat: Sanat; duygu ve güzelliğin anlatımında kullanılan bir yöntemdir. Hoşluk, güzellik taşıyan, bireylerin duygu dünyalarında olumlu etkiler bırakan şeylere sanat özelliği taşıyor denilebilmektedir. Edebi eserler, heykel, resim, müzik, tiyatro sanat niteliği taşımaktadır. Bir başka ifadeyle sanat insanın uğraştığı ve ortaya koyduğu bir alan olarak kendini ifade ettiği bir yoldur (Mülayim. 1994'den Akt. Soysaldı, 2018).

Sanat eleştirisi: Sanat eleştirisi, Disipline Dayalı Sanat Eğitimi (DBAE) oluşturan dört temel disiplinden biri olarak bilinmektedir. Sanat eleştirisi, bireyin gördüğü eseri farklı farklı açılardan yorumlamasını sağlar (Mercin ve Alakuş, 2005). Sanat eğitiminde, farklı açılardan bakması, yorumlaması ve yargıya varması için öğrenciye eleştiri yaptırarak öğrenciyi geliştirmek temel amaçlardan biridir. Bu eleştiri sanat eserine ilişkin sorular sorularak ve tartışılarak gerçekleştirilir. Bu sorular ile birlikte sanat eseri tanımlanır, çözümlenir, yorumlanır ve yargılanır. Sanat eleştirisi yapmak esere her açıdan bakabilmeyi sağlar (Daşdağ, 2010).

Pedagojik Sanat Eleştirisi: Sanat eseri hakkında yorum yapmayı ve eleştirel yargılamayı mümkün kılan sanat eleştirisi, Disipline Dayalı Sanat Eğitimi (DBAE) oluşturan sanat tarihi, sanat üretimi (uygulama) ve estetik yanında yer alan dört temel disiplinden biridir. Sanat eğitimindeki eleştirinin amacı eseri bütün olarak ele alabilmek ve eserle ilgili varılan görüşleri dile getirmektir. Boydaş'a göre eleştiri, bir sanat eserine karşı duyarlı tepkiler vermedir. Böylelikle sanat eserinin ortaya çıktığı çevre genişletilebilir (Mercin ve Alakuş, 2005).

Çok Alanlı Sanat Eğitimi: Elliot Eisner (1989) tarafından Disiplin Temelli Sanat Eğitiminin (DBAE) temellerini oluşturulmuştur. Bu başlık altında sanat eğitiminin felsefi değerlerine ve kavramlarına yer verilerek bir disiplin elde edilmiştir. Elliot Eisner, sanat öğrenmenin sadece araç gereç kullanmaktan ibaret olmadığını

belirtmektedir (Özsoy ve Şahan, 2009). DBEA sanatta öğrenme ve öğretme yaklaşımı olan bu disiplin ilk başta ilk ve ortaöğretim öğrencileri için ortaya atılmıştır (Subaşı, 2014). Çok alanlı sanat eğitiminin dört temel disiplininin de yararlanarak okullarda dengeli bir sanat eğitimi süreci sağlanabilir (Alakuş ve Şahin, 2015).

Görsel Sanatlar Eğitimi: Görsel sanatlar eğitimi bireylerin kültürel gelişimine katkıda bulunur. Böylelikle bireyler, kendilerini daha iyi ifade edebilir ve yaratıcılıklarını geliştirebilirler. Bireyler bu eğitim ile estetik bir bakış açısı kazanırken aynı zamanda sosyal ve bilişsel becerileri de gelişir (Özsoy, 2007'den Akt. Subaşı, 2014). Görsel sanatlar eğitimi, topluma sanatı öğretme ve uygulaması açısından gerekli bir eğitim olarak karşımıza çıkar (Başbuğ ve Başbuğ, 2016).

Disipline Dayalı Sanat Eğitimi (DBAE): Disipline dayalı sanat eğitimi ilk kez 1982 yılında ABD' de ortaya çıkmıştır. Disipline dayalı sanat eğitimi yaklaşımının dört temel disiplini vardır. Bunlar; sanat tarihi, sanat eleştirisi, estetik ve uygulama olarak bilinmektedir. Bu dört temel disiplinin içeriğinden yararlanarak gerçekleştirilen bir sanat eğitimi yaklaşımıdır (Dobbs, 1992'den Akt. Erden Kocaarslan, 2024).

6.1.1. Sanatın Tanımı ve Kapsamı

Sanat kelimesi dilimize Arapçadan geçmiştir. Kelime anlamı olarak bir işi güzel yapmak anlamına gelir. Sanat, farklı dillerde kök ve anlam bakımından farklılık göstermektedir (Hançerlioğlu, 2005'den Akt. Akaroğlu, 2014).

Sanat, dili öznel olan, insanın kendisini ve çevresini anlamak için ortaya çıkardığı bir faaliyet alanı olarak bilinmektedir. Özneler arası bir anlam alanı yaratarak evrensel bir iletişim sağlamaktadır. Sanatın özünde temsil olduğu için sanat eseri yoruma açıktır. Örneğin, müzik, resim, heykel gibi sanat faaliyetleri yoruma açıktır. Eser üzerinde sanatçının olduğu kadar eserden estetik haz alanında yorumlama hakkı bulunur. Bir sanat eserine ilişkin yorum yaparken sadece eseri değil aynı zamanda eseri yorumlarken kazanılan derinleşme ile kendimiz de yorumlamış olmaktadır. Kısaca sanat eserleri, sanatçı ve yorumlayanın fikirlerini somutlaştırmada aracı olmaktadır (Bayraktar, 2014).

Anderson (2003)'e göre sanat, bireylere estetik bir bakış kazandırırken aynı zamanda bireylerin birbirini anlamasını sağlamaktadır. Bireylerin birbirlerini anlamalarını sağlayan bir iletişim aracı olan sanat insanlar arasında köprü görevi kurar.

Bireylerin sosyal ve iletişim becerilerini geliştirerek bir arada yaşayabilme becerisini kazandırır(Castells, 2001'den Akt. Akaroğlu, 2014).

İnsana özgü olan sanat bir çeşit sistemli çalışma eylemidir. Geçmişi çok eskilere dayanan sanat çağlara göre farklı anlamlar kazanmıştır. Sanat, insan ve nesnel gerçeklik arasındaki estetik ilişkidir. Bu bağlamda sanat, nesnelle öznel olanı birleştirir (Delier, 2005).

Sanatın işlevi sadece duygusal olarak rahatlama ya da haz duyulması değildir. Sanatın eğitimsel, ulusallık, evrensel ve davranış geliştirici işlevlerinin olması onu çok yönlü ve önemli kılmaktadır. Yalnızca sanata özgü olan bu nitelikler, bireylerin zihinsel gelişimine katkı sağlar (Delier, 2005). Sanat, insanın kendini ve yaşadığı dünyayı anlamak için aklı ve becerisi ile ortaya çıkardığı önemli bir araçtır. İnsanın kendini ifade etme de farklı seçeneklere yönelmesi sonucu sanat farklı disiplinlere ayrılmıştır. Sanat her çağda çağa özgü özellikleri yansıtmıştır. Sanat üzerine yapılan tanımlama ve yaklaşımların farklılaşmasının temelinde sanatın bahsedilen bu özellikleri yer almaktadır (Özel, 2007).

Sanata, var oluşundan itibaren değişen zaman ve mekâna göre farklı tanımlamalar yapılmıştır. Her tanım başka bir anlayışa ve sanat kuramına kaynaklık etmiştir. Antik Çağ'dan günümüze kadar değişim ve gelişim etkisinde sanat üzerine tanımlamalar yapmak devam etmektedir. Toplumsal yaşamın vazgeçilmez bir parçası olan sanat kendinden bir önce ki dönemin bıraktıklarına kendi dönemi çerçevesinde yenilikler ekleyerek sanat olgusuna yanıt aramıştır. İnsan, doğaya müdahalede bulunarak doğaya üstünlük sağlamaya çalışırken aynı zamanda bu değişim ile sanat tarihi açısından ilk sanat ürünlerini ortaya koymuştur (Özel, 2007).

Sanat, insanın doğaya üstünlük kurmasına yardımcı olurken aynı zamanda toplumsal ilişkilerin gelişmesini sağlamaktadır. Sanatın birçok özeliği bulunmaktadır. Ortaya çıkardığı her yeni özellik birçok karmaşık ilişkilerin sonucu gerçekleşmiştir. Sanatın ortaya çıkmasında ışığın, doğadaki canlı ve cansız varlıkların ritmik tekrarı önemli bir paya sahip olabilir. Üstünlük sağlama gibi özeliği bulunan sanatın ilk başlarda estetikle çok fazla bir ilişkisi yoktur. İnsanların yaşam mücadelesinde büyüdü bir araç olarak görülmektedir. Sanatın başlıca görevi güç sağlamaktır (Çev. Çapan, 2012: 52). İnsanla doğa arasında birliğin karşılığı olarak görünen büyü, sanatı anlatma aracı oldu (Çev. Çapan, 2012: 55).

İlkel toplumda sanat büyü aracı olarak görülmekteydi. Sanatçı, toplumun gerçek anlamda temsilcisiydi. Toplumun sanatçıya yüklediği görevler bulunmaktadır. Bu görevler, nesnel gerçekliği göstermek, gelişmenin önemini ve temel ilişkileri düzenlemektir. Sanatçı, kendi kişisel problemlerini topluma yansıtmamalıdır. Yaşadığı topluma sosyal ve yaşam becerileri kazandırarak birlik ve beraberliği sağlamaktır (Çev. Çapan, 2012: 58- 59).

Sanat ilk başladığı zaman doğaya karşı verilen mücadelede güçler barındıran inançsal bir araç olarak görülmüştür. Bu inanç etkisiyle 19. Yüzyıla kadar gerek dinin gerekse devlet yönetimlerinin etkisinde kalmıştır. Eğitim ve siyasetle ilişki içinde olan antik çağ sanat anlayışının temelinde taklit vardır. Sanat üzerine ilk fikirlerin kendini gösterdiği bu dönemin felsefi etkileri diğer dönemleri de etkilemiş ve yeni gelişen fikirlere kaynaklık etmiştir. Bu dönem sanat anlayışlarında öznel bir üslup olmadığı görülmektedir. Farklı dini inançların ortaya çıkması ile toplum yaşamında olan değişim sanat üzerinde de etkisini göstermiştir. Ortaçağ Avrupa'sında güzelliklerin kaynağı Tanrı olarak görüldüğü için sanatın yeni hizmet alanını oluşturmuştur. Sanat üzerindeki dini etki Rönesans ile yeni sanat anlayışlarının oluşması sonucu değişim göstermiştir. Rönesans bir yeniden yapılanma hareketidir. Rönesans ile sanat dışında başka alanlarda da Antik Çağ yeniden ele alınmıştır. Sanatçıların din etkisinden bağımsız konular çalışmaları kendi üsluplarını ortaya koymalarını sağlamıştır. Bu dönemde sanatçı atölyeleri önem kazanmıştır (Özel, 2007).

1789 Fransız Devrimi'ni modern sanatı oluşturan en önemli etkenlerden biri olarak kabul edebiliriz. Yarattığı etkilerle birçok alanda büyük değişimler yaşanmasını sağlamıştır. Bireysel iradeyi ön plana çıkaran Fransız devrimi, sanat anlayışında da önemli değişikliklere yol açmıştır. Din ve devlet etkisinden 18. Yüzyıla beraber kurtulmaya başlayan sanat toplumun yorumlamalarına da açık hale gelmiş böylece fikirler anlamında zenginleşmiştir. 19. yüzyılda, sanat yapma yeteneğinin Tanrısal olduğu düşüncesi ortadan etkisini kaybetmiştir. Bu dinsel tutum yerini çağdaş sanat anlayışına bırakmıştır. Bilimsel düşünmeye uygun yeni sanatsal düşüncelerin ortaya çıkarılması gerekmektedir. 20.yy gelindiğinde sadece sanat değil sanatçıda farklı açılardan ele alınmıştır. Sanatçı, gelişen ve insana egemen olan teknoloji karşısında duygusal, yaşantısal olanı etkin kılan böylelikle modern çağın teknik önceliğini dengede tutarak önemli bir yer kazanmıştır. Temellerini Rönesans'ta oluşturan 20 yüzyılda özellikle yoğunluk kazanan bilim ve sanat arasındaki ilişki sanatçıları yeni arayışlara

yönelmiştir. Bilim ve sanat arasındaki ilişki sanat ve bilim disiplinleri arasında bir etkileşim ortaya çıkarmıştır. Sanat ile özgür düşüncelerimizi ifade etmemizi sağlayan alan bir olarak kişiler arası iletişime yoğunluk katarken fikirsel anlamda zenginleştirir. Bulunduğu çağın düşünce yapısını yansıtan sanatın, çok yönlü ilişkiye ve birçok alanla etkileşime girmesi gerekir (Özel, 2007).

Sanat insan ve çevre arasında denge sağlamaktadır. Bu durum sanatın geçmişte olduğu gibi gelecekte de gerekli olacağını göstermektedir. Sanat, bireyin toplumla, evrenle kaynaşması için önemli bir araçtır. Sanatın gerçeği yansıtma özelliği bir mağara resmine bakarken ya da eski bir müzik dinlerken bizleri heyecanlandırmaktadır. Sanat, düşünceleri, istekleri, umutları yansıttığı düzeyde toplumları temsi etmektedir (Çev. Çapan, 2012: 21- 27).

Sınıflar ve toplumlar kendi düzenlerini oluştururken aynı zamanda evrensel insan özelliklerini de oluşumuna katkı sağlamışlardır. Sanat, insanlığın değişmeyen özelliklerini daima canlı tutar. Köleliğe dayanan bir toplumun yalnız koşullarını yansıttıkları sürece Homeros, Aiskhilos, Sophokles zamanla sınırlı, eskimiş yazarlardır. Ama o toplumda, insanın yüceldiğini gördükleri, çatışma ve tutkularına bir sanat biçimi verdikleri, sınırsız yeteneklerine dikkatimizi çektikleri ölçüde de bugün yaşıyormuşçasına yenidirler. Prometheus'un yeryüzüne ateşi getirmesi, Odysseus'un yıllarca süren yolculuğu ve dönüşü, Tantalos ile çocuklarının alınyazısı – bütün bunlar başlangıçtaki gücünü sürdürüyor. Antigone'nin konusunu –bir kandaşını onurlu bir törenle gömdürme hakkı için savaşı – eskimiş saysak, anlamak için tarihsel açıklamalar gerekliliğini duysak bile, 'Ben sevgiye adadım benliğimi, nefrete değil' diyen Antigone'nin kişiliği bugün de her zamanki kadar sarsıcıdır; insanlar yeryüzünde yaşadıkça bu sözlerden heyecan duyacaklardır. Unutulmuş sanat yapıtlarını daha iyi tanıdıkça, ayrılıklarına rağmen, aralarındaki ortak ve sürekli öğeler daha açıkça ortaya çıkıyor. Parçalar başka parçalara eklenerek insanlık tarihini yaratmış oluyorlar. Gittikçe çoğalan kanıtların zenginliğine bakarak sanatın başlangıçta büyü olduğu, gerçek ama bilinmeyen bir dünyaya egemen olmaya yarayan tılsımlı bir araç olduğu sonucuna varabiliriz. Din de bilim de gizli bir biçimde – tıpkı bir tohum gibi - büyüde birleşiyordu. Sanatın bu büyücülük görevi giderek toplumsal ilişkilere ışık tutmak, yoğunlaşan toplumlardaki insanları aydınlatmak, insanların toplumsal gerçekleri tanıyıp değiştirmelerine yardım etmek görevine dönüştü. Çok yanlı ilişkileri, toplumsal çatışmaları ile oldukça karmaşık bir toplum 'efsane' yoluyla açıklanamaz. Ayrıntıları

noktası noktasına tanımayı, her şeyi kapsayan bir bilinci gerektiren böyle bir toplumda, büyüünün geçerli olduğu eski çağların sert kalıplarını kırmak, daha açık biçimlere, örneğin romandaki özgürlüğe kavuşmak için önüne geçilmez bir istek er ya da geç duyulur. Belli bir dönemde, toplumun eriştiği düzeye göre sanatın bu iki ögesinden biri daha ağır basabilir- kimi zaman çağrışımlarla büyüleyen yanı kimi zamansa ussal ve aydınlatıcı yanı, kimi zaman sezgi, kimi zamansa yargı gücünü kesinleştiren yanı. Sanatın görevi her zaman insanı bütünlüğü içinde heyecanlandırmak, kendisini bir başkasının yaşamı ile bir görebilmesini, başkalarında kendisinin olabilecek yaşantıları benimsemesini sağlamaktır (Çev. Çapan, 2012: 28- 29).

6.1.2. Sanat Türleri

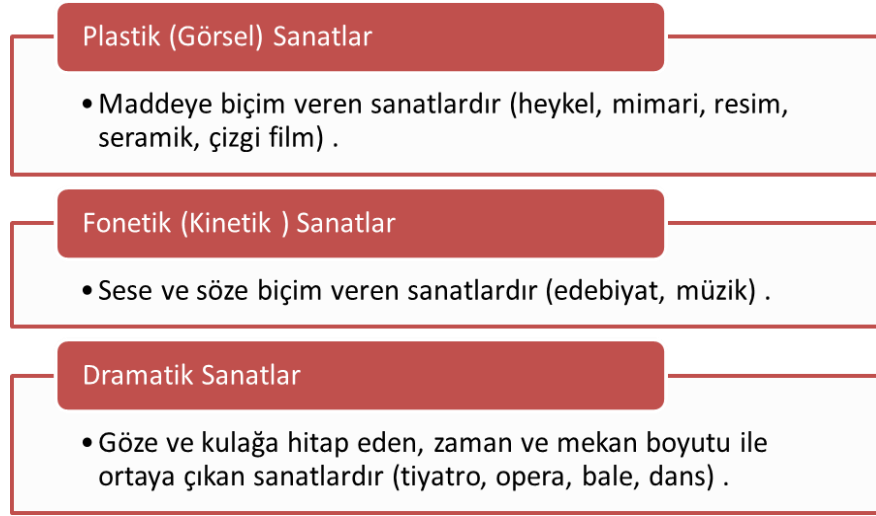
Sanatsal sınıflandırmaların Antik Yunana kadar dayanmaktadır. Sanatla ilgili düşüncelerin değişimi, gelişimi ve yeni alanların ortaya çıkması sanatın sınıflandırılmasında değişim oluşturmuştur (Özel, 2007). Aristoteles'in Poetika adlı eseriyle beraber görülen sanatın sınıflandırılması, malzeme, teknik, konu ve hitap edilen duyuya göre ayrılabilir.

Günümüzde sanatın sınıflandırılması farklı başlıklar halinde karşımıza çıkmaktadır. Farklı sanat yaklaşımları ışığında farklı başlıklar oluşturulsa bile sanat eserinin oluşturulmasında izlenen yollar aynı olmaktadır (Baskıcı Kapkın, 2014).

Sanatı sınıflandırmada günümüzde de farklı yaklaşımlar farklı düşünceler ortaya çıkmaktadır. Ortaya çıkan tanımlamalar ışığında müzik, edebiyat, tiyatro, dans, resim, heykel, mimarlık, sinema, fotoğraf gibi sanatların sınıflandırılması yapılmıştır. Başka bir görüşe göre de sanatlar ses, söz, görsel ve karma sanatlar olarak ele alınmıştır. Erinç'e göre ortak görüş birliğine varılarak yapılan sınıflama şöyle gösterilmektedir.

Kullanılan malzeme, teknik ve yapı özelliklerinin farklı olması sanat disiplinlerini birbirinden farklı kategorilere ayırmaktadır. Şekil 3'te günümüz sanat sınıflandırılmasına yer verilmiştir.

Şekil 3. Sanat Alanlarının Sınıflandırılması

Kaynak: Özel, 2007.

Şekil 3’te sanatların sınıflandırıldıkları alanlara yer verilmiştir. Mimari, heykeli, resim, seramik gibi sanatlar görsel sanatlara, edebiyat, müzik gibi sese ve söze biçim verenler fonetik sanatlara, tiyatro, opera, bale, dans gibi hem göz hem kulağa yönelik sanatlar ise dramatik sanatlar olarak sınıflandırılmaktadır.

Tarihsel süreç içinde görsel sanatlar farklı sanat disiplinleri ile etkileşim içerisinde olmuş ve sanat anlayışının çağlara göre farklılık göstermesine öncülük etmiştir. Bulduğumuz dönemin plastik sanatla uğraşan sanatçıları teknolojinin de etkisiyle birçok alanla ilgili arayış ve araştırma içerisinde olmuşlardır. Biçim ve düşünce anlamında başka disiplinlerden etkilenmişlerdir (Özel, 2007).

Mimari, heykel, resim, edebiyat, müzik, tiyatro ve sinema olarak bilinen sanat türlerine ve özelliklerine hâkim olmak sanattan alınan zevki artırırken aynı zamanda sanatın yaşamımızdaki işlevini anlamamızı sağlamaktadır. Bütün sanat dalları ortak akımların etkisinde gelişir. Ortak noktaları olan sanat dallarının birbirini tanıma ve anlama ihtiyaçları vardır. Örneğin, romantizm yalnızca edebiyat değil resim ve müzik üzerinde de etkisi bulunan bir akımdır. Bu yaklaşımlar sonucunda sanat dalları birbirlerini etkileyerek, zenginleştirmektedirler. Sanat dallarının kendine özgü dilleri olsa da hepsinin konuşma ve yazma dillerine de ihtiyaç duymaları sonucunda hepsinin gündeminde edebiyat yer alır. Çünkü bir sanat eserinin anlatmak istediği anlamın aktarılmasında bir aracıya ihtiyaç vardır. Edebiyat konuşma ve yazma işlevi ile bu ihtiyacı tamamlar (Akengin, 2012).

Bu araştırmada sanat temelli sosyal bilgiler kapsamında görsel sanatlar çalışmalarından yararlanılmıştır. Özellikle tablo, heykel, müzik, edebiyat, mimari ve minyatür temel olarak yararlanılan sanat türleridir. Bu bağlamda bu sanat türlerinin tanımlarına yer vermek iyi bir başlangıç noktası olabilir.

Kültürün aktarıcısı olan dil, edebiyat ve kültür için önemli bir noktada bulunmaktadır. Bu üç unsur birbirini tamamlayıcı özellik göstermektedir. Yazılı ve sözlü edebiyat, eğitsel bir araç olmanın yanı sıra disiplinlerarası tasarlanmış ğretim ile edebiyattan yararlanılabilir. Edebiyattan hem ifade aracı hem de kültürel aktarım olarak yararlanılabilir. Toplumun kültürünü oluşturan, efsaneler, masallar, halk hikyeleri, şiirler, romanlar vb. edebi ürünler edebiyat aracılığıyla bireylere kazandırılabilir (Selanik Ay, 2021).

Plastik sanat dallarından biri olan minyatür sanatı, kitaptaki konuyu açıklayan gerektiği zaman yansıtmaya çalıştığı konuya ilişkin en ince ayrıntıları vurgulayan resimlerdir. Klasik geleneklere bağlı bir sanat dalı olan minyatürde, perspektif gibi konularda geleneksel bir yaklaşım söz konusudur. Geleneksel yaklaşıma rağmen nakkaşlar minyatürlerde estetik değeri yüksek eserler ortaya koymuşlardır. Minyatürde tasarım ögeleri ve düzeni estetik bulgunun en önemli göstergesidir. Resimsel anlatımın önemli bir temsilcisi olan minyatür sanatı batılılaşma ile Türk resminde etki göstermeye başlamıştır. Çağdaş Türk sanatçılar minyatür sanatının etkisinde kalmışlardır (Atalay, 2012).

İnternetin ve mobil dinleme teknolojilerinin hızla yaygınlaşmasıyla müzik bireylerin yaşamında kalıcılığa sahip bir düzeye gelmiştir. Böyle büyük kitle erişimine sahip olan müzikten kültürel farkındalığı sağlamada bir araç olarak kaynak gösterilebilir. Örneğin lkemizde kültürel farkındalık kazandırma amacıyla kültürel unsurları içinde barındıran türkülerden eğitsel araç olarak yararlanılabilir. Pek çok duygunun aktarılmasında rol oynayan müzik, topluma ait olmayı, ağıtlarla hüznü paylaşmayı, tarihi kişilikleri tanımayı, dayanışmayı, müziğin coğrafyasına, iklimine ilişkin bilgiler öğrenmeyi sağlayabilir. Bu bağlamda toplumda bellek görevi gören türkülerden eğitsel anlamda önemli bir araçtır (Selanik Ay, 2021).

Tarihi eskilere dayana heykel sanatı üç boyutlu yapıtlar olarak bilinmektedir (Uzun Aydın, 2018). Heykel, sosyal ve kültürel yapının bir ifadesidir. Meydanlarda yer verildiğinde şehre canlılık katar ve yaşamı anlamlı hale getiren estetik bir değer olarak

söylenabilir. Heykeller kültürün bir aracı olarak kültürel farkındalık yaratmada kullanılabilir (Selanik Ay, 2021).

Mimarlık tarih içerisinde bir sanat türü olarak pek çok kaynakta kendine tanım bulmuştur. Mimari eserlerde diğer sanat eserlerinde olduğu gibi estetik kaygı ve sanat felsefelerine konu olmuştur (Koçyiğit, 2018). Somut kültürün bir türü olan geleneksel mimari, halkın mimarisidir. Bu özelliğiyle geleneksel mimari yapılar toplumdan izler barındırır. Bir ülkede yer alan mimari yapılar, toplumun inançlarını, kültürlerini, yönetim biçimlerini ve pek çok konuyu yansıtır. Bu noktada mimari yapıların önemli olmasının nedeni, mimarları, tanıklık etmiş olduğu tarihi olaylar, yapıldığı dönem gibi yapılacak araştırmalar kültürel farkındalık oluşturmaya yardımcı olacaktır (Selanik Ay, 2021).

Somut olmayan kültürel mirasın bir parçası olan dans çağlar boyunca ilgi görmüştür. Dans, avlanma, yeme-içme gibi insan yaşamının önemli parçası olarak kültüre de ait olmuştur. Kendine ait bir dili olan dans, aynı anda hem gelenekleri hem de yaratıcı bir şekilde tarihi ifade etmeyi sağlar. Bir diğer kültürel farkındalık kazandıran unsur ise kültüre ait işitsel ve görsel kültür ögesi olan halk oyunlarıdır. Bir milleti diğer milletlerden ayıran kültürel özelliklerin temelini halk kültürü (folklor) oluşturur. Kültürümüzün en önemli unsurlarından biri olan halk oyunları halkın ortak duygularını taşıdığı için millet olma özelliğini oluşturur. Toplumsal bir olayı, sevinci, üzüntüyü bir kişi ya da toplu bir şekilde müzik eşliğinde bütünleşen hareketler ile aktaran halk oyunlarından bu özelliğiyle kültürel farkındalık kazandırmada bir araç olarak yararlanılabilir (Selanik Ay, 2021).

6.2. SANAT EĞİTİMİ

Bireyler akıl, duygu ve becerilerden yararlanarak çeşitli davranışlar göstermektedir. İnsan, davranışlarında aklın veya duyguların yoğunluk gösterdiği zamanlar olabilmektedir ancak sadece birisiyle davranış geliştirmek insan doğasına aykırıdır. Duygusal durumlar, etkileşimler davranışlar üzerinde belirleyici bir etken olmaktadır. Akıl ve duyguların birbirine uyumu dengeli davranışlar ortaya çıkarır. Bu uyumun sağlanması için de sanat eğitimi sürecin içinde etkin bir şekilde yer alır (Bilirdönmez ve Karabulut, 2016).

Oğuzkan (1974) eğitimi şu ifadelerle tanımlamaktadır: Yeni nesillerin, toplumsallaşmalarına, kişilik geliştirmelerine yardımcı olma, belirlenmiş hedefler

doğrultusunda insanlarda davranış değişikliği yaratmak isteyen planlı etkinlikler dizisi, bireyleri belirli bir alanda yetiştirme, kültür aktarımı sağlama gibi görevleri olan eğitim bilimidir (Akt. Delier, 2005).

Sanat eğitime ilişkin pek çok tanım bulunmaktadır. Bunlar şöyle ifade edilmektedir; Sanat eğitimi, güzel sanatları kapsayan okul içi ve okul dışı yaratıcı sanatsal faaliyetlerdir. (San, 2003'den Akt. Delier, 2005); Sanat eğitimi, bireyin faaliyetleri sonucunda gelişen özel bir disiplin alanıdır. Sanat eğitimi yalnızca görsel sanatlardan ibaret değildir. Bu kapsamın içine ifadeye dayalı eğitim anlayışı da girer. Sanat eğitimi, bilişsel tüm duyuların ve duyguların eğitimi olarak karşımıza çıkar. Yaşamdan bireyde bıraktığı algıların ve görsellerin içselleştirilerek ortaya bir şey çıkarılmasıdır (Akaroğlu, 2014); Günümüzde görsel sanatlar eğitimi, psikolojik rahatlama ya da bir hobi olma özelliğinden daha çok yöntemleri ile eğitim programında yer alabilen bir alandır (Özsoy ve Şahan, 2009); San (1995) sanatın birleştirici gücüne değinerek, sosyal ve iletişim becerilerinin sanat eğitimi yoluyla gerçekleştirilebileceğini belirtmektedir (Akt. Özsoy, vd. 2009).

Sanat eğitimi sadece yeteneği olanlar için lüks olmamakla beraber tüm bireyler için gerekli bir eğitim olduğu yorumunu yapmak mümkündür. Gençaydın (1990) sanat eğitimi için duygu eğitimi olmadığını aynı zamanda bilişsel yapıyı da zenginleştirdiğini ifade etmiştir. Bu süreçte insanın çevresindeki canlı- cansız nesnelerle arasındaki ilişkinin kavranmasını sağlayan çok yönlü yöntemlerdir (Bilirdönmez ve Karabulut, 2016).

Clark, Day ve Greer'in sanat eğitime detaylı bir yaklaşım sergilemişlerdir. Yazarlara göre sanat eğitimi kültürel yapıya katkı sağlayacak şekilde çocuklara eğitim vermelidir. Bu eğitimde öğrencilerin ilgi, kapasite ve bilgileri göz önünde bulundurulmalıdır. Bir yetişkin eğitimi olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır (Smith, 1989'dan Akt. Gökay Yılmaz, 1999). Bu yazarlar sanat eğitiminin sonucu olarak sanat eğitimi almış bireylerin müze, galeri ve diğer yerlerde karşılaştıkları sanat eserlerine karşı tepkilerinin daha bilinçli olduğunu ve kitsch ürünü sayılabilecek eserlerle, gerçek sanat eserlerini birbirinden ayırabileceklerini belirtmektedirler. Öğrencilere bu anlamda verilecek estetik hassasiyet, onların yaşamlarını zenginleştirecek, çevrelerini bilinçli bir şekilde düzenleyebilecek ve doğal olarak oluşan her konuyu sevmelerini sağlayacaktır (Gökay Yılmaz, 1999).

Uygarlık tarihinden bağımsız olarak bir milletin sanat eğitimi temellerini ele almak pek mümkün değildir. Toplumların sanat tarihi gelişimlerinin uygarlık tarihi ile eş zamanlı geliştiğini söylemek mümkündür. Eğitim, bu gelişme içerisinde sanatın üstlendiği önemli bir görevdir. Tarihsel süreçlere bakıldığında Türkler sanat eğitimi ile ilk kez Orta Asya’ da tanışmıştır. O tarihlerden günümüze kadar da güzel sanatlar eğitimine önem vermişlerdir (Özsoy, 1996’dan Akt. Delier, 2005) .

Sanayi Nefise Mektebi, Cumhuriyet dönemine kadar sanat eğitimi alanında yapılmış en önemli gelişme olarak bilinmektedir. Cumhuriyetin ilanı ile birlikte kültür ve sanata verilen ilgi artmıştır. Atatürk, çağdaş olmayı sanatla özdeş gördüğü için sanat ve eğitim alanında sağlam adımlar atılması gerektiğini savunmuştur. Sanata ilgiyi devlet politikası haline getiren Atatürk, uzmanlar davet eder, batıya öğrenci gönderilir. Bu faaliyetler sonucunda sanat eğitimine ilişkin müzeler, kurslar, okullar gibi temel kurumlar oluşturulur. Atatürk ‘sanat ve sanatçıdan yoksun bir millet, tam hayata sahip olamaz’ sözleriyle sanat eğitiminin önemini vurgulamıştır (Delier, 2005).

Bizi biz yapan hem iç hem dış dünyamızda bulunan duyum, nesne, olay, olguları bazen bir bütün bazen de bütünü belirten bir parça olarak algılar ve bilincimizde yer veririz. İç ve dış dünyamızda var olanlardan algı yoluyla bilincimize sokarak bir anlam yüklediklerimiz sayesinde de en yalın bir bilinçlenme durumuna geçmiş oluruz. İlk öğrenmelerde bu yalınlık, tercih edilebilir fakat akıl ve beden yaşı ilerledikçe algılarımız daha geniş daha yoğun daha karmaşık bir şekil almaktadır. Böylece bilinçlenme durumu da daha fazlaşır. Açıklamalardan anlaşılacağı üzere, bilincimizin kapsamı ve niteliği ile algılamalarımızdaki bütünlük, algılamaların kapsamı bir paralellik gösterir (Erinç, 1998: 25-26).

Sartre’ göre bir konu yazıldığında nesnellik kazanır ve ayırdına varılır. Yazılmayan şeylerin pek ayırdığında değilizdir. Bu yüzden ne kadar çok sorunu yazıya dökersek o kadar insanlığa hizmet etmiş oluruz. İnsan zihni üretken bir yapıya sahiptir. Zihinsel enerji yoğunluğu arttıkça düşünce üretimi de artar. En yetkin olduğumuz bilişsel etkinlik olan düşünme soyuttur. Düşünceyi soyuttan somuta sesle, yazıyla ya da biçim ve renklerle, hareketlerle anlatarak dönüştürebiliriz. Bu anlatım biçimleri, yani resim, müzik, yazın, tiyatro vb. etkinlikler, insanın soyut düşüncelerini somutlaştırmaktadır (Etike, 1995: 11).

Sanat kavramının, sanata yüklenen roller değıştikçe tanımının da farklılaşmaktadır. Endüstrileşme ile beraber sanat eğitime ilgi de artış olmuştur. Bu artan ilgi sonucunda sanatın eğitim boyutunu oluşturur. Sanat eğitimi, Avrupa’da kültürü korumayı ve insanın kendi benliğini kaybetmemesi amacıyla ortaya çıkar. Bu ortaya çıkan hareketin başlangıcı Almanya’dır. Sanat eğitimi akımına göre çağın sıradanlaştırdığı insan yaratıcı bir eğitimle bu durumdan çıkabilecektir (Etike, 1995: 19).

Sanat eğitimi bir lüks değildir. Ülkemizde resim sanatına ilişkin yaşanan gelişmelere baktığımızda toplumun ilgisini resim sanatına yöneltmiştir. Örneğin, sanat galerilerinin artması, resim alıcılarının çoğalması, koleksiyonculuk, duvarların resimlerle süslenmesi gibi faaliyet alanları artmıştır. Bu faaliyetler ile resim çok daha fazla insanın yaşamına dâhil olmaktadır (Etike, 1995: 24). Sanat ve eğitim arasındaki bağ, farklı yönlerden ele alınabilir.

Milli eğitimimizin genel amaçları içerisinde yer alan bireylerin fiziksel, bilişsel, duygusal, ruhsal anlamlardan dengeli düşünen, demokratik bir kişiliğe sahip, yaratıcı kişiler yetiştirmeyi hedefleyen bu amaç için belirli bir kültürel ortamı oluşturmak devletin görevleri arasındadır. Bu bağlamda sanatı bilen, estetik haz alan ve sanatsal faaliyetlerde bulunan bireyler yetiştirilmesi de devletin eğitici görevidir.

Sanatta ilgi alanı estetik kaygı ve insanı duyarlı kılarak hemen ortaya çıkmaktadır. Çocuklar duyu organlarını bilinçsizce kullanmaya başladığı zaman estetik kaygı ortamına dâhil edilebilmelidir. Böylelikle daha sonra kendiliğinden sanata yaklaşabilir.

Sanat, yaşamı anlamlandıran zekânın onu en anlamlı şekillere getirmesidir. Zekânın gelişim dönemlerinde yaygın eğitim yoluyla birey yetiştiren kültürel ortam bireyin gelişmesinin yanı sıra kültürü de canlı tutar. İnsanlara sanatı ve sanat eğitimi sevdirmek gerekmektedir. Ancak bu yolla yaşamda daha sağlıklı yaşantılar gerçekleşir.

Sanatın toplumdaki önemini Read (1981) şu sözleriyle belirtmiştir. Sanat toplumu bütünleştiren bir olgudur, o olmazsa toplumlar dengelerini kaybeder. Çağa ayak uyduran, gelişirken geliştiren insanlar eğitim sayesinde yetiştirilmektedir. İnsan kişiliğine farklı bir yön açan sanat eğitimi bu özelliği ile eğitim sistemi içerisinde önemli bir noktadır. Sanat yalnızca bilişsel süreçlerden oluşmadığı için çocukların gelişim aşamalarına uygun şekilde verilmesi örgün eğitim sisteminde önemlidir

(Akkurt ve Boratav, 2018). Sanat eğitimi çocukları geliştirecek bir niteliklere sahiptir. Gelişim süreçlerinde çocuklara sanat eğitimi verilmesi yaratıcı düşüncelerini ve resimler ile kendileri hakkında ipucu vermeleri bakımından çok önemlidir (Feeney & Moravcik, 1987'den Akt. Akkurt ve Boratav, 2018).

Sanat eğitimi okul öncesi, okul dönemi ve meslek sonrası olmak üzere üç aşamaya ayrılabilir. Bu süreçler nitelik ve nicelik yönünden farklılık gösterse de birbiri üzerine devamlılık ilkesine sahip bir sınıflamadır. Bu üç aşama doğrultusunda bir sanat eğitimi tanımı şu şekilde yapılabilir; bireyin tüm duyularına bağlı eleştirme ve yaratma becerilerini geliştirerek bireylerin mutlu olduğu alanları onlara göstermektir.

Prof. İnci San'dan yapılan bir alıntıya göre sanat eğitimi diğer amaçlarının yanı sıra çağdaş düşünceler öğretmeyi de hedef alan yaratıcı zekâ etkinlikleridir. Bilim ve akıl temeline oturtulan sanat eğitimi, duygu ve akıl uyumunu yakalayan duyarlı bireyleri topluma kazandırmayı amaçlamaktadır (Erinç, 1995: 68-72) .

Hızla ilerleyen ve gelişen bir teknoloji ile karşı karşıya olduğumuz günümüz dünyasında insanlar ihtiyaçlarını mekanik üretim ile karşılamaktadırlar. Bu durum insanın yaratıcı özelliğini köreltmektedir. Hazır tüketmeye alışan bireyler estetikten uzak bir dünyaya yönelmektedirler. Bu tüketim çağı aynı zamanda teknoloji ile iç içe olan insanı yalnızlaştırmaktadır. Yalnızlaşan insanın dengesini bulup yaşamla bütünleşmesi için sanat ve sanat eğitimi önemli rol üstlenmektedir Sanat eğitimi ile yetişen bireyler ve toplumlar hayatı daha anlamlı yaşayabilirler (Subaşı, 2014)

Sanatın insan yaşamı üzerinde çok önemli bir yeri bulunmaktadır. Örgün ve yaygın eğitim kurumları içerisinde var olması bir rastlantı değildir. Ülkemizde çocuğun çok yönlü gelişimini sağlayacak şekilde sanat eğitimi uygulanmaktadır. Çocuğa sanatsal yaratıcılığını ortaya çıkaracak eğitim fırsatları sunulmalıdır (Subaşı, 2014).

Sanat eğitimi alan öğrencilerde sanatsal ve bilişsel gelişim sağlam temellendirilmektedir. Düşünceleri ortaya çıkarmanın ve ifade etmenin yollarından biri farklı bilgilere erişim ve tecrübe olarak belirtilmiştir (Perkins'ten Akt. Özkök, 2005). Disiplinler arası yöntemler eğitimde yerini almış ve yapılan her çalışmanın eğitimde gelişme ve kalite yaratacağı vurgulanmaktadır (Özdemir vd. 2015).

Herkes için gerekli olan çağdaş sanat eğitimi, bireyin eğitim sistemi içerisinde diğer tüm eğitimler ile beraber estetik, yaratıcılık ve beceri gücünün de geliştirilerek, sanata hoş yaklaşma çabasına dayanır (Delier, 2005).

Sanatın bireye ve topluma olan katkıları incelendiğinde hem bireyin hem toplumun gelişmesinde ve çağdaş seviyeye ulaşma da sanat eğitimi gereklidir. Sanat eğitimi ile kültürel mirasa sahip çıkılarak, gelecek nesillere aktarılması sağlanabilir. Örgün eğitim içerisinde yer alan görsel sanatlar eğitimi akademik başarıdan daha önemli olan duyuşsal kazanımların sağlanmasında önemli bir disiplindir. Sanat eğitimi ile üst düzey düşünme becerileri kazandırılabilceği düşüncesi bireylerde oluşturulmalıdır. Sanat eğitimi dersleri, öğrencilere hayata estetik bir bakış ile bakmalarını ve hayatı anlamlandırmalarını sağlamaktadır. Başka derslerle karşılanmayacak pek çok ihtiyaç için görsel sanatlar gerekli bir disiplindir. Sanat eğitimine gereken önem verilirse amaçlanan seviyenin üstünde sonuçlar elde edilebilir. Kaliteli bir yaşam, çağdaş toplum ve kültürel devamlılık açısından sanat eğitimi çok önemlidir (Akkurt ve Boratav, 2018). Genel eğitim içerisinde birey, resim, tiyatro, müzik, dans, yaratıcı drama gibi sanat alanlarından kendine uygun olanı seçerek kendini ifade edebilir.

Fogarty göre, bir ya da birden fazla öğretim yöntemiyle sanatı birkaç yoldan disiplinler arası ünitelerle bütünleştirilebilir. Disiplinler arası yöntemle bütünleştirilerek işlenen dersler bir sonrakiyle bağlantı içerisinde olduğu için öğrenciler derse kişisel deneyimleri ile katılım sağlarlar. Her eğitim programında disiplinler arası eğitimin bir şekli yer bulabilir. İşler (2004)'in incelemeleri sonucu Eleanaor Weisman ve Jay Michael Hanes'e göre disiplinler arası planlamaya dair üç farklı yaklaşım ortaya konmuştur: a) "akademik konu ya da ders temelli yaklaşım", b) "konu ya da sanat kavramı temelli yaklaşım" c) "eleştirel düşünceye dönük sosyal konu temelli yaklaşımdır". Her yaklaşım da görsel kültürü inceleme ve/ya da görsel araçlar ile yaratıcı ifadeler geliştirmeyi içermektedir (İşler,2004'den Akt. Coşkun Onan, 2005).

- Konu temelli program yaklaşımı

Bu yaklaşım ilköğretim düzeyindeki konular için disiplinler arası programda en çok kullanılan yaklaşımdır. Yerel ya da evrensel düzeyde seçilen konular sosyal veya bilimsel bir içerik üzerine temellendirilmiştir. Bu yaklaşımda program bir konu alanı ya da disiplin etrafında sınırlı bir program geliştirme üzerine çalışır (Drake,1993'den Akt. Coşkun Onan, 2005).

- Sanat kavramları temelli entegrasyon

Bu yaklaşımda önceden belirlenen bir tema ile farklı konu alanlarını birbiriyle bütünleştirme yapılmaktadır. Ana düşünce bir soru da olabilir veya farklı bilgi alanlarını ilişkilendiren bir mecazda olabilir (Akt. Coşkun Onan, 2005).

- Sosyal konular temelli birleştirilme

Bu yaklaşımda sanatın farklı disiplinlerle bütünleştirilmesinde programda yer alan derslerin tamamının bilgileri birbirine bağlamada bir örüntü oluşturması gerekir. Böylelikle öğrenciler sanatsal kavramları, başka disiplinlere ait bilgileri birbirine iliştmeyi daha kolay yapar. Sanat deneyimlerini programlar ile bütünleştirmek için iyi bir yol olan bu yöntemde sanatsal faaliyetler açık uçlu olmalıdır (Fowler ve McMullan,1991'den Akt. Coşkun Onan, 2005).

Sanatın sosyal, kültürel ve psikolojik amaçları bulunmaktadır. Sanat eğitiminin amacı ise bireyin ruhunu doyurarak dengeli bir kişilik ortaya koymaktır. Çağımızın eğitim anlayış doğrultusunda sanat eğitiminin amaçlarını şu şekilde sıralamak mümkündür; bireylere iletişim fırsatı sağlamak, eleştirel ve estetik kişilik oluşturmak, yaratıcı düşünme becerileri kazandırmak, kültürel değerlere sahip çıkmak, sanatın yaşamımızdaki ve gelişimimizdeki önemini anlaşılır kılmak olarak ifade edilebilir (Delier, 2005).

Sanat eğitiminin en temel amacı hayatı anlamlı hale getirmek ve zevk almayı sağlamaktır. Sanat eğitimi insanın mutluluğunu amaçlamaktadır. Sanat eğitimi, sanat eserlerinden, estetik kaygı, zekânın beslenmesi ve değerleri kazandırmayı amaçlar. Sanat eğitimi bakmayı ve görmeyi öğretmek ister. Sanat eğitimi öğrenciyi sanatçı olarak yetiştirmeyi amaçlamaz. Eğitimin genel amaçları incelendiğinde sanat eğitiminin gerekli olduğu görülmektedir (Delier, 2005). Sanat, kültürün özel bir alanıdır. Yaratma gücü ile gerçeği yeniden ortaya koyar. Gerçekliğin yeniden üretilmesinde yöntem ve bilgi açısından sanat eğitimi önemli bir rol üstlenir (Erbay, 2013: 77).

Bugün toplumlar arası yarışın sonucunu etkileyecek önemli bir öge olan yaratıcılık sanat eğitimcilerinin üzerine düşündükleri bir konudur. Yaratıcılık gelişmiş ülkelerde tüm okul sistemlerine girmiştir. Ailede başlayarak okul sistemleri içerisinde de devam eden bu eğitim ile yetişen çocuk yaşamı estetik açıdan kavrayabilmektedir. Bu ülkelerde, temel eğitimde tüm dersler öğrencilerin katılım sağladığı uygulamalı sanatsal etkinlikler ile gerçekleştirilmektedir. Yaşayarak, düşünerek, tartışarak ve aktif

katılımla gerçekleşen öğrenmeler sonucunda ise öğrenme kalıcı olmaktadır. Böylelikle kazanılan öğrenmeler yaşama aktarılabilir. Böyle eğitim anlayışlarında sanat eğitim sisteminin ana bileşenini oluşturmaktadır (Etike, 1995: 14).

İnsanın gelişiminde sanatın önemi birçok kez vurgulanmıştır. Dünyamızın sınırlarını genişletebilmek için sanatsal deneyimler yaşamak gerekir. Sanat eğitimi ile bireylere kültürel bilinçlenme kazandırmak mümkündür. Bilim ve sanatın işbirliğine dayalı eğitim sistemi oluşturulmalıdır. Böylece hem duygular hem de zekâ eğitimi gelişir. Duyguları, düşünceleri anlatabilme ve yaratıcılığı estetik bir düzeye ulaştırma çabası taşımaktadır (Erbay, 2013: 77-78).

Sanat eğitiminde; resim ve yazı birbiri ile ilişki içerisindedir. Smith resim ve yazı ilişkisini yazı ve resim iletişim araçlarıdır diyerek ortaya koyan ilk kişidir. Bu görüş günümüzde geçerliliğini sürdürmektedir. Hatta sanat eğitimcileri güzel resim çizmenin yazıya ve diğer derslere fayda sağladığını belirtmişlerdir. Eğitim sistem içinde yer alan bilim dallarında resimden yararlanmak önemlidir. Soyutu somuta çevirme de önemli göreve sahip olan şekiller eğitime destek sağlarlar. Pratik düşüncüyü geliştiren sanat eğitimi, öngörü vizyonunu da artırır. Sanat ile kişi kendini ve dünyayı tanıırken aynı zamanda değiştirebilecek fırsatlar elde eder. Susanne Langer e göre sanat duygulara şekil vererek kişinin kendi duygularını ve başkalarının duygularını anlamasını sağlamalıdır. Sanat, baskılanan duygularımızın duygusal olarak boşalmasını sağlar. Sanatın en eski işlevi eğitimidir. Romalı din adamlarından Aligheri Dante (1265-1321)'ye göre ise sanatın en yaygın işlevi eğitimidir (Erbay, 2013: 78-80).

Art Education Theories'de sanat eğitimi bir tasarımın gerçekleşmesinde kullanılan yöntemler bütünü olarak belirtilmiştir. Duyguları sanatsal faaliyetler ile başkalarına iletmek anlamına gelen sanat eğitimi, seçmek, paylaşmak ve gelişmek için yapılan etkinliklerdir (Delier, 2005). Temel ilkesi çok iyi belirlenen bir sanat eğitimi amacına ulaşır. Yaratma olan bu temel ilke ile özgünü, bütünü, yeniye ulaşmak gibi sanatsal çabalar bireylerde kalıcı olarak yerleştiğinde başarıyı, önyargısız bakabilmeyi ve daha güzel bir dünya yaratabilmeyi sağlar. Önemli görevleri üstlenen sanat eğitimi her şey olmasa da çok şeydir (Etike, 1995: 15). Gelecek toplumların temeli olan gençlerimiz sanatsal faaliyetlerin sürdürüldüğü bir eğitim ortamında olmalıdır. Böylece esnek, özgür düşünceler geliştirebilir ve araştırmaya yönelir. Bunlara ek olarak yaratıcılık yeteneği derinleşir. Yaratıcılığı ortaya çıkaran bir eğitim sistemi ise bilişsel süreçlerin ortak bir çabasıdır (Şen, 2005).

Çağdaş eğitim anlayışının amaçları şunlardır; bireylere beceri kazandırmak, yaratıcılık yeteneğini harekete geçirerek üretken kişiler oluşturmak, birçok alanda yeni ürünler ortaya çıkarabilmektir. Bu amaçlar doğrultusunda sanat eğitimi çağdaş eğitim uygulamaları içinde önemli bir yere sahiptir. Sanat, oluşturulan ürünün içerikteki anlamına ulaşmaya çalışır. Sanat eğitimi, güzel sanatlara ilişkin etkinlikler bütünüdür. İnsanın yaşamının her döneminde bulunabilen yaratıcılık yeteneğini geliştirmek sanat eğitiminin en önemli amaçlarından biridir. Böylece özgün ve çağdaş düşünceler üretilebilir. Sanatsal etkinlikler yoluyla çocuklar yaratıcı yönlerini ortaya koyabilirler. Kendine güvenen, bağımsız düşünen, kalıpların dışına çıkabilen, yeteneklerini sergileyebileceği ortam ve özgürlüğe sahip her birey yaratıcı olabilir. Sanat eğitimi bilimden yararlanmaktadır, sanat dışı eğitimlerde sanattan yararlanabilir. Bireylerin kültürel düzeyde sanat yaratıcılığına sahip olmaları duyuşsal açıdan rahatlamasını sağlayabilir. Yaratıcı bir birey çevresini ve dünyasını çok yönlü, etkileşimler içerisinde algılayarak yaşam gerçeklerini daha kolay ele alabilir. Tasarlayabilme ve yaratabilme yeteneklerinin gelişmiş olması yaşamda önemli rol almaktadır. Sanat eğitimi ile çok yönlü düşünmeyi, çağdaş olmayı, yaratıcı ve dinamik bireyler yetiştirilebilir (Aral, 1999). Bu bağlamda kişilik gelişimi, yaratıcılık ve yaşamı algılama gibi bireye önemli katkılar sağlayan sanat eğitiminin yaşamın her alanında sürdürülmesi gerekmektedir.

6.3. SANAT VE 21. YÜZYIL BECERİLERİ İLİŞKİSİ

Eğitimin ve okulların öncelikli amaçlarından biri bireylerin içinde yaşadıkları topluma, kültüre ve sonrasında da evrensel bağlamda dünyaya uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktır. Bu uyumu sağlamak da içinde yaşanan toplumu, o toplumun olmazsa olmazlarını, kültürünü fark etmek, anlamak ve ona uygun davranmaktan geçer. Bir de her toplum için ortak olan, evrensel olarak ifade edilebilecek, beceriler vardır ki bu beceriler de son yıllarda alan yazında ve pek çok öğretim programında “21. Yüzyıl Becerileri” olarak ifadesini bulmaktadır (Selanik Ay, 2021: 648).

21.yüzyıldaki toplumsal, ekonomik, siyasi ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ihtiyaç duyulan birey niteliklerine ilişkin beklentilerin değiştiği görülmektedir. Bunun yanında bu değişimler eğitim sistemlerini de etkilemekte, bireylere kazandırılması gereken bilgi, beceri ve yeterliklerde zorunlu bazı değişimler yapma durumu ortaya çıkmaktadır. Harari (2018) günümüz dünyasında eğitimde en son verilmesi gereken şeyin bilgi olduğunu, bilgiyi anlamlandırabilme, kullanabilme, önemli ve önemsiz olanı ayırt edebilme ve bu bilgileri dünya ile ilişkilendirebilmenin önemli olduğunu ifade

etmektedir. Bunun yanında insan hayatının öğrenme evresi ve onu takip eden çalışma evresi mantığının değişeceğini öne sürmektedir. Diğer taraftan okulların teknik becerilerden ziyade yaşam becerilerine ağırlık vermesi gerektiğini, böylece değişimle başa çıkabilen bireyler yetiştirmenin geçmişe göre daha önemli olduğunu belirtmektedir. Bu ifadeleri destekleyecek biçimde Kenan (2005) 21.yy'da eğitimin bazı gelişmelerin okulları temelden etkileyeceğini ifade etmektedir. Bu gelişmeler(;) teknolojik ilerlemeler, dünyadaki siyasi gelişmeler, ekonomik değişimler, kitle iletişim araçlarının gelişmesi, küreselleşme ve çok kültürlülüktür. Bu bağlamda öğrencilerin dünyadaki olayları yorumlamaları, özgün fikirler ve ürünler üretmeleri, kitle iletişim araçlarını tanımaları ve farkındalık oluşturmaları, farklı dil ve kültürler ile bir arada yaşayabilmeyi öğrenmeleri gerekecektir (Cansoy, 2018).

21.yüzyıl becerilerini öğrencilere kazandırabilecek özgün okul modelleri tasarlanması, öğrencilerin kişisel, sosyal beceriler kümesini edinmesini sağlamaya yönelik disiplinler arası çalışmalara daha fazla yer verilmesi, geleneksel yapı dönüştürülerek bu konuda somut adımlar atılması önemlidir. Bunlar gerçekleştirilirken kültürel zenginliğimizde bu beceriler çerçevesine eklenmelidir.

6.4. 21. YÜZYIL BECERİLERİ BAĞLAMINDA KÜLTÜREL FARKINDALIK

Kültür bir toplumun ayırt edici özelliklerinin toplamıdır. Sanat ve edebiyatın yanı sıra bireylerin geleneklerini, inançlarını içine alan bir olgudur (UNESCO, 2001'den Akt. Selanik Ay, 2021) . Kaplan'a (2012) göre günlük yaşamımızın parçası olan her şey kültür olgusunun içinde yer alır. Kültür maddi ve manevi unsurlar olarak sınıflandırılacak olunursa kültürün manevi unsurları bir toplumun tarihi, bayrağı, dili, inançlar sistemi, değerleri, gelenekleri, bayramları, özel günleri, önemli tarihsel kişilikleri, müzikleri, halk oyunları, yöresel kıyafetleri vb. unsurlar; maddi unsurları ise tarihi alanlar, tarihi mekânlar, tarihi nesneler, sanat eserleri, edebi eserler vb. unsurlar olarak sıralanabilir. Mustafa Kemal ATATÜRK 'Türkiye Cumhuriyeti'nin temeli kültürdür' der. Bir toplumu toplum yapan, o toplumun üyeleri arasında bağ kuran en önemli unsur kültürdür. Kültürel öğelere uyum sağlamak o topluma uyum sağlamayı; kültürlerarası bir bakış açısına sahip olmak da dünyaya uyum sağlamayı beraberinde getirir. Bireyin kendini bir toplumun parçası olarak hissedebilmesi ancak maddi ve manevi kültürün uygun biçimde bireylere kazandırılması ile mümkündür. Kültürel farkındalık, kültürel miras aktarımı, kültürlerarası yeterlik gibi pek çok kavram aslında özünde birbiri ile ilişkili olmakla beraber bu kavramlarla üzerinde durulmak istenen

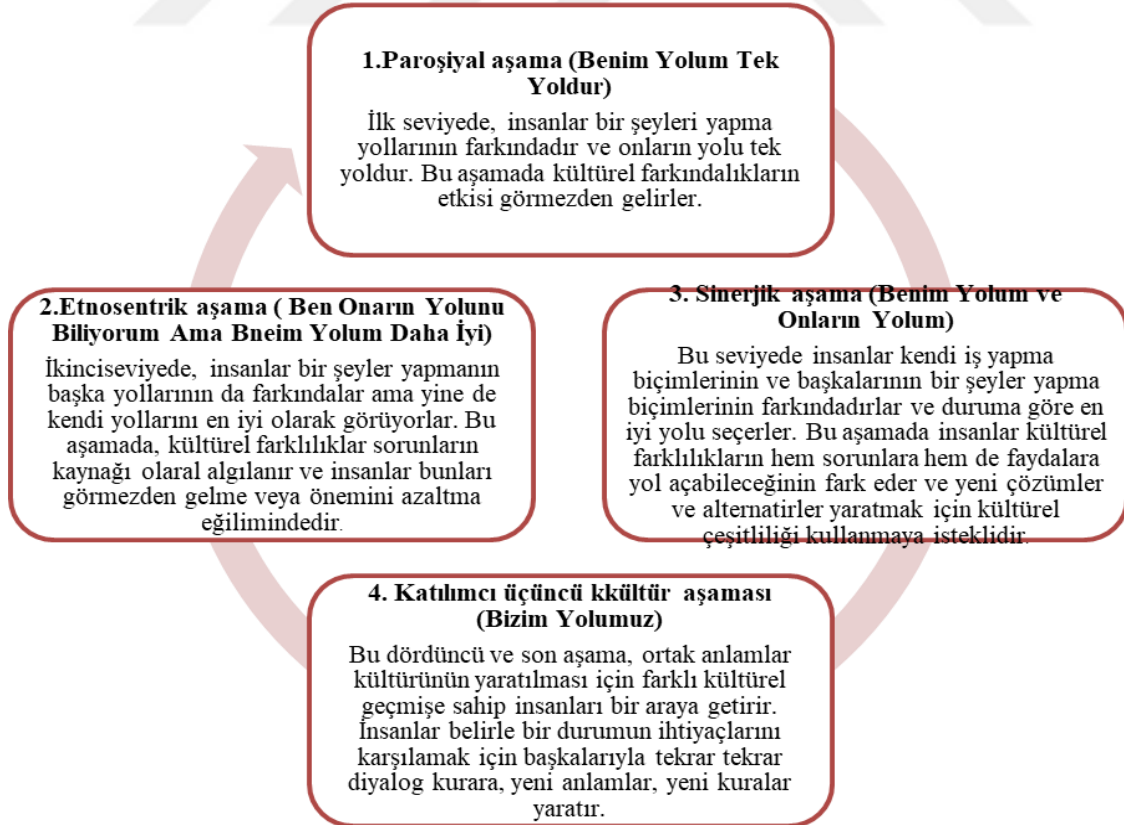
unsurlar bireylerin önce kendi kültürlerinin maddi ve manevi unsurlarının farkında olması, kültürlerini korumaları ve gelecek nesillere aktarmaları sonra ki aşamada ise kendi kültürlerinin yanı sıra başka kültürlerin de farkında olarak farklı kültürlere saygı ile yaklaşımları olarak özetlenebilir (Selanik Ay, 2021: 649).

21. yüzyıl becerilerinden biri olan ‘Kültürel Farkındalık’ ilk bakışta sanki ulusal bir beceri gibi görünse de aslında pek çok toplumu ve kültürü anlamayı ve farklılıklara saygı değerini de içinde barındırdığı için bu beceriye küresel bir gözlük takarak bakmak ve aynı zamanda bu beceriyi kültürlerarası farkındalık bağlamında da ele almak gerekir. Aslında tüm dünya ülkelerindeki ortak sorunlar ya da tartışmalı konular ele alındığında küresel ısınma, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, obezite gibi pek çok konunun toplumla ve kültürle de ilişkilendirilebileceği görülmektedir. Örneğin obezitenin çoğu zaman o toplumun beslenme alışkanlıkları ve mutfağı ile toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin o toplumun kültürü, gelenekleri ve yaşam tarzıyla; küresel ısınmanın toplumun içinde yer aldığı coğrafyanın özellikleri ve çevresel farkındalık düzeyleri ile ilişkisi vardır. Bu bağlamda aslında pek çok küresel soruna ortak bir bakış açısı geliştirmek ve yaratıcı çözümler üretmek, daha güzel ve içinde huzurla yaşanılacak bir dünya oluşturmak kültürler arası bir bakış açısı ile tüm insanlığın yararı için çabalamakla mümkündür. Burchum’a (2002) göre kültürel farkındalık, kişinin kendi kültürünün etkilerini anlamasıyla başlar. Kültürel farkındalık, bir bireyin kendi kişisel mirasını, inançlarını ve değerlerini kültürel mirası ile şekillendirmesidir. Bu farkındalık, kişinin kültürün benzerliklerini ve farklılıklarını ve bunun bireyin yaşamının çeşitli yönleri üzerindeki etkisini görmesini sağlar. Hızla değişen koşullar, dünyanın dört bir yanındaki insanların iletişim ve etkileşim biçimlerini etkilediğinden, kültürel farkındalığın önemi giderek artmaktadır. Yalnız birer vatandaş olarak değil, farklı pek çok alanda kültürel farkındalığa sahip bir birey olmak önem taşımaktadır. Örneğin kültürel farkındalık becerisine sahip birey yetiştirmek ve bu beceriye sahip çalışanlara sahip olmak iş yerinde iletişimi, üretkenliği ve birliği artırır (Deakin, 2017’den Akt. Selanik Ay, 2021: 649-650).

‘Kültürel farkındalık ve ifade’ eleştirel bir ruhla, açık ve saygılı bir tavırla, farklı kültürel ve sanatsal unsurları bilmek, anlamak, takdir etmek ve değer vermek, bunları kişisel zenginlik ve keyif kaynağı olarak kullanmak ve zenginliğin bir parçası olarak görmek anlamına gelir. Ayrıca bu yetkinlik, kişinin kendi estetik ve yaratıcı kapasitesinin yanı sıra farklı sanatsal ve kültürel kodlarla ilgili becerilere hakim

olmasına atıfta bulunurken; bunları bir iletişim ve kişisel ifade aracı olarak kullanabilme bileşenini de içerir. Hem içinde yaşadığı toplumun hem de diğer toplumların kültürel ve sanatsal mirasının korunmasına katkıda bulunmayı ve kültürel yaşama katılmaya ilgi göstermeyi ifade eder (De Esparia& Orden, 2015'ten akt. Garcia, Rodriguez & Melgarejo; akt. Selanik Ay, 2021: 650). Kültürel farkındalığı artırmak, kültürel farklılıkların hem olumlu hem de olumsuz yönlerini görmek demektir. Çeşitlilik, karmaşıklık ve karışıklık düzeyini artırır ve anlamaya varılmasını zorlaştırır. Öte yandan sorunlara çözüm bulma söz konusu olduğunda kültürel çeşitlilik bir üstünlük haline gelir. Bu durumda kültürel çeşitlilik, değerli yeni beceriler ve davranışlar yaratır. Öğrencilerin kültürel yetkinliğini geliştirmek, edebiyat veya kültürel gezilere odaklanan bir öğretim programının ötesine geçmeyi gerektirir' (örn. Kültür günleri veya 'kültür fuarları' , yemek, spor veya kıyafet örnekleme, tatilleri kutlama, başka dilde birkaç kelime öğrenme veya ziyaretçiler anavatanları hakkında konuşurlar). Tüm bu etkinliklerin okullarda yeri vardır ancak okul topluluğu içindeki öğrencilerin kültürlerini temsil ettikleri takdirde daha anlamlıdır. Kültürel farkındalığın dört aşaması şu şekilde özetlenebilir (Stephanie & Giovanna, 2005'den Akt. Selanik Ay, 2021: 650).

Şekil 4. Kültürel Farkındalığın Aşamaları

Kaynak: Stephanie & Giovanna, 2005'den Akt. Selanik Ay, 2021: 650.

Küreselleşme, teknoloji ve yeni göç dalgaları, çoğumuzun yaşama biçimini ve dünyadaki diğer insanlarla etkileşim biçimini değiştiren itici güçlerdir (Appadurai, 1993'den Akt. Selanik Ay, 2021) . Okul öncesi eğitimden itibaren tüm eğitim kademelerinde kültürel farkındalık, kültürel duyarlılık ve kültür varlıklarını koruma bilincine öncelik verilmesi gerekmektedir. Genelde eğitimin özelde de sosyal bilgiler dersinin temel amaçların biri kültürel aktarımı sağlamak olarak ifade edilebilir. Sosyal bilgiler standartlarındaki on ana temadan biri kültürdür. Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan sekiz anahtar yetkinliklerden biri de kültürel farkındalık ve ifade olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anahtar yetkinlik programda 'müzik, sahne sanatları, edebiyat ve görsel sanatlar dâhil olmak üzere çeşitli kitle iletişim araçları kullanılarak görüş, deneyim ve duyguların yaratıcı bir şekilde ifade edilmesinin öneminin takdiridir' biçiminde açıklanmıştır (MEB, 2018'den Akt. Selanik Ay, 2021: 652). Bu bağlamda sanat ve kültürün hem kültürün aktarımında hem de ifade aracı olarak önemli bir rol oynadığı açıktır (Selanik Ay, 2021: 652).

Dünyanın dört bir yanındaki toplumlar kültürü, kimliklerini sanat yoluyla dans, müzik, drama ve görsel ürünlerle ifade ederler. Sanat yapmak, kültürü anlatmanın bir yoludur. Görsel sanatlar, öğrencilere sanatsal yaratma sürecine dâhil etmenin yanı sıra içeriğe ulaşmalarını da sağlar. Örneğin öğrenciler, drama, kelime dağarcığını kullanma, müzikten yararlanma gibi ifade seçenekleriyle kültüre ilişkin anlayışlarını gösterebilirler. Bunun sonucunda öğrenciler hem kültürleri öğrenir hem de öznel bir anlayışa sahip olurlar. Öğrencilerin bağlantısız kavram, kelime ve içeriği anlamalarında sanat önemli bir göreve sahiptir. Sanattan yararlanmak, genellikle somut bir ürün olan ve daha sonra onları içeriğe gerçek, açık ve alakalı yollarla bağlayan bir bağlam sağlayarak öğrencinin anlayışını geliştirir. Öğrenciler, sosyal bilgiler dersinde sanatı alternatif bir yol olarak kullanabilir. Böylelikle kavramları, kelimeleri ve içeriği nasıl anlamlandırdıklarını ifade etme fırsatı yakalarlar. Dil konusunda desteğe gereksinim duyan birçok öğrenci, okuma ve yazmayı geleneksel değerlendirme biçimleri olarak kullanarak kendilerini ifade etmekte zorlanırken, sanat ile kendini ifade etmenin farklı yolunu bulur. Ayrıca öğrencilerin, birbirleriyle çalışması sonucunda iletişim becerileri de gelişir. Daha etkili iletişim kurmayı, birbirlerinin haklarına saygı göstermeyi ve akranlarına yapıcı geri bildirim sağlamayı öğrenirler. Üstelik mülteci ve sığınmacı öğrencilerin ya da ana dili farklı bir dil olan çocukların da varlığı göz önünde bulundurulduğunda sanatsal etkinlikler bu çocukların standart yazılı bir ürünün ötesinde

yenilikçi bir şekilde anlayışlarını göstermelerine olanak tanır. Roders & Bandarin (2019)' a göre uluslararası alan yazında uygulayıcılar kültürlerin çeşitliliğini anlamanın bir toplum ile mirası arasında etkili ve sürdürülebilir bir bağlantı sağlayarak çözülebileceğini belirtmektedirler. Bu bağlamda kültürün bir parçası olan sanattan eğitsel bir araç olarak yararlanmanın yanı sıra sanat ile sosyal bilgiler başta olmak üzere farklı disiplinlerin bütünleştirildiği uygulamalara yer vermek hem kültürü anlamak hem de kültürel yollarla kendini ifade etmek bağlamında katkılar sağlayabilir (Akt. Selanik Ay, 2021: 653).

6.5. SANAT TEMELLİ SOSYAL BİLGİLER YAKLAŞIMI

Sanatın işlevinin ne olduğuna ilişkin tartışmalar uzun zamandan beri filozoflar gibi alana dâhil olan kişilerin meşgul olduğu meselelerin başında yer almaktadır. Helenistik dönem filozofu Aristoteles, sanatın bir katarsis aracı olduğunu, ruhu tehlikeli düşüncelerden temizlediğini savunurken sanatı ideal insan için, insanın olumsuz yönlerinden arınmasının bir aracı olarak kabul ederek sanat yoluyla eğitimi savunan kişilerin belki de ilki olmuştur. 20. yüzyılın anarşist kuramcılarından biri olan Herbert Read'in 1950'li yıllarda geliştirdiği sanat yoluyla eğitim kuramı, sanatı eğitimin temeli olarak kabul etmiştir. Eğitimin amacı da ifadenin farklı boyutlarında yeterli olan insanlar yaratmaktır. Read, yazılarında eğitsel çalışmaları odağına alırken, sanatı da müfredat programının merkezi olarak kabul etmiştir. Sanatı huzurlu ve uygarlaşmış bir geleceğin başlıca etkeni olduğu kadar eğitimin bileşenlerinden biri olarak görmüştür. Read'in ardından, Elliot Eisner ve Maxine Greene gibi araştırmacılar, 1970'li yıllarda eğitsel araştırmalar yapmak için sanatçıların ve sanat eleştirmenlerinin uygulamalarını kullanmaya başlamışlardır. 1990'lı yıllarla birlikte anlatı yazma, otobiyografi, dans ve hareket, okuyucu tiyatrosu, multimedya, görsel sanatlar, müzik, fotoğraf ve şiiri de içerecek şekilde genişlemiştir. Sanat temelli araştırma; süreç, formlar ve akademik bilim içindeki yaratıcı uygulamaların yaklaşımlarını birleştirmiştir. Bu nedenle, sanat temelli araştırmalar, disiplinlerarası şekillerde sosyal bilimler araştırmalarını biçimlendirmek ve bilgilendirmek için yaratıcı sanatlardan yararlanmıştır. Böylece, eğitim alanında metodolojik araçlar yeniden tanımlanmıştır. Eğitim alanında, Kanada ve Amerikalı bilimcilerin, araştırmacıların çalışmalarıyla (Thomas Barone, Cynthia Chambers, Ardra Cole, John Dewey, Rishma Dunlop, Elliot Eisner, Susan Finley, Maxine Greene, Gary Knowles, Claudia Mitchell, Lorri Neilsen, Joe Norris, Jane Piirto, Celeste Snowber, Sandra Weber) sanat temelli araştırmalar hızla artmıştır (Keser ve Narin, 2017).

Dünyanın dört bir yanındaki toplumlar kültürlerini, yani kimliklerini dans, müzik, drama ve görsel ürünlerle sanat yoluyla ifade ederler. Sanat yapmak, kültürel normları ve bakış açılarını ifade etmenin bir yoludur. Öğretmenler, farklı toplumların sanatları aracılığıyla nasıl yaşadıklarını ve geliştiklerini öğrencilere gösterebilirler. Böylece ilköğretim çağındaki çocuklar kültürlerin nasıl geliştiğini ve geçmişte ya da günümüzde kültürün çeşitli niteliklerini öğrenebilirler. Bu bağlamda kültürün bir parçası olan sanattan eğitsel bir araç olarak yararlanmak sosyal bilgiler dersinde öğrencilere hem kültürü anlamak hem de kültürel yollarla kendini ifade etmek bağlamında katkılar sağlayabilir (Selanik Ay, 2021). Dünyada sanat ve sosyal bilgileri birleştiren ülkelerden biri olan Kanada’da sosyal bilgilerin ve farklı alanların sanatla bütünleştirilmesine yönelik çok sayıda çaba olduğu görülmektedir. Konu alanlarını birleştirmenin en doğal yolunun sanatı derslere dâhil etmek olduğu vurgulanmaktadır. Ancak sanatla bütünleştirmekten kasıt, her hafta biraz renklendirme ve boyama etkinlikleri yapmak değil; gerçek sanat becerilerini öğreten sanat projelerini Sosyal bilgilerle bütünleştirerek yaratmak ya da var olan sanat eserlerine sosyal bilgiler içeriği bağlamında bakmaktır. Kanada’da çizim, heykel, resim gibi sanat becerilerini geliştirmek için incelenen manzaralar ve coğrafyalar etrafında çeşitli dersler oluşturularak sosyal bilgiler dersleri sanat ile bütünleştirilmeye çalışılmış, böylece her iki alan için de bir potansiyel olduğu fark edilmiştir. Öğrenciler sanat becerilerini öğrenirken aynı zamanda sosyal bilgileri de öğrenmişlerdir (Selanik Ay ve Samsa, 2024).

Sanatın görsel bir araç olarak kullanılması öğrencinin konuyu daha iyi kavramasına sağlayacağı katkının yanı sıra dersin sıkıcılıktan uzak, öğrencilerin aktif olduğu, keyifli ve yaratıcı bir şekilde işlenmesine katkılar getirebilir. Sanatla bütünleştirilen dersler konunun daha kolay anlaşılmasına, günlük yaşam ve kültürle ilişkilendirilmesine olanak tanıyabilir. Bu bağlamda disipline dayalı sanat öğretimi (DDSE) ya da ÇASEY (çok alanlı sanat eğitimi yaklaşımı) olarak da ifade edilebilecek uygulamalarla sanat, disiplinler arası bir yapıya kavuşabilir. O halde DDSE ve ÇASEY’ni tanımlamak sanat temelli sosyal bilgileri tanımlamayı kolaylaştırabilir.

6.6. ÇOK ALANLI SANAT EĞİTİMİ

Sanatın toplumları yaşama, nesilleri de birbirine bağlama gibi önemli bir rolü vardır. Sanat eski ve yeni kuşaklar arasında bağ kurar. Yeni kuşakları birçok yönlerden bilgilendirme ve eğitime sanat aracılığıyla gerçekleştirilir. Sanat ile kültürünü bilen, yaşamı nesnel bir bakışla değerlendirebilen, eleştiri kabul edebilen bireyler yetiştirilebilir. Sanat eserlerini incelemek eleştirel düşünceyi geliştirmektedir. Okullarda sanat eğitimi verilirken bu süreçte teorik bilgi kapsamında uygulamalı çalışmaları da dengeli yürütebilmek adına ÇASEY uygulanabilir. ÇASEY, öğrencilere uygulama alanı dışında da sanatsal birçok deneyimler kazandırmayı amaçlamıştır. Kazandırmak istediği deneyimler arasında eleştirel düşünme becerisi, estetik beğenin geliştirilmesi sayılabilir (Alakuş ve Şahin, 2015). Amerika Birleşik Devletleri'nde 1982 yılında benimsenen disiplin temelli sanat anlayışının ülkemizde öncesinde farklı isimler ile tanıtılmış olsa da son yıllarda bu yaklaşım ÇASEY olarak bilinmektedir (Subaşı, 2014).

Çağdaş eğitim anlayışlarının uygulanmaması sanat eğitimi alanında karşılaşılan büyük bir problemdir. Geleneksel anlayışla ezberci, otoriter, dogmatik sanat eğitimi verilmesi eğitimin niteliğini olumsuz etkilemektedir. Böyle bir eğitim sistemi içerisinde de insanların sana eğitimin yönelik tutumlarını ileri seviyeye çıkarmak pek mümkün olmamaktadır. Öğrencinin pasif olduğu bir eğitim anlayışında sanata karşı olumlu tutumlar geliştirmesi beklenmemektedir. Çünkü sanatsal tutumlar, özgür düşünceyi ve yaratıcılığı destekleyen ortamlarda oluşur (Gökay Yılmaz, 1999). Baskı ve otoritenin var olduğu geleneksel yaklaşımlara öğretmenin ilgisiz tutumu da eklendiğinde bireyin estetik ve eleştirel özellikler kazandırılması mümkün değildir. Bunlardan dolayı Çok Alanlı Sanat Yöntemi'nin uygulanması gerekmektedir. Sanatta çağdaş öğretim yöntemi olarak bilinen ÇASEY, ilk kez 1984 yılında ortaya fikir olarak sunulmuştur (Smith, 1989'dan Akt. Ulus, 2020). ÇASEY, görsel sanatlar eğitiminin de bir disiplin olduğunu ve öğrenilebileceğini göstermek için ortaya çıkarılmıştır (Ulus, 2020).

Disipline dayalı sanat eğitimi (DBAE) olarak da karşımıza çıkan bir yöntemdir. Bu yöntem sanatsal uygulamalar, sanat tarihi, sanat eleştirisi ve estetiğin ortaya çıkardığı disiplinlerin uyum içerisinde birleşimini öngörmektedir. Görsel sanat eğitimi veren kurumların genelinin eğitim-öğretime ilişkin uygulama problemi görülmektedir. Ülkemiz ve gelişmiş ülkeler arasında bu derslerin uygulaması ile ilgili bağdaşmayan yönler bulunduğu ifade edilmektedir (Özsoy, 1996'dan Akt. Mercin, 2011).

Sanat tarihi, eleştiri ve estetik gibi disiplinler, ABD ve İngiltere öncelikle olmakla birlikte çoğu ülkede görsel sanat içeren dersler uygulama ile öğretilmektedir. Geleneksel sanat eğitiminde, bir esere ilişkin eleştiri, değerlendirme veya sanat tarihine yeteri kadar yer verildiği söylenemez (Alakuş, 2002’den Akt. Mercin, 2011). Görsel sanatlar eğitimi ile kültürel ve tarihi çevre öğrencilere öğretilmektedir. Böylece yaratıcılık dışında diğer yeteneklerinin de geliştirilmesi sağlanır. Çok Alanlı Sanat Eğitimi yöntemiyle hazırlanan program öğrencinin sanat eserine düşünceye dayalı olarak bakmasını sağlamaktadır (Mercin, 2011) . Temelleri 1960 yıllarında ABD’ de atılan bu kuramın önemli destekçisi Elliot Eisner olarak bilinmektedir. Başlangıçta ÇASEY’ de göz ardı edilen disiplinler olmuştur. Eklenen müze eğitimi, multikültürel ve interkültürel yönler ile program çalışmaları olgunlaştırılmıştır. Dikkatlice raporlaştırılan eksik yönler ile beraber teori zaman içerisinde sessiz bir evrim gerçekleştirmiştir (Özsoy, 1998’ den Akt. Mercin, 2011).

Yabancı bir bilim insanı olarak Dobbs (1998), ÇASEY’i “DBAE nedir ?” sorusuna verdiği cevapla şöyle tanımlamaktadır. DBAE, sanatta kapsamlı bir öğrenme ve öğretim yaklaşımı olarak ilk başlarda ilk ve ortaöğretim öğrencilerine yönelik geliştirilmiştir. Aynı zamanda yaşam boyu eğitimde ve sanat müzelerinde kullanmak üzere düzenlenmiştir. Yöntemin tasarlanma amacı, birkaç farklı bilgi alanından en önemlisi ise sanattın uygulama, eleştiri, tarih, estetikten oluşan dört disiplininden bilgi edinmeyi sağlamaktır. ÇASEY’i oluşturan sanat disiplinlerinin ayrı ayrı açıklanması ve bu disiplinlerin doğası ve uygulama süreçlerine ilişkin bilgilendirme de yarar vardır (Mercin, 2011).

Sanat eserlerine odaklanarak bu dört disiplini bir araya getiren ÇASEY, diğer ders programlarıyla da bağlantılar kurmalıdır. Bu disiplinler konu alanlarına göre, tarih, sözel alanlar, psikoloji ve felsefeden faydalanabilir. Farklı alanlarla birleştiğinde sanatın anlaşılmasına, tartışılmasına, uygulanmasına ve kavranmasına daha iyi ortam yaratmış olur. ÇASEY, genel eğitim ve estetik eğitim üzerinden sanata odaklanmaktadır. ÇASEY’in temel dört disiplini diğer alanlarla ilişkili bir şekilde öğretilir. Yapılan etkinlikler çocukların gelişimine uygun bir seviyede gerçekleştirilmektedir. Çocuklar bu etkinlikler ile kendilerini ifade ederken öğrenmiş olduklarını esere dönüştürürler (Subaşı, 2014). Bu yöntemle öğrenciler, çevresini, kültürünü, dünyayı ve farklı yaşam tarzlarını öğrenir. Farklı sanat eserlerini inceleme fırsatı yakalayan öğrenciler, diğer kültürleri daha iyi anlayabilmektedir. Öğrencilere galeriler, müzeler aracılığıyla farklı

kültür ve farklı sanatçı inceleme alanı oluşturulabilmektedir. Bu yaklaşımla yaratıcı, iletişim becerileri gelişmiş, karar verebilen bireyler olarak gelişmektedirler (Alakuş ve Şahin, 2015).

Gökay (1998) ÇASEY'in dört temel disiplini şu şekilde tanımlanmıştır (Küpeli, 2014):

Uygulamalı çalışmalar; sanatın teorik bilgisini uygulamaya koyarak ürün oluşturulmasıdır. Sanatsal uygulama, sanat öğretimi içerisinde eski bir kavramdır. Sanat eleştirisi ise ÇASEY' in dört temel disiplini olan betimleme, çözümleme, yorumlama ve yargıdan oluşan evreleri içerir. Ayrıntıya ve doğruya ulaştıran sanat eleştirisi, yeni ilişkiler kurmayı sağlar. Sanat tarihi; eserin yansıttığı gelenek ve üsluba göre kültürel içeriğini ele almaktadır. Bireyin sanat hakkında araştırma sürecidir. Bu araştırma sonucunda ulusal kültür özelliklerini öğrenirler. Estetik; sanatı daha iyi anlatmak ve eser hakkında bir karar varmayı geliştirir. Aynı zamanda toplumların sanata karşı nesnel ve hoşgörülü bir tutum içerisinde olmalarını sağlar.

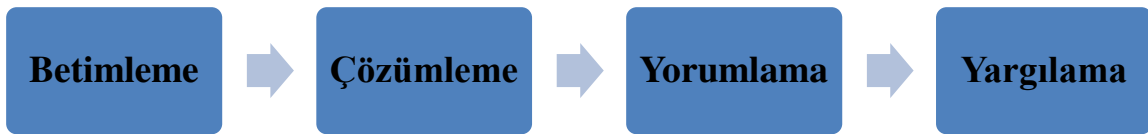
Okuldaki diğer derslerle de uyum içinde olan bu dört disiplin tarih, coğrafya felsefe, psikoloji, sosyolojiden yararlanmaktadır. Sanat eleştirisi yaparken sözel alanlar, sanat tarihini ele alırken tarih ve coğrafya, sanatın doğasını incelerken psikoloji, felsefe ve sosyoloji ile yakın ilişki kurulur. Bu ilişkiler sonucunda ezber bilgi yerini araştırmacı, sorgulayıcı bir eğitime bırakır. Böylelikle sanat daha iyi anlaşılır ve kavranır (Yolcu, 2009'dan Akt. Küpeli, 2014). ÇASEY'i bir araya getiren sanat tarihi, sanat eleştirisi, estetik ve uygulama disiplinlerinin her biri açıklanabilir.

6.7. SANAT ELEŞTİRİSİ

Sanat eleştirisi, eleştiri kavramından farklı bir anlam taşımaktadır. Sanat üzerine yapılan eleştiri bütüne ulaşmak için sanat eserini sorgulama sürecidir. Sanatsal bilgiye sahip olan özne ve nesne arasında gerçekleşen ilişkidir. Sanatla ilgilenen herkes için sanat eleştirisi eğitimi gereklidir. Belirli teknikler çerçevesinde sözlü ya da yazılı ifade ile eser sorgulanır. Sanat eleştirisinin önemli noktası yorum ve değerlendirmelerin eserde karşılığının olmasıdır (Ulus, 2020). Sanat eleştirisi, eserler üzerinden gerçeği ortaya koymayı amaçlar. Eserin değerini göstermeye yönelik incelemedir. Kısaca sanat eleştirisi, gerçeği bulup, değerlendirme sürecidir (Erinç, 1995). Gerçek anlamda bir sanat eleştirisi sanattaki değerlendirmelerin disiplin haline getirilmesiyle oluşmuştur. Temelinde değerlendirme düşüncesi bulunan sanat eleştirisi başlangıcı Antik çağlardan

itibaren kabul edilmektedir (Bolat Aydoğan, 2010). Feldman, sanat eserini tartışmak üzere yöntem ortaya koyan ilk sanat eğitimcisi olarak bilinmektedir. Feldman'a göre sanat eleştirisinin ilk amacı izleyici etkileyen nedenleri anlamaktır. İkinci amaç ise zevk almaktır. Ancak sanat eleştirisinin tek işlevi anlama ve zevk almak değildir (Feldman, 1992'den Akt. Mazlum ve Ekmekçi, 2016) Hassas bir tepki verme süreci olan sanat eleştirisi hata bulma amacı taşımamaktadır. Sanat alanında eleştiri yapabilmek için belirli bilgi donanımlarına sahip olmak bilimsel olarak bir gerekliliktir (Mercin, 2011) . Feldman'ın geliştirdiği sanat eleştirisi yöntemi öznel ve bağlam olarak ikiye ayrılır. Öznel eleştiride, anlamlar yaratan özelliklere odaklanılırken, bağlam içinde ise eser yer, tarih ve kültürel olarak incelenir (Kırıçoğlu ve Strokrocki, 1997'den Akt. Mercin, 2011). bir duygu gelişimi ile ilgili bilgi edinmeyi de gerektirmektedir (Mercin, 2011) . Feldman (1992)'e göre pedagojik sanat eleştirisi sanata karşı bir olgunluk oluşturmak ve öğrencilerin yalnızca eseri değil kendini değerlendirmesini amaçlamaktadır. Pedagojik sanat eleştirisi yapmak geniş bir bilgi gerektirir. Sanata yönelik geliştirilmiş sistemli bir yöntem olarak bilinmektedir(Mazlum ve Ekmekçi, 2016). Sanat tarihçisi olan Risatti sanat eleştirisine ilişkin şu ifadelere yer vermiştir; sanattaki anlama ışık tutan sanat eleştirisi insanları farklı yönlerden bilgilendirmektedir (Clark vd, 1987'den Akt. Subaşı, 2014). Bir eleştiri kültürünün oluşturulması ile öğrencinin sana eserine göz ucuyla bakmaktan daha sürekli bir bakışa dönüştürülebilir. Feldman, sanat eleştirisi için dört basamaktan oluşa bir yöntem önermektedir. Bunlar tanımlama, çözümleme, yorumlama ve yargı şeklinde sıralanmaktadır (Mazlum ve Ekmekçi, 2016). Önerilen bu yöntemin aşamaları aşağıdaki şekilde açıklanmaktadır.

Şekil 5. Feldmann Pedagojik Sanat Eleştirisi Yaklaşımının Aşamaları

Kaynak: Feldman,1992'den Akt. Mazlum ve Ekmekçi, 2016.

Betimleme: Tanımlama olarak da bilinen bu basamak pedagojik sanat eleştirisinin ilk aşamasıdır. Bu aşamada eserdeki bilgi veren objeler tanımlanırken, kişisel tepkilerden uzak durulmalıdır (Feldman, 1992' den Akt. Mazlum ve Ekmekçi, 2016). Eserde görülen her şey ortaya koyularak bilgi edinilmeye çalışılır (Karabulut, Karakuzu ve Konca). Sanatın dokusuna ve teknik bilgisine yönelik değer biçen ifadeler yer almaz (Gökay Yılmaz, 1999). Eserin görünen kısmında neler olduğu belirlenir.

Kırıçoğlu ve Strokrocki'ye göre (1997), betimleme aşamasında şu şekilde sorular sorulabilir (Mercin, 2011):

- Eserde ne var?
- Eserde neler görüyorsunuz?
- Bu eser hangi sanat türüdür?
- Ana teması ne olabilir?
- Yoğunluk olarak hangi şekil ve çizgiler görüyorsunuz?
- Eserde bulduğunuz ana örüntü ve dokuları nasıl adlandırırsınız?

Çözümleme: Çözümleme aşaması eseri algılayarak içeriğini analiz etmektir. Yapısı ve kompozisyonu ele alınan bu aşamada tasarım üzerine konuşmalar gerçekleşir. Sanatsal elemanlar arasındaki ilişkiler ele alınır. Eseri yapısı bakımından ele aldığı için soyut sanat eserlerde bu aşama daha önemli rol oynar (Gökay Yılmaz, 1999).

Sanatın ilkeleriyle sanat yapıtının oluşum biçiminin ilişkilendirilerek detaylı analiz yapılır. Çözümlemeler algısal temelli olmaktadır. Bu aşamada da önce ki yargılara karşı saygılı bir duruş gerektirir. Sürekli olarak renk, çizgi kompozisyonunu incelemek gerektiği için görme duyusunu geliştirir. Bu aşamada sorulabilecek inceleme sorularını Kırıçoğlu ve Strokrocki, (1997) aşağıda verildiği gibi ele almışlardır (Mercin, 2011).

- Renkler nasıl düzenlenmiştir?
- Nesneler nasıl düzenlenmiştir?
- Işık ve renk değerleri nasıl oluşturulmuştur?
- Eser nasıl bir havaya sahiptir?
- Eserin tekniği nedir?
- Eserde kullanılan gereçler nelerdir?
- Fırça darbeleri nasıldır?

Yorumlama: Bu aşamada eser hakkındaki ilk izlenimlerle sanat eseri hakkındaki düşünce ve duyguların bütünleştirilmesidir. Burada sanatçının amacı ve eserdeki anlamlar belirlenmeye çalışılır. Bu nedenle tasarım özellikleri, eserdeki diğer özellikler ve vermek istediği mesaj gibi konular yorumlanır. Çok zor bir evredir. Ama aynı

zamanda yaratıcıdır. Yapılan yorumlamalarla sanat eserinin diğer eserlerden farklılıkları gösterilir (Gökay Yılmaz, 1999). Diğer aşamalarındaki gibi yorumlama aşamasında da belirli bir plan ile hareket edilmesi ve nesnel ölçütlerin kullanılması gerekir (Ulus, 2020). Bir sanat eserinin anlamını ortaya çıkarma ve eseri anlamaya çalışılan bir aşamadır. Betimleme ve çözümlemeden elde edilen bulguların kişisel yorumlar ile desteklenmesidir. Hurwitz ve Day'e göre (1985), bu aşamada öğrenci yaratıcılığa ve sanatçının zihninden geçirmiş olduğu hedef üzerine düşünmesi amaçlanır. Bu amaç doğrultusunda da fark edilen yapı ile eserde gösterilen yön arasındaki bağı oluşturması beklenir. Öğrencinin ya da bireyin yorumlama yapabilmesi için Kırıçoğlu ve Strokrocki (1997), şu soruların sorulabileceğini belirtirler (Mercin, 2011).

- Eserin teması nedir?
- Eserde ne anlatılmak istenmektedir?
- Eserin renkleri sizi hangi duylara sürüklüyor?
- Esere bakarken nasıl hissediyorsunuz?
- Esere dokunmak nasıl bir uyandırdı?
- Eser sizde nasıl bir tat uyandırdı?
- Eser nasıl bir koku hissi veriyor?
- Siz bu esere nasıl bir başlık verirsiniz?
- Eserde var olan simgeler nelerdir?
- Renkler neyi simgelemektedir?

Yargılama: Yargı aşaması sanat eserinin değerine ilişkin karar verme sürecidir. İncelenen eserin diğer sanat eserlerinde farklılıklarını ortaya koyar. Bu aşamanın en önemli problemi karar vermektir (Gökay Yılmaz, 1999). Yargı aşamasına gelindiğinde uzun tartışmalara yer vermeden esere ilişkin düşünceler ifade edilir (Bolat Aydoğan, 2010).

Bu aşamaya bilinçli tercihte denilmektedir. Eserin sahip olduğu nitelikler ilişkin değerlendirmelerin kesin bir yargı ile ifade edilmesi gerekmektedir. Eleştirel sürecin son basamağı olarak sanat eserinin başarı veya başarısızlığıyla ve onun diğer sanat eserleriyle karşılaştırılması olarak belirtilebilir. Burada bahsedilen yargı profesyonel uzman yargılarından farklı olarak bir çocuğun zihnindeki yeğleme veya tercih etme ile

eş anlam taşımaktadır. Yeğleme ve tercihler bireysel bir tavır olması sebebiyle ikna ve etkileme yöntemleri ile düzeltilemez. Bu aşama basamak basamak olup dikkat gerektirir. Bu aşamada öğrencilere şu sorular yöneltilir (Mercin, 2011).

- Eser kendini geliştirmende nasıl rol oynadı?
- Eser hakkında hislerin nelerdir?
- Eser senin olsun ister misin?
- Eseri odana asar mısın?
- Eser sana nasıl bir hava veriyor?
- Eser hoşuna gitti mi? Neden?

Kısaca eleştiri sürecini tamamlamak için, konunun düşünce ve dikkat ile desteklenmesine kadar tercihimiz yani yeğlememiz de denilen yargıyı ertelemek de yarar vardır.

6.8. SANAT TARİHİ

Sanat tarihi diğer alanlara oranla görsel dünya hakkında daha fazla bilgiler verir. İnce farklılıkları görebilmeyi sağlayan sanat tarihi, algıyı canlı tutar (Özsoy ve Şahan, 2009). Bu disiplin, öğrencilerde eser ve sanatçısı hakkında merak duygusunu harekete geçirir. Bu bağlamda eser ve sanatçı incelemesi gerçekleştirilir. İnceleme sonucunda ikisi arasındaki bağın toplumdaki yeri ele alınır. Ayrıca eser ve sanatçılar toplumların ruhunu yansıttıkları için bizlere bu konuda bilgi verirler. Sanat tarihi ile kültürel yapı çözümlenir. Dünyadaki kültürel miraslara ilişkin de ilgi artar (Küpeli, 2014). Yöntemsel ilgilere sahip bir sanat tarihçisi olan Kleinbauer sanat tarihinin doğası hakkında yazarken şöyle demiştir; Sanat tarihi bir bilgi ya da öğrenme alanıdır. Bu bilgi sanat eserini inceleme ve yorumlama ile edinilir. İlkel topluluk ürünlerinden günümüze kadar her türde görsel sanat ürününü inceler (Clark vd, 1987'den Akt. Subaşı, 2014) . Belirli bir zaman ve kültüre ait olan eserlerin tarih ve sanat açısından ele alarak bilgi ve önemini ortaya koymak sanat tarihinin ilk amaçlarından biri olarak bilinmektedir (Kırıçoğlu & Strokrocki,1997'den Akt. Küpeli, 2014). Sanat tarihi öğretiminde ilgiyi canlı tutmak, daha iyi kavratmak ve öğretime canlılık katmak adına yakın çevre ve yakın çağ ilkesi uygulanmalıdır (Subaşı, 2014).

Geleneksel sanat tarihi öğretiminde az sayıda soru sorulmaktadır. Sorulan sorular sonucunda esere ilişkin genel bir anlam çıkarılması beklenir. Bu sorular

geleneksel içeriklere sahip olması yönüyle çağdaş sanat eserlerinde kullanılması pek mümkün olmamıştır. Soruların çeşitlendirilmesi eseri daha iyi keşfetmemizi sağlayabilir. Özetle sanat tarihi diğer disiplinlerin daha iyi kavranmasında da önemli bir rol oynamaktadır. Eğitimin içinde çağdaş bir anlayışla ele alınmasıyla sanat tarihi günümüz eserlerinin de katkılarıyla daha fazla ilgi çekecektir. Böylece sanat tarihi dersleri için daha anlamlı ve kalıcı öğrenmeler gerçekleşecektir (Küpeli, 2014).

6.9. ESTETİK

Estetik terimini ortaya atan Alman filozof Baumgarten'e göre estetik duygusal algının yetkinliğidir. Estetiği, sanatsal ifadenin en yüksek noktası olarak göstermiştir (Söylemez, 2017). Estetik başka bir tanımda ise duyular öğretisi anlamına gelir. Estetik yalnızca güzeli değil, bu nesnenin oluşunu da kapsamına dâhil etmektedir (Bozkurt, 1992'den akt. Özsoy ve Şahan, 2009). Estetik 18. Yüzyılın sonlarına doğru güzellik ve sanat felsefelerini dile getirmeye başlamıştır. Ancak estetik, felsefeden ayrı bir bilim dalı olarak kendi alanını yaratmıştı (Söylemez, 2017).

İtalyan filozof Benedetto Croce, estetiği bir bilim olarak ele almıştır. İtalyan filozofa göre estetiğin konusu sezgilerdir. Estetik nesnelci ve öznelci olarak iki ayrı yaklaşımla ele alınmaktadır. Nesne ve özne, estetik varlığın olması için gereklidir. Bu iki öge ayrı ele alınsalar bile aralarında bir bağ kurmaktadır. Estetik varlığın temelini oluşturan iki öge daha vardır. Bu ögeler; estetik değer ve estetik yargı olarak karşımıza çıkmaktadır. Estetiğin temelini oluşturan bu dört öge tüm sanat disiplinleri ile ilişki içerisinde dirler (Özel, 2007: 40-42) .

Estetik kavramına ilişkin bir başka tanımlama estetikçi Crawford tarafından yapılmıştır. Crawford'a göre kendi deneyimlerimiz ile sanatı değerlendirme etkinliğidir. Bu etkinliği filozofik etkinliklerin bir dalı olarak ifade etmiştir. Sanat tarihi kavramları analiz için materyal sağlamaktadır. Bu nedenle estetik sadece yaratıcı ve değerli etkinlikleri konu edinmez. Sanat tarihi ve eleştirisi gibi disiplinlerden de yararlanmaktadır (Clark vd., 1987' den Akt. Subaşı, 2014).

Özellikle vurgulanması gereken bir nokta şudur ki estetik sorgulama farklı seviyelerde ortaya çıkmaktadır. Sanatın temel ilkeleri üzerinden yeni bilgiler elde etmek sanatı öğrenme anlamına gelmektedir. Sanatı öğrenmenin yolu ise sanat tarihi, estetik hakkında bilgi sahibi olmak ve yaratıcı etkinlikler üretebilmek ile gerçekleşir (Kırıçoğlu, 2005'den akt. Subaşı, 2014). Dört disiplinden oluşan görsel sanatlar

eğitiminin yaratıcılıktan kültürel boyuta kadar birçok bilgi ve beceriler kazandırdığını görmekteyiz. Bu bağlamda ÇASEY sarmal bir programla sunulmalıdır.

6.10. UYGULAMA

Dört disiplinin son aşaması uygulamadır. Uygulama disiplini en önemli ve bütün disiplinlerden parça barındırmaktadır. Bu özelliği nedeniyle bütünleşik bir aşamadır. Elde edilen bilgi, tecrübe ve becerilerin pratiğe aktarılmasıdır. Uygulamada önemli olan ortaya çıkan iş değildir. Öğrenciye kişisel ve nitelik anlamında nasıl kazanımlar sağladığına bakılmalıdır. Niteliksel olarak donanıma sahip öğrenciler, çalışmalar üzerinde kendi ifadelerini gösterebilmektedirler (Küpeli, 2014). San (1985) e göre uygulama aşaması yaratıcı sürecin tamamlanması için gereklidir. Ortaya çıkan düşüncelerin uygulanması yaratıcılığı daha da güçlü kılar (Özsoy ve Şahan, 2009).

Uygulamalı çalışmalar içerisinde öğrenilecek konular Kırıçoğlu (2002) tarafından şu şekilde sıralanmıştır; karşımıza çıkan sanat eserlerinde ve öğrencinin kendi ürünlerinde nitelikleri görmek, araç ve gereç kullanma becerisini bilmek, ortaya çıkan üründen tam verim alabilmeyi, doyumunu sağlamak, güçlü bir anlatıma sahip ürünler ortaya koymaktır. Bu dört disiplinle bütünleştirilmiş sanat eğitimi, geleneksel eğitimden daha verimli sonuçlar verebileceği söylenebilir (Küpeli, 2014).

7. SANATI OLUŞTURAN DİSİPLİNLER

Sanatta disiplinlerarası kavramı çok eski tarihlere kadar dayanmaktadır. Sanatsal ürün ortaya koyan kişilere baktığımızda birbirinden farklı alanlar ile uğraşı içinde oldukları görülmektedir. Bu durum sanatın farklı disiplinler ile ilişki içerisinde olduğunu gösterir. Sanat hem kendi alanı hem de bilim alanındaki disiplinler ile etkileşimdedir. Sanat disiplinleri arasındaki etkileşim incelendiğinde Eski Mısır ve Yunan sanatına kadar uzandığı görülmektedir. Bir seramik sanatçısı ressam, bir müzisyenin ise dansçı olduğu düşünülürse disiplinler arası kavram sanat etkinliği ile hayata geçmiştir. Leonardo da Vinci'nin birçok bilimin kurucusu olarak gösterilmesi buna güzel bir kanıttır.

Sanatta değişime yol açan bilimsel yenilikler, toplumsal olaylar sanatı bilimsel disiplinlerle iç içe hale getirmiştir. Çağdaş sanat anlayışı yaklaşımları ise önemli olanın estetik duyarlılık ve sanat eserinin içeriği olduğu noktasına değinmişlerdir. Günümüz sanat anlayışları, yaşanan gelişmeler ve değişmeler sanatlar arasındaki sınırları ortadan kaldırarak yoğun bir etkileşim sağlamıştır. Sanat, disiplinler arası yaklaşımla ifade etme

dilini zenginleştirmiştir. Sanatın estetik dışında başka amaçlarının olması ve düşünce yönünün ağırlık kazanması disiplinler arası ilişkiyi hızlandırmıştır.

1950'li yıllarda ortaya çıkan bazı eylemler sonucunda gösteri sanatı, sanat nesnesi yaratmaktan çok sanatı bir görsel ifade aracına dönüştürmek istemiştir. Bu düşünce doğrultusunda görsel sanat disiplinleri ve tiyatro, dans, müzik gibi diğer disiplinlerin arasındaki sınırlar ortadan kaldırılmıştır. Böylece sanat içerisinde konu ve malzeme anlamında genişleme yaşanmıştır.

Günümüzde bütün sanat disiplinleri birbirlerinin alanlarında bir ürün ortaya koyabilmektedir. Müzikten yazıya, plastik sanatlardan gösteri sanatlarına birçok alan disiplinlerini birleştirerek üretim alanlarını genişletmiştir. Güncel sanat alanlarını incelediğimizde disiplinler arası bilgi içermektedirler. Düşünce ve bilimle etkileşim halinde olan sanat, kültürel yapı üzerinde de belirleyici rol oynamaktadır (Özel, 2007) .

Çok alanlı görsel sanatlar eğitimi ile diğer dersler ile ilişkilendirilebilir. Disiplinler arası yaklaşıma uygun öğretim programları olmalıdır. Öğretimin disiplinler arası bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi sorunlara çok yönlü çözümler getirir, kültürün devamlılığını sağlar, çevreyi koruma bilinci oluşturur, sanatsal zekâ ve yaratıcılığı artırır. Bu nedenle sanatı boş zaman uğraşı olarak görmek yerine eğitim programlarında disiplinler arası bir yaklaşımla daha etkin kılmalıyız (Delier, 2005).

Sanat, evrensel bir dildir. Bu özelliğiyle de ortak düşünce ve ortak yaşam ilkelerini taşımaktadır. Disiplinlerin birbiriyle bağı olursa ortak bir dile ulaşmak mümkündür. Başka disiplinlerden yararlanmak ortak dilin yanı sıra zenginliği de artırır (Çelik, 2002'den Akt. Edeer, 2005) . Sanat bu ortak dili oluşturmada çok önemli bir araçtır. Sanat eğitimi programlarında disiplinlerarası yaklaşım birçok ülkede giderek daha çok benimsenmektedir (Edeer, 2005). Sanat, tarih boyunca yaşanan olayları, doğayı, düşünceleri yansıtan bir nesne olarak görev almıştır. Sanat eserleri bir hobi aracı değildir. Sanat eserlerinin tarihi, sosyolojik ve bilimsel yönlerden birçok özellikleri içinde barındırdığı bir gerçektir. Sanat eğitiminin amaçlarına bakıldığında farklı disiplinlere hizmet etmiyor olarak görülse de, sonuçta farklı disiplinlere yaptığı katkılar ile sanat eğitiminin gerekli olduğunu kanıtlayacak niteliktedir. Günümüzde birçok disiplin araştırma yaparken yaratıcı düşünmeyi sanattan yararlanarak gerçekleştirmektedir (Başbuğ, 2020) .

Dijitalleşen ve küreselleşen kültürü yansıtmak için sanatçılar yeni yollar ararken farklı alanlarda iş birliği olması gerektiğini düşünmüşlerdir. Disiplinler arası iş birliği ile meydana getirilen çalışma daha zengin bir içeriğe sahip olur. Aynı zamanda disiplinler arası çalışmalar yapmak sanatçının rolünü daha iyi yansıtabilmesini sağlar (Kennedy, 2009'dan Akt. Başbuğ, 2020).

Yaşadığımız çağda sanat eğitimi genel eğitimden soyutlanamaz bir ilişki göstermektedir (Etike, 1995, s.47) . Sanat eğitimi, genel eğitimi destekleyici bir işlev görmektedir. Bu nedenle eğitim kademelerinin hepsinde yer alması gereklidir. Laura H. Chapman'ın 'Eğitimde Sanatsal Yaklaşımlar' kitabında, genel eğitim ile sanat eğitiminin amaçlarının aynı olduğunu belirtmiştir. Genel eğitim, kültür aktarımını sağlamak, sosyal bilinci geliştirmek ve kişiye cesaret vermek gibi amaçlar barındırmaktadır. Sanat eğitiminin amaçları ise, kişiyi sanat tecrübelerini ve yaratıcılığını geliştirmek için cesaretlendirmek, topluma sanat değerlerini kazandırmak, artistik mirası geleceğe taşımak olarak belirlemiştir. Sanat eğitimi de genel eğitimde insanın en iyi şekilde yetiştirilmesini savunur. Eğitim sistemimizin de genel amacı, öğrencinin yeteneklerini geliştirmek, iletişim ve sosyal becerileri kazandırmak şeklinde ifade edilebilir. Böylelikle yaşama becerileri gelişmiş mutlu bireyler olmaları sağlanabilir (Erbay, 2013).

8. SOSYAL BİLİMLER VE SANAT

Sosyal bilimler, hızla değişen ve gelişen dünyada disiplinleri ve disiplinler arası bilgileri ile birçok yöne bilgi aktarımı yapan bir bilim alanıdır. Konuları toplum içerisindeki insan odaklı olan sosyal bilimlerin alanları birbirinden tamamen ayrılmamıştır. Elde edilen bulguları disiplinler arası bir yaklaşımla değerlendiren sosyal bilimler insanı farklı açılardan ele almaktadır. İnsanın insanla insanın çevresiyle olan ilişkilerini incelemektedir. Tarih ve ahlak gibi felsefe alanlarıyla başladığı düşünülen sosyal bilimlerin, kendisini oluşturan disiplinlerle tamamlayıcı olması, bu bilimin eğitiminde de disiplinler arası yaklaşımı zorunlu kılmaktadır. Tarih, felsefe, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, eğitim, hukuk, ekonomi, uluslar arası ilişkiler, demografi ve coğrafya sosyal bilimleri oluşturan bilgi alanları olarak belirlenmektedir. Sosyal bilimler, ortak ilgi ve araştırmalara açık bir alandır. Bu özelliğinden dolayı disiplinler arası çalışmalara oldukça uygundur. Hemen her alanda çalışmayı önemseyen bir bilim dalıdır. Sosyal bilimcilerin sanatın çok boyutluluğundan yararlanması sanata

olan ilgilerini göstermektedir. Sanata uzak gibi görünen iktisat ve hukuk gibi sosyal bilim alanları da sanatla ilişki içerisinde.

Bilim ve sanat birbirleri üzerinde etkileri bulunan iki alandır. Bazı düşünürler bilimi de yaratıcı bir disiplin olarak görmüşlerdir. Sanat gibi bilim de yeni şeyler ortaya koymaktadır. Bu açıdan bakıldığında iki alan arasında derin bir uçurum yoktur (Alioğlu, 2010) .

Günümüzde bilgiyi üretme ve geliştirme yolları değişmiştir. Tunalı'ya (2004) göre içinde bulunduğumuz çağ bir tasarım modelleri çağıdır. Bu tasarımlar insanın tüm alanlarda ortaya koyduğu etkinliklerin tamamını içine almaktadır (Alioğlu, 2010) .Sosyal bilgiler dersinin ilişkili olduğu temel sosyal bilimler: tarih, coğrafya, psikoloji, sosyoloji, antropoloji, arkeoloji, hukuk, siyaset, ekonomi, din, felsefe, antropoloji, arkeoloji, siyaset biçiminde sıralanabilir. Bu başlıklar altında sosyal bilgilerin sanat ile ilişkisi her bir disiplin için ayrı bir başlık altında şu şekilde ele alınmıştır:

8.1. EKONOMİ VE SANAT

Sanat eserlerinin ekonomik boyutu üzerinde durulmaktadır. Sanat eserlerinden ciddi boyutlarda gelir sağlamak için hareket edilmesi ekonomi ile ilişki içine girdiğini göstermektedir. Bu ekonomik alanı galeriler, sanat eseri alıcıları, müzayede şirketleri ve sanat oluşturmaktadır.

8.2. HUKUK VE SANAT

Sanat eserini ortaya çıkaran kişi eserin sahibi olarak bilinmektedir. Hukuk, sanat eseri sahiplerine maddi ve manevi haklar sunmaktadır. Konuları farklı olsa da her iki sosyal bilim dalı da insanı ele almaktadır. Böylelikle aralarında bir iş birliği olmaktadır. Hukukun sanat eserine ilişkin yaptığı yasal düzenlemeler disiplinler arası etkileşimin doğal bir sonucu olmaktadır. Sanatın konusu insan ve insan etkinlikleridir. Bu nedenle sosyal bilimler ile çok boyutlu bir ilişki içerisinde. Bu ilişkiler sonucunda farklı sanat bilim alanları ortaya çıkmaktadır (Özel, 2007) .

8.3. PSİKOLOJİ VE SANAT

Sanata hangi bilim dalından hangi yönden bakarsak bakalım ulaştığımız sonuç odak noktasının insan olduğu karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda insanı konu edinen sanatın psikoloji ile bağlantı içerisinde olması beklenmektedir. Psikoloji, oldukça karmaşık bir alandır. Psikoloji, birçok alanla ilişkili olduğu gibi sanatla da önemli bir

ilişki içerisinde. Psikolojide yer alan algı, sezgi, ilgi ve yetenek gibi bazı sözcükler, sanatın içinde bulunan ve araştırılmakta olan konulardır. Bilindiği üzere Sigmund Freud 20. Yüzyılın en büyük düşünürlerinden birisidir. Freud'un teorileri birçok disipline damgasını vurmuştur. Bu teoriden resim, edebiyat, tiyatro gibi sanat alanları da etkilenmiştir. Sanatın psikolojik açıdan değerlendirilmesi Antik Yunan'a dayandırılmaktadır. 20. yüzyılın psikolojik estetikçilerinden Lipps, güzelliği alıcısında yani özne de belirli bir etki uyandırma gücü olarak ifade etmiştir. Sanata psikolojik açıdan yaklaşmak yeni bir olgu olarak sanat psikolojisini ortaya çıkarmıştır. Sanat psikolojisi sanatın en etkin nitelik ve kavramlarını inceleyen bir alan olma özelliğine de sahip olmaktadır. Sanat psikolojisinin ele aldığı nokta sanatçı ve alıcı davranışlarıdır. Buna ek olarak sanat eserlerinde yer alan kişi ve kahramanların tutumlarını da konu edinmektedir. Sanatçı, alıcı ve sanat eseri etkileşimi ile sanat psikolojisi de varlık alanı bulmaktadır. Sanattaki psikolojik sorunları, sanatın insan açısından anlamını ve etkisini sanat psikolojisi araştırmaktadır. Yalnızca bunları değil aynı zamanda duyular ve davranışa yansımalarını da konu alanına dâhil eder (Özel, 2007) .

8.4. SOSYOLOJİ VE SANAT

Sosyoloji kavramını ilk kullanan Auguste Comte olarak bilinmektedir. Sosyal bilim disiplinlerinden olan sosyoloji, sanat ile derin bir ilişki içerisinde. Sosyoloji, en yeni sosyal bilim disiplini özelliğine sahiptir. Sosyoloji, toplum üzerine bir araştırma alanı olmakta birlikte disiplinler arası sorunların incelenmesinde önemli bir konumdadır. Bir toplum bilimci, topluma yararlı olabilmek için tarihe eğilim göstermek zorundadır. Yalnız toplumu tanımak yetmez, dün ile bugün arasında bağlantı kurabilmek gerekmektedir. Bu sürecin ilerlemesi toplumbilimcinin görevidir. Toplum kavramının sanat tarihi içerisinde de önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir. Toplum, sanat ve sanatçıya etki eder, sanat da topluma önemli faydalar sağlamaktadır. Sanat eserleri ve sanatsal faaliyetler toplumun kültürel zenginlikleri olmakla birlikte toplumun olumlu değişim ve gelişimlerinin nedeni olarak görülür. Sanat toplum ile var olur. Sosyal yaşamı ele alan bilim disiplinleri ile de geçmişte, bugün de olduğu gibi gelecekte sürekli ilişki ve etkileşim içerisinde olacaktır. Araştırmacılar, sanat sosyolojisi kapsamında sanatı ve toplumsal ilişkiyi ele almaktadırlar. Sanat eserleri kültürün ürünüdür, sanatçı ise kültür üreticisidir. Sanat ve toplum karşılıklı olarak birbirini etkilemektedir. Bu etkileşime bir derece koymak mümkün görünmemektedir. Toplumun sahip olduğu özelliklerin sanat ile etkileşimi ve sanatın toplumsal işlevi sanat

sosyolojisinin araştırma konuları içine girmektedir. Sanatın geçmişteki işlevi kendinden başka alanlara aracı olmak olarak karşımıza çıkmaktadır. Günümüzde ise aydınlanma, düşüncenin gelişimini sağlama, toplumsal gerekleri yayma ve insanlar arasında ortak noktaları bulma gibi evrensel dediğimiz işlevlere sahiptir. Sanat sosyolojisinin araştırma alanlarına örnek olarak, kültürel ögeleri denetleyen kurumlar, sanat eseri tarzları ve estetik alanların tanımlanması olarak sıralanabilir. Farklı toplum yapıları ve ona bağlı oluşan farklı sanat disiplinlerini de ele almaktadır. Sanat eseri kendi çağının ve toplumun izlerini yansıttığı için bulunduğu toplumun tarihsel ve kültürel birikimidir. Toplumun sanatsal etkinliklere verdiği değere ve toplum içinde gerçekleşen olaylara kayıtsız kalamayan sosyolojinin alt disiplini, yeni bir olgu olarak sanat sosyolojisini ortaya çıkarmıştır. Bu durum sanat toplum ilişkisinde sanatın disiplinler arası bilgiyi barındıran bir kavram olduğunu göstermektedir (zel, 2007) .

8.5. TARİH VE SANAT

Tarih, sanat olgusu ile ilişki içindedir, katkı sağlar. Bu ilişkide iki farklı açılım vardır. İlki sanat eserleri üzerinden tarihsel olayları değerlendirmektir. İkcisi ise sanat eserlerinin tarihe kaynaklık etmesidir. Çünkü sanat eserleri bulundukları tarihe de ışık tutan tarihi belge niteliğine sahiptirler. Ancak retim amaçları tarihi belge olmak değildir. Tarihi sanat eseri yoluyla ulaşamadığı noktalara ulaşır. Olaylara sanatın katkısıyla farklı yorumlamalar yapabilir. Bugünü anlamak tarih ile mümkün olmaktadır. İnsanoğlunun yaşam anlayışı ve kültürü zaman içerisinde değişiklik göstermektedir. Bu değişiklik sanat eserlerinde de yerini almaktadır. Çünkü sanat toplumsal yaşamdan izler taşıyan kültür varlıklarıdır. Sanat eserlerinin kalıcılığından söz etmek sanatın tarihsel boyutundan söz etmek demektir (zel, 2007) .

8.6. ANTROPOLOJİ VE SANAT

Antropoloji, daha önce varlık göstermiş uygarlıkların üzerinde gerçekleştirilen bilimsel bir çalışma alanıdır. Tarih ncesi çağlara ışık tutması bakımından antropoloji önemli bir yere sahiptir. Primatlar, homonitler gibi o dönemin canlılarının öğrencilere öğretilmesini sağlamaktadır. Bu konuların arkeoloji müzelerinde işlenmesi daha kalıcı öğrenmeler sağlayacaktır. Bunlara ek olarak sosyal bilgiler konuları içinde yer alan antropolojiye ait bulgular disiplinler arası bir yaklaşımla öğretilirse ğrenci açısından anlaşılabilir olacaktır (Akdağ ve Sarı, 2010). Ayrıca ğrenci antropolojinin sunduğu

bilgiler ışığında geçmiş toplumlar üzerinden yaşadığı toplumu daha yakından tanımasını sağlar (Keçe ve Merey, 2011).

8.7. COĞRAFYA VE SANAT

Her sanat alanının kendine özgü bir ifade dili vardır. Sanatçı, içeriğini oluştururken bazen gerçek coğrafi öğelere bazen ise gerçek üstü öğelere yer vererek sanatsal bir ürün ortaya çıkarmıştır. Eserin içeriği insana ilişkin ya da içinde yaşadığı gerçekliğe ilişkin olmuştur. Örneğin, Vivaldi' nin Dört Mevsim heykeli insanın yaşadığı gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır (Savaş, 2018).

8.8. SANAT VE SİYASET

Sanat ve siyaset ilişkisi çok eski tarihlere dayanan bir ilişkidir. Siyaset ve sanat kavramlarının insanın iç ve dış çatışmasının sonucu ortaya çıktığı düşünülmektedir. Toplumların çatışmaları siyaseti, insanın iç dünyasıyla çatışması sanatı oluşturmaktadır. İnsanlar bu çatışmaları düzenlemek için sanat ve siyaseti kullanırlar. Sosyalleşme ihtiyacı siyasi ilişkileri oluşturmaktadır. Siyaset ortaya çıkan çatışmaları düzenleyen bir kavram olarak bilinmektedir. İnsanlar, sanatı da hayatı düzenleme de bir araç olarak görmüştür. Örneğin, mağara duvarına yapılan hayvan figürleri ile kişinin kendini koruduğuna inanması sanatı hayatı düzenleme de bir araç kullanmaktır. Tarihi incelediğimiz zaman sanat ve siyaset insanlığın yaşamına ilişkin bilgiler vermektedir. Farklı süreçlerden geçen bu iki kavram yaşadıkları değişimlere rağmen ortak bir noktada varlık gösterip insanı etkilemeye devam etmektedirler (Çiçek, 2021).

8.9. SANAT VE ARKEOLOJİ

Tarihin geçmiş kalıntıları arkeolojinin konu alanına girer. Arkeologlar, insanlığın maddi kalıntılarını incelerler. Eski eserler bilimi olarak da bilinen arkeoloji, insan eseri olan tüm nesneleri araştırıp, anlamlandıran bir bilim dalıdır. Sanat tarihinin konusu ise görsel sanatların tarihsel değişimidir. İnsanların yarattığı ürünler ortaya çıktığı döneme ilişkin görsel özellikler taşır. Sanat tarihi, geçmişte var olan eserleri yorumlamanın yanında görsel okuryazarlığı da geliştirir. Böylece eleştirel analiz becerisi sağlar (Şahin, 2019).

8.10. SANAT VE FELSEFE

Felsefe ve sanat insanın kendini ve dünyayı anlamak için ortaya koymuş olduğu iki etkinlik alanıdır. Birbirine ufuk açan, besleyen iki disiplin alanı olarak karşımıza

çıkılmaktadır. Felsefe, bilgiyi, değerleri öğretirken, sanat ile estetiğe ulaşmaya çalışılır. Felsefe ve sanat insanın kendini anlamlandırmasının vazgeçilmez etkinliğidir. İki disiplinde kendi alanlarında derinlik sağlama noktasında birbirine ihtiyaç duymaktadır. Felsefi tutum sanat için yol gösterici olmaktadır. Felsefe için ise ufuk açıcı bir önem taşımaktadır. Ulaşmaya çalıştığı amaçları doğrultusunda felsefenin estetik ihtiyaçları olan insanı göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bu bağlamda sanatı, sanat ürününü ve onu ortaya koyan insanı anlamak felsefenin faaliyet alanına girmektedir. Sanatı, felsefe eğimine materyal olarak değerlendirmek mümkündür (Bayraktar, 2014).

8.11. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI VE SANAT

Sosyal bilgiler dersi 2018 yılında öğretim programı içinde bir boyut olarak verilen anahtar yetkinliklerin anlamlandırılabilmesi için bu anahtar yetkinliklerin 21. Yüzyıl becerileri, 2023 eğitim vizyonu ve yaşam boyu öğrenme bağlamında ele alınması gerekmektedir. Eğitim sistemlerinin amaçları arasında, yetkinliklerde bütünleştirilmiş bireyler yetiştirmektir. Bu yetkinlikler sekiz adet olup şu şekildedir (MEB, 2008'den Akt. Selanik Ay, 2021).

Şekil 6. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programında Yer Alan Anahtar Yetkinlikler

Şekilde görüldüğü gibi anahtar yetkinlikler sekiz başlık altında toplanmaktadır. Sosyal Bilgilerin en çok sanatla ilişkilendirildiği anahtar yetkinlik “Kültürel Farkındalık Ve İfade” olarak belirtilebilir. Toplumlar kültürlerini sanat yoluyla ifade ederler. Bu ifade biçimleri dans, müzik, drama vb. sanat dalları ile gerçekleştirilebilir. Sanat ile kendilerini ifade etme yolunu bulurlar. Görsel ve sahne sanatları ile hem bir sanat ürünü yaratabilir hem de içeriğe ulaşabilir. Örneğin öğrenciler kültüre ilişkin anlayışlarını drama, kelime dağarcığını kullanma, dans etme veya görsel temsiller oluşturarak ifade

etme olanağına sahip olurlar. Sanat içeriğe alternatif bir yol olarak kullanıldığında, öğrencilerin kültürü doğrudan ele alan sosyal bilgiler gibi disiplinlerde öğrencilerin bağlantısız kavramları, kelimeleri ve içeriği daha iyi anlamalarına yardımcı olur. (Burnstein ve Knotts, 2010'dan Akt. Selanik Ay, 2021). Kültürel farkındalık kazandırmada sanatın pek çok türü (edebiyat, müzik, heykel, resim, minyatür, geleneksel mimari, sinema, tiyatro, drama, halk dansları, vb.) işe koşulabilir. Kültürel farkındalık kazandırmada formal drama ile o topluma ait edebi unsurlar sergilenebileceği gibi yaratıcı drama gibi yöntemlerle de kültürel unsurların ele alınması sağlanabilir. Örneğin düğün gelenekleri, farklı yörelerde kullanılan tekerlemeler, türkü sözlerine ilişkin yapılabilecek dramalar gibi pek çok boyutu ile kültür ele alınabilir. Aynı zamanda bu yolla dramadan bir kültürel ifade aracı olarak yararlanılabilir (Selanik Ay, 2021).

9. ELEŞTİREL DÜŞÜNME

İnsan, sahip olduğu en temel yeti olan düşünme yoluyla; doğayı incelemekte, araştırmakta, kendisine ve doğaya ilişkin anlamlar yaratmaya çalışmaktadır. Temel işlevi insanın düşünme yetisini geliştirmek ve korumakla yükümlü olan kurum ise, kuşkusuz eğitim kurumudur. Bugün, gelişmekte olan ülkelerin eğitim sistemlerine yapılan en yaygın eleştiri, ders içeriklerinin düşünme gereksinimi yaratmaktan uzak olması ve eleştirel düşünme becerisinin işe koşulmasına olanak tanıyacak biçimde yapılandırılmamış olmasından kaynaklanmaktadır. Bu durumun nedenlerinden birinin, eğitim tarihinde uzun yıllardır varlığını koruyan “pozitivist paradigma” olduğu düşünülebilir. Freire (1973), pozitivist paradigmanın bilgiyi statik, nesnel ve insan bilincinden bağımsız gördüğünü belirtmektedir. Dolayısıyla uzun yıllar, “insan bilincini (human consciousness)” geliştirmek ve bilinci eleştirel kılmak yerine (critical consciousness), zaten bilinçten bağımsız olan bilginin, aktarılması yeterli görülmüştür. Son zamanlarda ise hızla, “pozitivist paradigma”nın yerini almakta olan “yorumcu paradigma” bilgiyi nesnel değil, insan bilincinde yapılanan bir olgu olarak görmektedir. Bu nedenle, eğitim programlarında eleştirel düşünme becerilerinin, dolayısı ile eleştirel bilincin geliştirilmesi zorunlu bir hal almış, içinde yaşadığı dünyanın gerçeklerini pek çok açıdan anlamak ve dönüştürmekle yükümlü olan çağdaş insanın eleştirel düşünme eylemine duyduğu açık gereksinimin desteklenmesine ilişkin çabalar artmıştır. Bunun sonucu olarak da son yıllarda eleştirel düşünme üzerine yapılan deneysel ve betimsel

Çalışmaların sayısı hızla artmıştır (Akar Vural ve Kutlu, 2004). Eleştirel düşünme ile ilgili tanımlar şu şekildedir:

İlgili alanyazın incelendiğinde, eleştirel düşünmenin felsefe ve psikoloji bilimleri temel alınarak yapılmış pek çok tanımının bulunduğu ancak, genel olarak kabul görmüş yaygın bir tanımının olmadığı görülmektedir. Eğitim tarihine baktığımızda çeşitli reformlar ve köklü çalışmalar yapmış olan Dewey'in düşünme üzerine bazı tanımlamalar ve aşamalar getirdiği görülmektedir. Dewey'e (Akt; Correl, 1968) göre düşünme süreci, bir sorun ile karşılaşma, sorunun sınırlarını belirleme ve netleştirme, olası bir çözüm bulma, çözümü mantıksal olarak uygulama ve sonuçları elde etme gibi aşamalardan oluşmakta, eleştirel düşünme ise, derinlemesine düşünme (reflective thinking) olarak tanımlanmaktadır. Derinlemesine düşünmenin temelinde ise, önyargılardan uzak olma, açık fikirli olma ve şüpheci olma davranışları bulunmaktadır. Ennis' in (1962, Akt; Thayer, 1998) eğitimde eleştirel düşünme kavramının miladı olarak kabul edilen "Eleştirel Düşünme Kavramı" adlı makalesinde bu beceri, "durumlar ya da sorunlar hakkında doğru değerlendirmeler yapmak" biçiminde tanımlanmaktadır (Akt. Akar Vural ve Kutlu, 2004).

Akınoğlu'na göre (2001) Felsefi yaklaşım daha çok düşünmenin normları, insan düşüncesi ve tarafsız bir dünya görüşü için gerekli olan bilişsel niteliklerle ilgilenmektedir. Psikolojik yaklaşım ise düşünmenin ne olduğuyla, nasıl geliştirilebileceğiyle ve eleştirel düşünme merkezli problem çözme becerileriyle daha fazla ilgilenmektedir. Eleştirel düşünmenin bilgiyi etkili bir şekilde kazanma, değerlendirme ve kullanma yeteneklerine ve eğilimlerine dayandığını belirten Demirel (1999), eleştirel düşünmenin beş temel boyutunun bulunduğunu ve bunların "tutarlılık, birleştirme, uygulanabilme, yeterlilik ve iletişim kurabilme" olduğunu belirtmektedir. Tutarlılık, eleştirel düşünen bireyin düşüncedeki çelişkilerin farkına varması ve bu çelişkileri ortadan kaldırabilmesiyle ilgilidir. Birleştirme boyutundan eleştirel düşünen bireyin düşüncenin boyutları arasında ilişkiler kurabilmesi kastedilmektedir. Uygulanabilme boyutuna göre eleştirel düşünen birey düşüncelerini bir model üzerinde uygulayabilmelidir. Yeterlilik boyutu eleştirel düşünen bireyin, deneyimlerini ve ulaştığı sonuçları gerçekçi temellere dayandırabilmesini ifade etmektedir. İletişim kurabilme boyutunda ise eleştirel düşünen bireyin düşüncelerini etkili bir iletişimle, anlaşılır bir biçimde paylaşabilmesi söz konusudur. Eleştirel düşünebilme ve etkili kararlar alabilme, eğitilmiş bir bireyin sahip olması gereken bilişsel becerilerdir (NCEE,

1988). Eleştirel düşünme bilgi üretimini hareket ettiren motordur. Demokratik bir toplumda bireylerin eleştirel düşünme becerilerine sahip olmaları, eleştirel düşünme ve karar verme becerilerini karşılaştıkları karmaşık sosyal problemlerin çözümünde kullanmaları çok önemlidir. Eğitim felsefecilerinin görüşlerine göre eleştirel düşünme öğretim sürecinde kullanılacak seçeneklerden biri değil, eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır (Norris, 1985). Çünkü eleştirel düşünme eğitimi olmanın gerekli bir koşuludur (Seferoğlu ve Akbıyık, 2006).

Günümüz toplumlarında açık görüşlü, bilimsel ve eleştirel düşünebilen bireylerin varlığı yaşanan sorunlara çözüm önerileri üretilmesi ve sağlıklı kararlar verilebilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Eleştirel düşünme bilgi üretimi sürecini tetikleyen bir güçtür. Eleştirel düşünme günümüz eğitim programlarının istendik bir hedefidir. Ancak eleştirel düşünmeyi yaşamlarında etkili biçimde kullanabilen bireyler eleştirel düşünme becerilerine ve eleştirel düşünme eğilimlerine sahip bireylerdir. Bu yüzden de eleştirel düşünme beceri ve eğilimlerinin kazandırılması çağdaş eğitim programlarının hedefleri arasında olmalı ve düşünme becerileri öğrenme sürecinde temel konumda bulunmalıdır. Bu bağlamda, ders kitaplarının bu konuda gerekli desteği verebilecek nitelikte olacak şekilde hazırlanmaları sağlanmalıdır. Eleştirel düşünme beceri ve eğilimlerinin kazandırılması için bir takım hususlara önem verilmesi gerekmektedir. Bunlardan ilki öğrencilerin kendilerini güvende hissedecekleri öğrenme ortamlarının hazırlanmasıdır. Öğrencilerin düşünme süreçleri izlenmelidir. Özellikle soru sorma ve sorgulama konusu önemsenmelidir. Öğrencilere açık uçlu sorular sorulmalı ve ayrıca onların nitelikli soru sormaları sağlanarak bu konuda gerekli yönlendirmeler yapılmalıdır. Öğrencilerin birbirlerinin düşüncelerini paylaşabilecekleri ve değerlendirebilecekleri öğrenme ortamlarının oluşturulması ve başkalarının bakış açılarını anlamalarına yönelik öğrenme-öğretme etkinliklerinin düzenlenmesi üzerinde durulması gerekli başka bir husustur. Öğrencilerin kendi düşünme süreçlerini değerlendirmelerine yönelik öğrenme-öğretme etkinliklerinin düzenlenmesi ve bununla ilgili olarak çelişkili konular üzerinde fikir tartışmalarının düzenlenmesi de yararlı ve gereklidir. Eserlerdeki ön yargıları ve eğilimleri belirlemeye yönelik çalışmalar yapma ve bu amaçla farklı görüşleri yansıtan eserleri inceleme ve tartışma, eleştirel düşünme beceri ve eğilimlerinin kazandırılmasında etkilidir. Ayrıca problemlerin farklı çözüm yollarını isteme, öğrencilerden kazandıkları becerileri farklı durumlarda kullanmalarını isteme ve öğrencilerin karmaşık sorulara yanıt verebilmeleri için onlara yeteri kadar

süre tanıma da bu becerilerin kazandırılması sürecinin olmazsa olmazları olarak ele alınabilir. Son olarak, eleştirel düşünmede öğrencilere model olma, çelişiklere ve düşünce ayrılıklarına ve tartışmaya hoşgörölü bir sınıf ortamı oluşturma bireylerin gelişimleri açısından önem taşımaktadır (Seferoğlu ve Akbıyık, 2006).

10. İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

İlgili araştırmalar başlığı yurt içinde yapılan çalışmalar ve yurt dışında yapılan çalışmalar olarak ikiye ayrılmaktadır.

10.1. YURT İÇİNDE YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Yurt içinde yapılan çalışmalar başlığı sosyal bilgiler ve sanat konulu yurt içinde yapılan araştırmalar ile çok alanlı sanat eğitimi ile ilgili yurt içinde yapılan araştırmalar yer almaktadır.

Bu bölümde sosyal bilgiler ve sanat konulu yurt içinde yapılmış olan araştırmalar yer almıştır. Araştırmanın bu bölümünde yurt içinde yapılan araştırmalar ele alınmıştır. Alan yazın incelendiğinde sanat ve sosyal bilgiler başlıkları altında birçok araştırma yapıldığı gözlemlenmiştir. Ancak sosyal bilgiler öğretiminde sanat ve sosyal bilgiler kazanımlarının bütünleştirilerek sanal ağlar aracılığıyla ders öğretimi yapılmasına ilişkin henüz bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

Aykut (2006) tarafından gerçekleştirilen “Günümüzde Görsel Sanatlar Eğitiminde Kullanılan Yöntemler” başlıklı araştırmanın temel amacı Görsel Sanatlar Eğitimi alanında uygulanan klasik yöntemlerle Disipline Dayalı Sanat Eğitimi yönteminin farklılıklarını saptamaktır. Araştırma betimleme yolu ile yapılmıştır. Araştırma sonucunda Disiplin Temelli Sanat Eğitimi’nin müfredatlarda etkin hale getirilmesi ve eğitimcilerin çağdaş görsel sanatlar eğitimi konusunda bilgilendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Sever, Yalçınkaya ve Mazman (2010) tarafından gerçekleştirilen “ Sosyal Bilgiler Öğretiminde Etkili Bir Öğretim Yöntemi: Dramatizasyon” başlıklı araştırmanın temel amacı dramatizasyon yöntemini bütün yönleriyle ele alarak, sosyal bilgiler öğretiminde kullanılmasının önemini ve etkilerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma sonucunda ilköğretim sosyal bilgiler derslerinde konuların somutlaştırılması için çeşitli yöntemlerin kullanılması gerektiğine ulaşılmıştır.

Çengelci (2012) tarafından gerçekleştirilen ‘‘ Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yeri’’ başlıklı araştırmanın temel amacı 4, 5, 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında somut olmayan kültürel mirasa ilişkin kazanım ve etkinlik örneklerini incelemektir. Araştırma sonucunda somut olmayan kültürel mirasa ilişkin en fazla kazanım ve etkinliğin 7. Sınıf sosyal bilgiler öğretim programında yer aldığı belirtilmiştir. Araştırmanın konuya ilişkin diğer bulgusu ise somut olmayan kültürel mirasa ilişkin kazanım ve etkinlik örneklerinin en fazla Kültür ve Miras öğrenme alanında, daha sonra Küresel Bağlantılar ile İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanında yoğunlaştığı şeklindedir.

Çengelci ve Yaşar (2012) tarafından gerçekleştirilen ‘‘ Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması’’ başlıklı araştırmanın temel amacı ilköğretim beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde değerler eğitiminin nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koymaktır. 2008-2009 öğretim yılı bahar döneminde Eskişehir il merkezinde bir ilköğretim okulunda gerçekleştirilen araştırmaya beşinci sınıfta öğrenim gören 22 öğrenci ile sınıf öğretmeni katılmıştır. Araştırma sonucunda değerler eğitimi için önemli bir yere sahip olan sosyal bilgiler dersinde değerler eğitiminin daha etkili olabilmesi için okul, öğretmen, aile ile iş birliği yapılarak sorunların giderilmesine yönelik çalışmalar yapılması vurgulanmıştır.

Akhan (2013) tarafından gerçekleştirilen ‘‘ Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sanat Algıları ve Sanat Konularının Öğretimine Yönelik Görüşleri’’ başlıklı araştırmanın temel amacı, sosyal bilgiler öğretmen adaylarının sosyal bilgiler dersi içerisindeki sanat konularına ilişkin görüşlerini alarak sanat algılarını ortaya koymaktır. Araştırma bağlamında 86 öğretmen adayı görüş belirtmişlerdir. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının sanat konularının öğretimini gerekli gördüğü ancak anlatım konusunda kendilerini yeterli bulmadıklarını tespit ettiklerini belirtmişlerdir. Öğretmen adaylarının sanata yönelik ilgilerinin geliştirilmesi üzerine araştırmalar yapılması gerektiği önerisinde bulunulmuştur. Öğretmen adaylarına bilişsel, duyuşsal ve psikomotor gelişimde sanat eğitiminin önemi, sanat- kültür ilişkisi, tarihi mekân ve müze kullanımı anlatılmalıdır öneriler arasında yer almıştır.

Kaf (2017) yapmış olduğu ‘‘Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaratıcı Drama ve Müze’’ başlıklı araştırmanın temel amacı sosyal bilgiler öğretiminde yaratıcı drama kullanımının ve müzelerdeki uygulamaların önemini ortaya koymaktır. Araştırma sonucunda Sosyal bilgiler öğretiminde önemli bir yeri olan hem yaratıcı drama hem de

müzelerin öğretiminin birleştirilmesi öğrenci öğrenmelerine bilişsel, duyuşsal, devinimsel olarak oldukça katkılar sağlayacağına ulaşılmıştır. Derslerde ve müzelerde yaratıcı dramının kullanımına ilişkin örnekli kitaplar oluşturulması önerisinde bulunulmuştur.

Başbuğ ve Adıgüzel (2019), ‘‘Müzedeki Yaratıcı Drama Etkinliklerinin Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersindeki Başarılarına Etkisi’’ başlıklı araştırmanın temel amacı müzede gerçekleştirilen yaratıcı drama etkinliklerinin sosyal bilgiler dersindeki öğrencilerin başarısına etkisini ortaya koymaktır. Araştırma 10- 11 yaş aralığında olan ilkokul dördüncü sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Çalışma deney grubunda 22, kontrol grubunda 22 öğrenci olmak üzere toplam 44 öğrenciden oluşmaktadır. Araştırma sonucunda müzede yaratıcı drama yöntemiyle ile ders işlenmesi öğrencilerin duygu ve düşüncelerini olumlu yönde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Sosyal bilgilerde yaratıcı drama ve diğer öğrenme yöntemleri karşılaştırılarak öğrencilerin öğrenme düzeyleri arasındaki farklar belirlenmeli, kılavuz kitaplarında yaratıcı drama etkinliklerine yer verilmeli, okul- müze arası bağın kuvvetlendirilmesinde öğretmenin etkisi araştırılmalıdır önerilerinde bulunulmuştur.

Turan (2019) vd. tarafından gerçekleştirilen ‘‘ Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Disiplinlerarası Yaklaşımına Yönelik Görüşleri’’ başlıklı araştırmanın temel amacı Sosyal Bilgiler derslerinde disiplinlerarası yaklaşımın kullanımına yönelik öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Nitel araştırma desenlerinden olgubilim deseni tasarlanan araştırma 18 sosyal bilgiler öğretmeni üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin disiplinlerarası yaklaşımı öğrenci gelişimi açısından önemli, gerekli ve faydalı görmüşlerdir. Öğrenmede etkili olduğunu belirtmişlerdir.

Yalçın ve Akhan (2019) tarafından gerçekleştirilen ‘‘ Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi’’ başlıklı araştırmanın temel amacı cumhuriyetten günümüze sosyal bilgiler programlarının sosyal bilgiler öğretim yaklaşımlarına göre incelenmesidir. Araştırma sonucunda 1932, 1938, 1949, 1962, 1970, 1985 ortaokul programları, 1998, 2005 ilköğretim sosyal bilgiler dersi öğretim programları ve 2017 ilkokul ve ortaokul programının vatandaşlık aktarımının genel özelliklerini taşıdığı ifade edilmiştir. Programlara göre öğrenci vatandaşlık aktarımında, bir yandan temel vatandaşlık becerilerini kazanmış; bir yandan da kültürel değerlerin taşıyıcısı olmuştur.

Baş (2020) tarafından gerçekleştirilen ‘‘Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sanat Kavramının Ve Sanat İçerikli Konuların Yeri’’ başlıklı araştırmanın temel amacı Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı dikkate alınarak hazırlanan 4-5-6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında sanat kavramı ve sanat içerikli konuların yer verilme biçimlerini ortaya koymaktır. Araştırma sonuçlarına göre ‘‘sanat’’ kavramının kavram olarak en çok 7.sınıf düzeyinde tekrar edildiği en çok Ebru sanatı, Halı Sanatı, Çini sanatı konularına yer verildiği belirtilmiştir. Sosyal bilgiler ders kitaplarının genel değerlendirmesi sonucunda ise sanat içerikli konulara az yer verildiği ve yüzeysel anlatım yapıldığı vurgulanmıştır.

Çıldır Gökaslan (2020) tarafından gerçekleştirilen ‘‘ Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının ‘‘Sanatçı’’ Ve ‘‘Sanat Eseri’’ Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Belirlenmesi’’ başlıklı araştırmanın temel amacı Sosyal Bilgiler Öğretmenliği öğretmen adaylarının ‘‘sanatçı’’ ve ‘‘sanat eseri’’ kavramına ilişkin algılarını metaforlar aracılığı ile belirlemektir. Araştırma 2018–2019 Eğitim Öğretim yılında devlet okullarında öğrenim gören, amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme ile belirlenen 23 birinci sınıf öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda sanatçı ve sanat eserinin sanatçının iç dünyasını ve toplumu yansıtan tasarım ürünlerinin özgün eser olarak algılandığı görülmüş ve sanatçı ve sanat eserine karşı olumlu algı geliştirdikleri fark edildiği belirtilmiştir.

Kırıkçı (2020) vd. tarafından gerçekleştirilen ‘‘ Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Sanat ve Estetik’’ başlıklı araştırmanın temel amacı, 1968, 1998, 2005 ve 2018 sosyal bilgiler öğretim programlarında, ‘‘sanat ve estetik’’ kavramlarına dönük ele alış biçimlerinin ortaya çıkarılması ve ilgili bağlamda programlara dair mukayeseli bir bakış açısının geliştirilmesidir. Araştırma, nitel araştırma yöntemleri kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Veri toplama yöntemi olarak ise doküman incelemesi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda konu olan dört program içinde sanat ve estetik vurgusu en yüksek olan 2005 tarihli olanı olduğunu belirtmişlerdir.

Seyhan (2020) , tarafından gerçekleştirilen ‘‘ Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Estetik Değerine İlişkin Metaforları’’ başlıklı araştırmanın temel amacı sosyal bilgiler öğretmeni adaylarının ‘‘Estetik’’ değerine ilişkin sahip oldukları algıların metaforlar aracılığı ile ortaya çıkarılmasıdır. Araştırma Türkiye’de bir üniversitede öğrenim gören 120 öğretmen adayı üzerinde gerçekleştirilmiştir. Farklı sınıf

düzeylerinde estetik değerine ilişkin metaforların belirlendiği yeni çalışmalar ve farklı veri araçları ile ayrıntılı çalışmalar yürütülebileceği önerisinde bulunmuştur.

Turan, Karasu Avcı ve Faiz (2020) yapmış oldukları “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Disiplinlerarası Yaklaşımına Yönelik Görüşleri” başlıklı araştırmanın temel amacı Sosyal Bilgiler derslerinde disiplinlerarası yaklaşımın kullanımına yönelik öğretmen görüşlerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma Türkiye’nin çeşitli illerinde Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı ortaokullarda görev yapan ve araştırmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 18 Sosyal Bilgiler öğretmeni üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgilerde disiplinlerarası yaklaşımın gerekli olduğu ve etkili öğrenme ile beraber öğrenci gelişimi açısından olumlu olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Eskici ve Altun (2023) “Sosyal Bilimlerde Dijitalleşme ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Yansıtılması” başlıklı araştırmanın temel amacı dijital dönüşümün sosyal bilgiler öğretim programına yansıtılmasıdır. Araştırma 2018-2020 yılları arasında, sosyal bilimler alanında dijitalleşme ve dijital dönüşüm bağlamında yapılmış 8261 akademik çalışma incelenerek gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilimlerde dijitalleşme ve dijital dönüşümle ortaya çıkan konu alanları ile ilgili kavramsal bir yapı oluşturulmuştur. Oluşturulan bu kavramsal yapı temel çerçeve kabul edilerek sosyal bilgiler öğretim programında dijital çağın gereksinimlerine yönelik olarak her sınıf düzeyinde kazanım, kavram, beceri ve değer ilişkilendirmesi yapılmıştır. Böylece sosyal bilgiler öğretim programının dijital çağın taleplerini karşılayabilecek niteliğe erişmesinde ilerleme kaydedileceği düşünülmektedir.

Sevi ve Türküresin (2023) , yapmış oldukları “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sanal Müzelerde Değer Kazanımına İlişkin Görüşleri” başlıklı araştırmanın temel amacı sosyal bilgiler öğretiminde sanal müze kullanımının değer kazanımına ilişkin sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşlerini değerlendirmektir. Araştırma Kütahya Dumlupınar Üniversitesi sosyal bilgiler öğretmenliği bölümünde bulunan yirmi iki öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda sanal müze kullanımı ile estetik, duyarlılık, bağımsızlık, vatanseverlik ve bilimsellik değerlerinin kazandırılabilceğini vurgulamışlardır. Sanal müzelerin sunduğu eserleri üç boyutlu görme fırsatı, eserin beğeni duygusunu desteklemesi ve inceleyebilmeleri bu değerleri kazandırmada etkili olduğunu belirtmişlerdir. Sanal müzelerden okullarda öğretim aracı olarak yararlanılabileceği önerisinde bulunulmuştur.

Gökay Yılmaz (1999) tarafından gerçekleştirilen “İlköğretim II. Basamağında sanat eseri inceleme ve öğrenci yorumları” başlıklı araştırmanın temel amacı öğrencilere BSEY e uygun sanat eseri incelemeyi öğretmektir. Öğrencilerin sanat eserlerini inceleme ve yorumlamalarının derslere ilgilerini arttırması, sanat eserleri konusunda arkadaşlarıyla fikir alışverişinde bulunmaları onları iletişim yönünden de geliştirdiği, eleştirel bakış açısı kazandıkları, çevrelerine mekanik anlamda değil anlamı kavrayarak bakmaya başlayan bireyler olacakları sonuçlarına varmıştır.

Beykal Orhun (2005) tarafından gerçekleştirilen “Resim-İş Dersine İlişkin Tutumların Ölçülmesi” başlıklı araştırmanın temel amacı ilköğretim okulları 6.sınıf öğrencilerinin Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemine “ÇASEY” göre Resim – İş dersine yönelik tutum ölçeği hazırlanarak incelenmesidir. Araştırma 2003 öğretim yılı bahar döneminde Ankara ili merkezinde bulunan Kütükçü Alibey İlköğretim Okulu 6. sınıflarda devam eden toplam 60 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda ÇASEY’nin uygulandığı sınıf ile geleneksel yöntemin uygulandığı sınıftan öğrencilerin Resim – İş dersine yönelik tutumları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Bu durum ÇASEY’nin öğrencilerin duyuşsal özelliklerini olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.

Özkök (2005) tarafından gerçekleştirilen “ Disiplinler arası yaklaşıma dayalı yaratıcı problem çözme öğretim programının yaratıcı problem çözme becerisine etkisi” başlıklı araştırmanın temel amacı disiplinlerarası yaklaşıma dayalı yaratıcı problem çözme (DYDYPÇ) öğretim programı ile öğrencilerin yaratıcı problem çözme becerilerindeki erişilerinde anlamlı bir fark olup olmadığını incelemektir. Araştırma Ankara ili Namık Kemal İlköğretim Okulunda 7. Sınıf düzeyinde 45 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucuna göre yaratıcı problem çözme erişilerinde deney grubunun lehine anlamlı farklar olduğu sonucu elde edilmiştir.

Özsoy ve Şahan (2009) tarafından gerçekleştirilen “ Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin İlköğretim 6. Sınıf Resim-İş Dersinde Öğrenci Tutumuna Etkisi” başlıklı araştırmanın temel amacı ilköğretim 6. sınıf resim-iş dersi öğretim programında yer alan “üç boyutlu biçimlendirme ve inşa çalışmaları yapabilme” konusunun çok alanlı sanat eğitimi yöntemine (ÇASEY) göre uygulanmasının öğrencinin sanata yönelik tutumuna katkısının ne olacağının belirlenmesidir. Araştırma ilköğretim 6. Sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda deney grubunda çok alanlı sanat eğitimi yönteminin öğrencilere olumlu katkılar sağladığını belirtmişlerdir. Ancak her iki

grubun sanata yönelik tutumlarında anlamlı farklılık olmadığı ifade edilmiştir. Sanata yönelik olumlu tutum geliştirmeleri ve öğrencilerin sanatın kendine özgü değerlerinin öğretilmesi açısından çok alanlı sanat eğitime yer verilebileceğini vurgulamışlardır.

Özalp (2012) tarafından gerçekleştirilen “ 5-6 yaş sanat etkinliklerinde çasey’nin uygulanmasına dayalı durum çalışması” başlıklı araştırmanın temel amacı ÇASEY’ in okulöncesi çocukların sanat eğitimi üzerindeki değişiklikleri belirlemektir. Araştırma Konya Özel Gençlik İlköğretim Okulu Anasınıfının 12 erkek ve 9 kız 21 öğrencisi üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda çocuğun var olan yaratıcılığının geliştirilmesinde okul öncesi eğitim ve bu dönemde yapılan sanatsal faaliyetlerin önemli olduğu belirtilmiştir. Çocuğun zihinsel, ruhsal gelişimini etkileyen plastik sanatlar eğitiminin okul öncesinde verilmesi kadar, bu eğitimin bir sistem içerisinde ilerlemesi de gereklidir. Uygulama çalışmalarının yanı sıra sanat eleştirisi, sanat tarihi, estetik alanlarını içeren (Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi-ÇASEY) yöntemin sanat eğitiminde yer alması gerektiği vurgulanmış ve bu bağlamda Çasey in okul öncesi öğrencilerin üzerindeki sanat eğitimi değişikliklerini düzenleyen bir durum çalışmasıdır. İlköğretime hazırlanma aşamasında olan bu dönemdeki çocuğa ÇASEY ile sanat eğitiminin verilmesi daha kalıcı ve kolay olmaktadır. Çünkü okul öncesi dönemde çocuk, verilen her şeyi kolay bir şekilde alır ve uygulayabilir. 5–6 yaş döneminde kazanılan becerileri geliştirmek ise ilköğretimde daha kolay olmaktadır. Bu sebeple ÇASEY okul öncesi dönemde de uygulanmalı sonucu elde edilmiştir.

Alakuş ve Şahin (2014) tarafından gerçekleştirilen “ Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin Öğrencilerin İşlenen Derslere Yönelik Bilgilerini Uygulamaya Geçirmelerine Katkısı” başlıklı araştırmanın temel amacı Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi 12. sınıf Sanat Eserlerini İnceleme dersinde Sanat Eleştirisi konularının, dersin öğretim programında yer alan “Sanat Eseri ve Analizi” ünitesi aracılığıyla Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemine (ÇASEY) göre uygulamasının öğretime ve öğrenciye olan katkısını ortaya çıkarmaktır. Araştırma Diyarbakır Anadolu Güzel Sanatlar Lisesi 12. Sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Deney grubunda ÇASEY, kontrol grubunda geleneksel yöntem olmak üzere iki farklı yöntem kullanmışlardır. Araştırma sonucunda ÇASEY ile uygulama yapılan 12. sınıf öğrencilerinin Sanat Eserlerini İnceleme dersine karşı ilgi ve motivasyonlarının arttığı, estetik ve eleştirel yargı düzeylerine ait olumlu gelişme gösterdikleri, kendi yaratıcılıklarına karşı güvenlerinin

geliştiğini, kendilerini ve sanatsal çalışmalarını daha iyi ifade ettikleri görüldüğünü ifade etmişlerdir.

Küpeli (2014) tarafından gerçekleştirilen “ Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin Temel Tasarım Dersi Kapsamında Öğrencilerin Üç Boyutlu Tasarım Çalışmalarında Uygulanması” başlıklı araştırmanın temel amacı Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-iş Eğitimi Anabilim Dalı, “Temel Tasarım II” dersi alan 1. sınıf öğrencilerinin, üç boyutlu tasarım uygulamasında tasarlama becerilerinde anlamlı bir fark oluşturup oluşturmadığını tespit etmektir. 2014-2015 bahar dönemi eğitim ve öğretim yılında yapılan araştırma, Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü Resim-iş Eğitimi Anabilim Dalı 1. Sınıf öğrencileri arasından seçkisiz örnekleme yöntemiyle, 2 şubeden 14 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda ÇASEY’e dayalı eğitimin, 1.sınıf öğrencilerine üç boyutlu tasarım kurma becerilerini kazandırmanın yanında, öğrencilere farklı düşünebilme ve özgün kompozisyon tasarlayabilme yetilerinde katkı sağladığı söylenebilir. ÇASEY günümüz sanatını anlamlandırma ve üretim safhasında yardımcı olurken, sanat eğitiminde yeni başlayan bireyler içinde ışık tutar önemdedir.

Genç (2014) tarafından gerçekleştirilen “ Üstün Yetenekli Öğrencilerin Görsel Sanatlar Eğitiminde Disiplinlerarası Öğretim Etkinliklerinin Değerlendirilmesi (Konya Bilsem Örneği)” başlıklı araştırmanın temel amacı üstün yetenekli öğrencilerin görsel sanatlar eğitiminde disiplinlerarası etkinliklerinin nasıl sonuçlar ortaya koyacağını görmektir. Araştırma Konya Bilim ve Sanat Merkezi uyum dönemi öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda araştırmacının rehberlik ve danışman rolünü üstlendiği, hayatla iç içe olan etkinliklerde; işbirliği, paylaşma, sorumluluk, motivasyon, iç denetim ve fikir paylaşımının bulunduğu sonucunun yanı sıra öğrencilerde yaratıcı düşünme ve problem çözme becerilerinin gelişimine katkı sunan disiplinlerarası etkinliklerin, öğrencilerin uygulama becerilerine olumlu etki sağladığı ve etkinlik yönteminin diğer disiplinlerde de uygulanmasının faydalı olacağı vurgulanmıştır.

Subaşı (2014) tarafından gerçekleştirilen “ Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin Çocuğun Resimsel Yaratıcılığına Katkıları” başlıklı araştırmanın temel amacı Görsel Sanatlar dersindeki eğitim sürecinde Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin (ÇASEY) çocuğun resimsel yaratıcılığına getireceği katkıları ortaya

çıkarmaktır. Araştırma 2013-2014 eğitim öğretim yılında Edirne ili Keşan ilçesi Rasim Ergene Ortaokulu 7/A ve 7/C şubelerinde öğrenim gören 48 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda görsel sanatlar derslerinde öğrencinin resimsel yaratıcılığını ortaya daha çok koyabilmesi yapığı etkinlikten de keyif almasını sağlamış olacağından öğretmenlerin konu odaklı uygulama çalışmalarından ziyade farklı disiplinlerin yer aldığı ÇASEY'i kullanması öğrencinin estetik tavır, eleştirel bakış, sanat tarihi gibi kazanımların yanında uygulamalarını sanatsal yolla ifade edebilme yeteneğı geliştirebileceğı gibi sonuçlar elde edilmiştir.

Özdemir, İz Bölükoğlu ve Şentürk (2015) tarafından gerçekleştirilen “ Temel Sanat Eğitiminde Disiplinlerarası Yaklaşım Dayalı (Müzik Destekli) Uygulamanın Öğrenci Tutum Düzeyine Etkisi” başlıklı araştırmanın temel amacı temel sanat kavramlarını öğrenme sürecinde disiplinlerarası yaklaşımı temel alan uygulamanın, öğrencilerin tutum düzeyindeki etkisini belirlemektir. Araştırma Karabük ili İMKB Güzel Sanatlar ve Spor Lisesi'nde Resim bölümünde öğrenim gören 10. Sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda geleneksel metotların öğrenci tutumlarında yarattığı katılık nedeniyle uygulanan deneysel yöntemlerin anlamlı farklılıklar beklentisini etkilediğı gözlemlenmiştir. Yine de bu çalışmadan çıkan sonuç öğrencilerin tutumlarında ve yaklaşımlarında olumlu görüşlere sahip olduğu ve yeni ilişkiler üstünde bir ışık yaktığı söylenebilir.

Ulus ve Şeker (2022) tarafından gerçekleştirilen “ Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin (ÇASEY) 5. Sınıf Öğrencilerin Sanatsal Yaratıcılıklarına Etkisi” başlıklı araştırmanın temel amacı 5. Sınıf Görsel Sanatlar dersinde bir öğretim yöntemi olarak Çok Alanlı Sanat Eğitimi'nden yararlanılmasının öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarına etkisini incelemektir. Çanakkale il merkezinde yer alan Ömer Mart Ortaokulu'nda öğrenimine devam eden 30'u kız 27'si erkek toplam 57 öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemi'nin öğrencilerin sanatsal yaratıcılıklarını artırmada geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha etkili olduğunu belirtmişlerdir.

10.2. YURT DIŞINDA YAPILAN ARAŞTIRMALAR

Yurt dışında yapılan çalışmalar başlığı sosyal bilgiler ve sanat konulu yurt dışında yapılan araştırmalar ve çok alanlı sanat eğitimi ile ilgili yurt dışında yapılan araştırmalara yer verilmiştir.

Epstein ve Dauber (1999) tarafından gerçekleştirilen “ Orta Sınıflarda Sosyal Bilimler, Sanat ve Aile Gönüllülerini Birleştiren Disiplinlerarası Bir Programın Öğrenciler Üzerindeki Etkileri” başlıklı araştırmanın amacı okul ve aile ortaklıkları, disiplinler arası çalışma birimleri ve sanat farkındalığını, takdirini ve eleştirisini artırmaktır. Altıncı ila Sekizinci sınıflar arasındaki 400'den fazla öğrenciden veri toplamışlardır. Araştırma sonucunda öğrencilerin sanata ilişkin farkındalıklarının arttığını, farklı sanat stillerine karşı tutum ve tercihler geliştirdiğini ve beğenilerini ve beğenmediklerini ifade edebildiklerini göstermişlerdir.

Almerico (2013) tarafından gerçekleştirilen “İlköğretim Müfredatında Çocuk Edebiyatının Sosyal Bilgilerle Bağlantılandırılması” başlıklı araştırmanın temel amacı çocuklar ile ilgili yazılmış kaliteli edebiyat ürünlerini bütünleştirerek paylaşmaktır. Araştırma sonucunda öğretmenlerin sosyal bilgilerde edebiyat, bilgi, yeterlilik ve becerileri geliştirecek hem kurgu hem de bilgilendirici metinleri öğrencilere sunma fırsatı olduğunu belirtmiştir. Sosyal bilgilerin farklı derslerle bağlantı içerisinde olması öğrenci katılımını, eleştirel düşünmeyi, kelime dağarcığını geliştirdiği noktalarına değinilmiştir.

Baron (1995) tarafından gerçekleştirilen “ Sanat Temelli Eğitim Araştırmalarının Amaçları” başlıklı araştırmanın temel amacı yalnızca bilimsel metinlerin değil sanat temelli araştırma metinlerinin de bir eğitim araştırması biçimi olarak kullanılabileceğini ortaya koymaktır.

Sullivan (1993) tarafından gerçekleştirilen “ Sanat Tabanlı Sanat Eğitimi: Anlamlı, Özgün, Eleştirel ve Çoğulcu Öğrenme” başlıklı araştırmanın temel amacı geçmişte sanat eğitimcileri tarafından teori ve pratiği daha da temellendirmek ve yönlendirmek için bir temel olarak benimsenen psikolojik sorgulama ve eğitim reformu alanlarındaki son araştırmaları gözden geçirmektir.

Akins ve Akerson (2002) tarafından gerçekleştirilen “ Bilim, Sosyal Bilgiler Ve Dil Sanatlarını Birbirine Bağlamak: Disiplinler Arası Bir Yaklaşım” başlıklı araştırmanın temel amacı bir ilkokul öğretmeni stajyerinin, eylem araştırması tasarımını kullanarak öğrencilerinin dil sanatları, fen ve sosyal bilgiler arasındaki farklılıkları ve aralarındaki bağlantıları görmelerine ne kadar yardımcı olabildiğini görmektir. Bu tasarımda öğrenci görüşmeleri, gözlemci kayıtları, günlük notları, öğrencilerin 'bağlantı' günlükleri, öğrenci çalışmaları ve kendi kayıt ve planlama defteri veri kaynakları olarak

kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin sonunda dil sanatları ve fen ile dil sanatları ve sosyal bilgilerin disiplinler arası doğasını görebildiklerini, ancak fen ve sosyal bilgiler arasında bağlantı göremediklerini bulmuştur.

Barry (2010) tarafından gerçekleştirilen “21. Yüzyıl Öğrencilerinin İlgisini Çekmek: Çok Disiplinli, Çok Okuryazarlık Sanat Müzesi Deneyimi” başlıklı araştırmanın temel amacı disiplinlerarası işbirliğinin etkisini tartışmaktır. İngilizce, fen bilimleri, sosyal bilgiler, yabancı diller ve matematik ders kitabının tipik yoğun kullanımını görsel sanatlarla dengelediler. Araştırma sonucunda deneyimler, görsel sanatlar ve sanat müzelerinin kullanımının mevcut öğrenmeleri ve öğrencilerin sonraki öğrenmelerini olumlu etkilemiştir.

Kim (2018) tarafından gerçekleştirilen “ Sanat Eğitiminde Disiplinlerarası Uygulamalarda Yaratıcı Etkinin Analizi” başlıklı araştırmanın temel amacı yaratıcı yetenekler üretmeyi amaçlayan sanat eğitimi yoluyla öğrencinin yaratıcılığının geliştirilmesini sağlamak için disiplinler arası uygulamalara olan ihtiyacı vurgulamaktır. Araştırma altıncı sınıf öğrencileri ile gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda sanat temelli bir müfredatın disiplinler arası uygulamasının yaratıcılığı teşvik ederek ve çağdaş sanat eğitiminde bir değerlendirme yöntemi için temel sağlayarak öğrencilerin kapasitesini artırabileceğine varmışlardır.

Sicherl Kafol & Denac (2011) tarafından gerçekleştirilen “Müzikal İletişim Yoluyla Kültür Farkındalığı ve İfade Yetkinliğinin Geliştirilmesi” başlıklı araştırmanın temel amacı farklı müzik okullarının öğrencileri, müzikoloji, kompozisyon ve sınıf öğretmenliği öğrencileri, öğretmenler, profesörler ve bestecileri çağdaş müzikteki ortak konularda bir araya getiren bir müzik atölyesi örneği sunarak ve eğitimde kültürel faaliyetlerde kullanılan olağan uygulamaların ötesine geçen bir şekilde herkesin aktif ve yaratıcı katılımını teşvik etmektir. Araştırma sonucunda kültürel farkındalık ve ifade yeterliliğinin gelişiminde çeşitli karmaşalar olduğunu belirtmişlerdir. Daha fazla müzikle ilgili deneyime ihtiyaç duyulduğunun altı çizilmiştir.

Taylor, Monck & Ayoub (2014) tarafından gerçekleştirilen “Sosyal Çalışmalarda Sanat Entegrasyonu: Alandan Araştırma ve Perspektifler” başlıklı araştırmanın temel amacı uygulamalı sosyal bilgiler öğretmenlerinin sanat kullanımını incelemektir. Araştırma sonucunda sanat imgelerini incelemenin öğrencilerin

kavramları anlamalarını geliştirdiğini, geçmişe ilişkin anlayışlarını geliştirdiğini ve diyalogu teşvik ettiği sonuçlarına ulaşmışlardır.

Tarihi çok eskilere dayanan sanat kavramı insan topluluğunun olduğu her yerde var olmuştur. Sanat, hayatın, sezginin, bilinçaltının etkisi olarak her toplumda o topluma özgü bir şekilde kendini göstermiştir. Sosyal yaşamın bir ürünü olan sanatın gelişimi toplumsal gelişme ve toplumsal yaşamın yapısıyla ilişkilidir. Sanat, toplumun sosyal bir ürünü olması nedeniyle haz duyulması gibi tek bir işlevi bulunmamaktadır. Sanatın, kültürel, eğitimsel, iletişimsel çok yönlü işlevleri bulunmaktadır. Sanatın bu işlevler kişinin bilişsel gelişimine de katkı sağlamaktadır (Delier, 2005). Sanatın kültür ve toplum arasında köprü kuran işlevi bulunmaktadır. Bu işlevi ile sanat, öğrencilere topluma, olaylara ve çevrelerine eleştirel bakabilme becerisi kazandırma noktasında önemlidir. Sosyal bilgiler ise topluma eleştirel gözle bakabilmeyi, yorum yapmayı destekleyen bir diğer alandır. Bilinçli bireyler yetiştirmeyi temel alan sanat ile iyi bir vatandaş yetiştirmeyi amaçlayan sosyal bilgilerin bu hedefler noktasında yolları kesişmektedir. Sosyal bilgiler derslerinde sanattan etkin bir şekilde yararlanmak derslerde kalıcılığı ve derse ilgi duyulmasını da sağlayabilir. Sosyal bilgiler kültüre, tarihine saygı duyan ve bunların devamlılığında taşıyıcı rol üstlenen bireyler yetiştirmek amaçları taşımaktadır (Akhan, 2011; Shoob & Stout, 2010'dan Akt. Çıldır Gökaslan, 2020). İçinde yaşanan toplumu aktaran sosyal bilgiler dersinin kazanımlarının öğretiminde sanatın gücü göz önünde bulundurulduğunda sanattan yararlanılarak eğitim verilmesi, sanat- toplum karşılaştırmasına, yorumlama ve yordamaya olanak tanıyabilir. Bu araştırmanın temel amacı sanal sanat galerinden yararlanılarak işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin ortaokul öğrencilerinin pedagojik sanat eleştirisi ve eleştirel düşünme becerileri üzerindeki etkisini belirlemenin yanı sıra sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin orta okul öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesini sağlamaktır. Bu temel amaca dayalı olarak gömülü karma desen biçiminde desenlenen bu çalışmada nicel boyutta öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmış olup araştırma kapsamında ele alınan hipotezler şu şekildedir:

- Sanal sanat galerinden yararlanılarak işlenen sanat temelli sosyal bilgiler dersleri orta okul öğrencilerinin pedagojik sanat eleştirisi becerileri üzerinde deney grubu lehine anlamlı bir farklılık yaratmaktadır.

- Sanal sanat galerinden yararlanılarak işlenen sanat temelli sosyal bilgiler dersleri orta okul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri üzerinde deney grubu lehine anlamlı bir farklılık yaratmaktadır.

Araştırmanın nitel boyutu ise temel nitel araştırma biçiminde desenlenmiş olup, araştırmada yanıt aranan sorular şu şekildedir:

- Sanal sanat galerinden yararlanılarak işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerine ilişkin orta okul öğrencilerinin görüşleri nelerdir?

İKİNCİ BÖLÜM

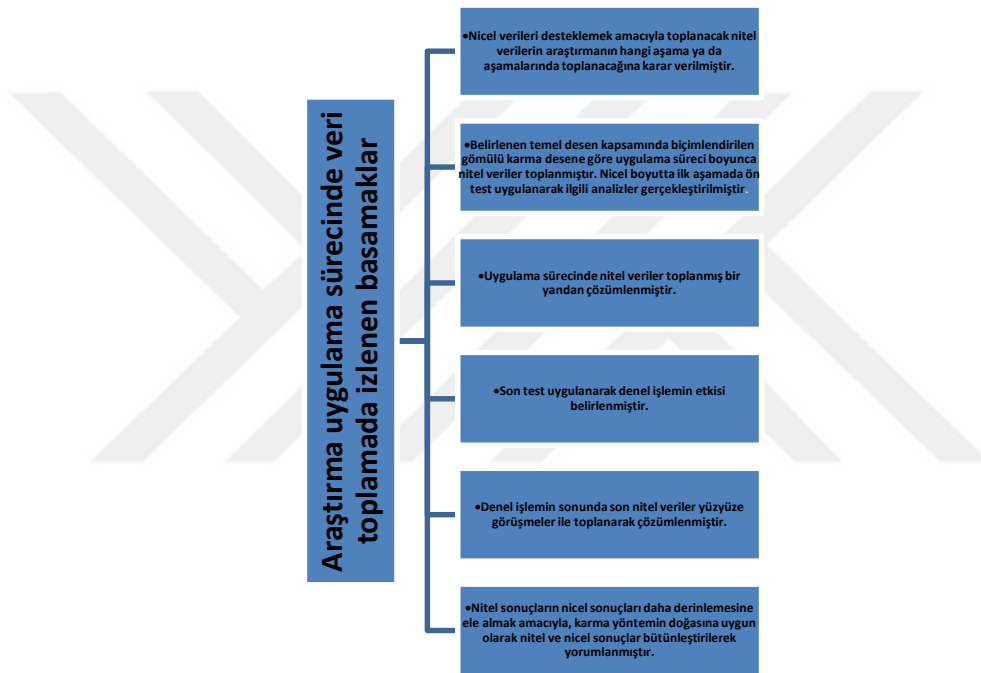
YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma desenine, katılımcılara, veri toplama araçlarına, veri toplama sürecine, araştırma ortamına ve verilerin analizine ilişkin çeşitli bilgiler sunulmaktadır. Birçok yöntemle gerçekleştirilebilen araştırmaların en önemli sorunlarından biri de yöntem konusudur. Sosyal ve beşerî bilimlerde nicel ve nitel araştırmanın birlikte kullanımı sonucunda karma yöntem yaygınlaşmıştır. Özellikle 1990'ların başından itibaren karma yöntem sosyal bilimler için farklı ve ayrı bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Johnson ve Turner (2003)'e göre karma yöntemin temel ilkesi çoklu veriler toplamaktır. Creswell (2006)'e göre karma yöntem ile nicel ve nitel yaklaşımların bir arada kullanılması mümkündür. Bu yaklaşımları bir arada kullanmak problemleri daha iyi kavramamızı sağlamaktadır (Baki ve Gökçek, 2012). Karma yöntem araştırmalarının kullanımı yaygın değilken nicel ve nitel yöntemler ayrı olarak ele alınmıştır. Sonrasında bu iki yöntemin birlikte sentezlenmesi öne sürülmüştür. 1990'lı yılların başında nicel ve nitel yöntemin bir arada kullanılması araştırma problemine daha iyi cevaplar getirmiştir. Böylece karma yöntemin kullanımı yaygınlaşmıştır. Brannen (2015)' e göre karma yöntem araştırması, birden fazla türden araştırma yönteminin kullanıldığı bir araştırma stratejisinin benimsenmesi anlamına gelmektedir. Nitel ve nicel araştırma yöntemlerinin tek bir araştırma kapsamında sentezlenerek gereksinim ve bakış açılarındaki farklı yönleri ortaya çıkarmak adına bir araçtır (Aslan, 2018). Karmaşık problemlere tek bir yöntem ile cevap aramanın zorlaştığı durumlarda karma yöntemin kullanılması araştırma problemine cevap bulmada daha güçlü bir yöntemdir. Böylece araştırma problemlerine yanıt arayan sorular karma yöntem ile amacına ulaşabilmektedir. Johnson (2004)'a göre karma yöntem, sayıları yardımıyla kelimeleri ve görselleri anlamlandırarak verileri birleştirir. Pek çok tanımı bulunan karma yöntem Tashakkori ve Teddlie (2003)'ye göre ise nitel ve nicel yaklaşımlar yoluyla farklı soruların, araştırma yöntemlerinin, veri toplamanın, verileri analiz yöntemlerinin kullanılmasıdır (Akt. Kana, 2013) Karma yöntemle araştırma yapmak ise çeşitli yöntemler kullanarak olayları bir çerçeve içerisinde sunma, analiz etme ve bir araya getirmektir.

1. ARAŞTIRMANIN DESENİ

Karma yöntem ile gerçekleştirilen bu araştırmada karma yöntem desenlerinden gömülü karma desen tercih edilmiştir. Gömülü karma desen ile gerçekleştirilen araştırmalarda nitel veri toplama işlemi araştırmanın herhangi bir aşamasında yapılabilir. Nitel veriler, araştırmanın amacına bağlı olarak uygulama öncesinde, uygulama sırasında ya da uygulama sonrasında olmak üzere her üç aşamada da toplanabilmektedir. Bu araştırmada temel alınan gömülü karma deseninin uygulanış aşamalarına göre araştırma uygulama sürecinde şu basamaklar temel alınmıştır:

Şekil 7. Araştırma Uygulama Sürecinde Veri Toplamada İzlenen Basamaklar

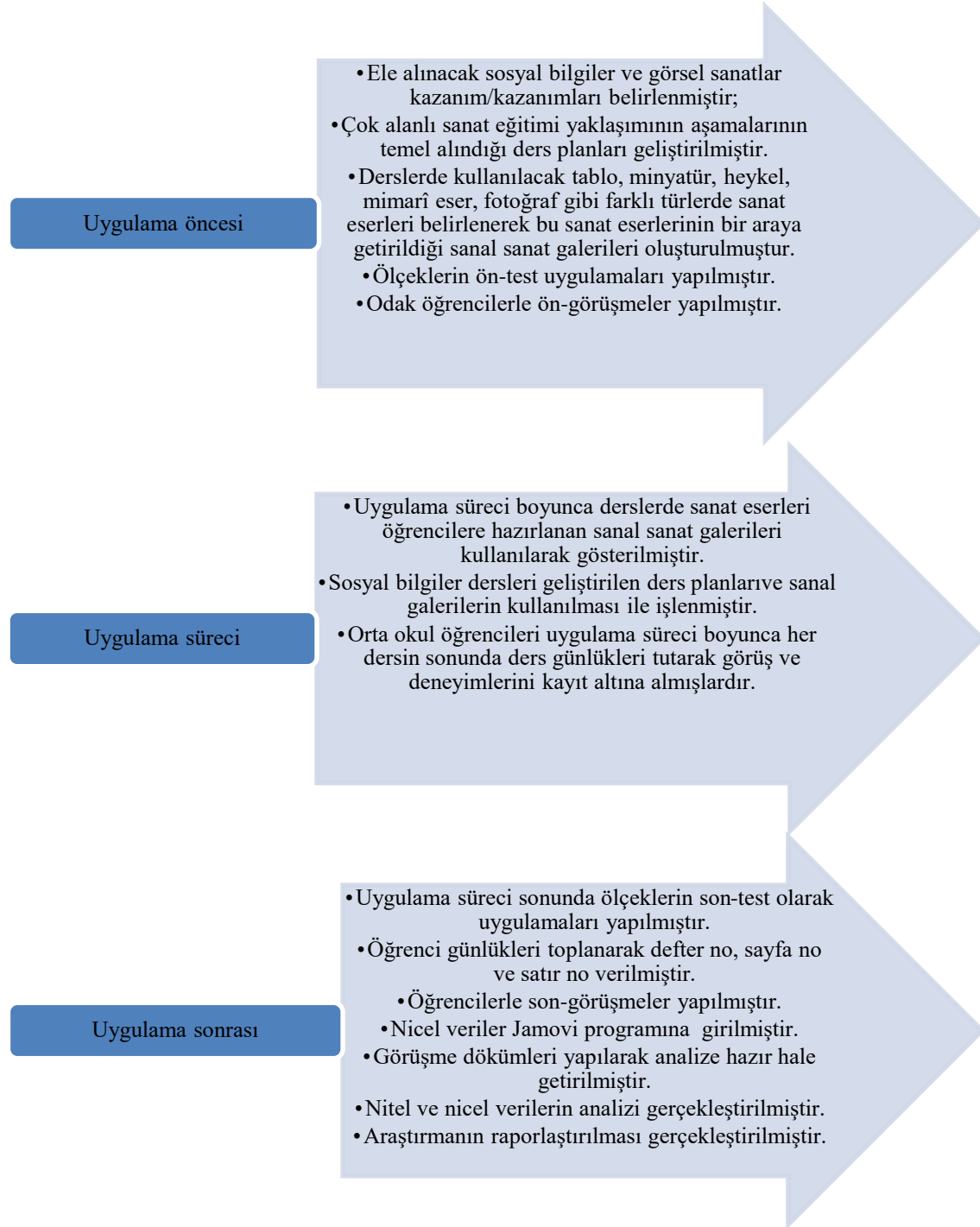
Şekil 7’de araştırmanın uygulama sürecinde veri toplanırken hangi basamakların kullanıldığına yer verilmiştir. Araştırmada belirlenen desene göre nitel veriler uygulama süreci boyunca toplanmıştır. Nicel veriler ise ilk aşamada ön test ve son aşamada son test uygulanarak analizler gerçekleştirilmiştir. Denel işlemin sonunda nitel veriler ise yüz yüze görüşmeler ile toplanarak çözümlenmiştir. Karma yönteme uygun olarak hem nitel hem nicel sonuçlar bütünleştirilerek yorumlanmıştır.

Araştırmanın nicel boyutunda ön-test son-test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Deney grubunda dersler sanat temelli sosyal bilgiler bağlamında geliştirilen ders planları ve sanal galeriler ile işlenirken; kontrol grubunda dersler mevcut ders kitabı ve öğretim programına dayalı olarak işlenmiştir. Uygulama süreci 7

Mart-25 Nisan tarihleri arasında 8 hafta sürede (toplam 24 ders saati) tamamlanmıştır.

Uygulama sürecine ilişkin akış şeması şu şekildedir:

Şekil 8. Araştırmanın Uygulama Akış Şeması

Şekil 8’de de görüldüğü gibi gömülü karma desene uygun olarak gerçekleştirilen bu araştırmada nicel boyut öntest-sontest kontrol gruplu yarı deneysel desen biçiminde gerçekleştirilirken; nitel boyut temel nitel araştırma biçiminde desenlenmiştir. Şekilde de görüldüğü gibi nitel boyutta odak öğrencilerle ön görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Uygulama süreci boyunca orta okul öğrencileri her dersin sonunda görüş ve deneyimlerini günlüklerinde kayıt altına almışlardır. Araştırma sonunda tekrar son-test olarak ölçekler uygulanarak yine odak öğrencilerle son görüşmeler yapılmış; böylelikle veri toplama süreci sona ermiştir. Araştırma sonrasında elde edilen nicel veriler jamovi paket programına girilmiş; nitel verilerden günlükler tasnif edilmiş; görüşmelerin ise dökümü yapılarak analize hazır hale getirilmiştir.

2. ARAŞTIRMANIN ÇALIŞMA GRUBU

Araştırma 2022-2023 eğitim öğretim yılında Afyonkarahisar il merkezine bağlı bir kasabada gerçekleştirilmiştir. Araştırmada il merkezinde yer almayan ve bir kasabada yer alan sosyo-ekonomik düzey düşük bir okul seçilmesinin temel sebebi öğrencilerin sanat konusunda fazla bilgi ve ilgiye sahip olmayan öğrenciler olmalarının istenmesidir. Böylece her okulda uygulanabilir bir yaklaşım olup olmadığının ele alınması için bu şekilde dezavantajlı bir okul seçimine gidilmiştir. Bunun için belirlenen üç okulda öğrenim gören ilköğretim öğrencileriyle pilot görüşmeler yapılarak sanata olan ilgi ve bilgi düzeyleri belirlenmeye çalışılmış, en düşük düzeyde yer alan okul seçilmiştir. Araştırma için Afyonkarahisar İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler alınmıştır. Çalışma grubunu, bu ortaokula devam etmekte olan ve 5. Sınıfta öğrenim görmekte olan iki sınıfın toplam 29 öğrencisi oluşturmuştur. Deney grubu 9 kız 7 erkek olmak üzere toplam 16 öğrenciden oluşmuştur. Kontrol grubu ise 8 kız 5 erkek olmak üzere 13 öğrenciden oluşmuştur. Nicel veriler 29 öğrencinin tümünden elde edilirken; günlükler deney grubunda yer alan 16 öğrenciden, görüşmeler ise derse yönelik ilgileri ve başarılarına göre odak öğrenci olarak belirlenen (alt-orta-üst düzeyde yer alan) 6 ortaokul öğrencisinden elde edilmiştir.

Tablo 1. Deney ve Kontrol Grubunda Yer Alan Öğrencilere İlişkin Bilgiler

		Deney Grubu	Kontrol Grubu
Cinsiyet	Kadın	9	8
	Erkek	7	5

Tablo 1’de deney ve kontrol grubu öğrencilerinin cinsiyete göre sayı dağılımı verilmiştir. Tabloda görüldüğü gibi deney grubu dokuz kız, yedi erkek öğrenciden oluşurken, kontrol grubu sekiz kız, beş erkek öğrenciden oluşmaktadır.

3. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın veri toplama araçları başlığı altında nicel veri ve nitel veri toplama araçları sunulmuştur.

3.1. NİCEL VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Araştırmanın nicel boyutunda veri toplamada iki ölçek kullanılmıştır. Veri toplama araçlarından biri Önal ve Taşkesen (2020), tarafından geliştirilen “Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği” diğer veri toplama aracı ise Yıldırım Döner ve Demir (2021), tarafından geliştirilen “Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği”dir.

3.1.1. Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği

Araştırmada kullanılan ölçeklerden biri Önal ve Taşkesen (2020) tarafından ortaokul öğrencilerinin pedagojik sanat eleştirisi yeterlilik algılarını ortaya koyabilmek amacıyla geliştirilen ‘Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği’ kullanılmıştır. Ölçek kullanılmadan önce gerekli izinler alınmıştır. Ölçek 31 maddeden oluşmaktadır. PSEYAÖ ‘Kesinlikle Katılmıyorum’, ‘Katılmıyorum’, ‘Kararsızım’, ‘Katılıyorum’, ‘Kesinlikle Katılıyorum’ şeklinde öğrencilerin görüşlerini belirtebilmektedirler. Ölçeğin güvenilirliğini test etmek için İç tutarlılık Güvenilirliği, (Cronbach Alfa değeri) ve Test-Tekrar Test Güvenilirliği, geçerliğini test etmek için Kapsam Geçerliliği, verilerin faktör yapısına uygunluğunu test etmek için Kasier-Mayer-Olkin ve Bartlett testi, Yapı Geçerliliği için Açıklayıcı Faktör Analizi, Madde Analizi ve Doğrulamalı Faktör Analizi testleri, öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği puanları arasındaki farkı ölçmek için İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem TTesti, sınıf düzeylerine göre puanlarını ölçmek için Tek Faktörlü Varyans Analizi (OneWay ANOVA) testi, pedagojik sanat eleştirisi yeterlilik algısı ile sanat ilgileri arasındaki ilişkiyi ölçmek için ise Pearson Korelasyon Katsayıları testi uygulanmıştır. PSEYAÖ’nin geçerlik çalışmaları için, iç tutarlılık ve test-tekrar test güvenilirliği kullanılmıştır. İç tutarlılık analizi için yapılan analiz sonucunda Cronbach Alfa iç tutarlılık güvenilirliğinin. 93 olduğu tespit edilmiştir. Bu durum Cronbach Alfa değerinin, ölçeğin iç tutarlılığa sahip olduğu sonucunu göstermektedir. Test-tekrar test güvenilirlik katsayısını belirleyebilmek amacıyla taslak ölçek 210 öğrenciden oluşan gruba 2 hafta ara ile uygulanmıştır. Buna göre PSEYAÖ’nin iki uygulaması arasındaki korelasyon katsayısı 0.88 olarak bulunmuştur. Yapılan iki uygulama arasındaki

korelasyon katsayısı, ilişkinin yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı olduğunu bizlere göstermektedir. “Pedagogik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği” nin, Cronbach Alfa sonucu iç tutarlılığı mükemmel, Test-tekrar Test Güvenirliği sonucunda iki uygulama arasındaki ilişkinin yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı olduğu görülmüştür. KMO analizi sonucunda elde edilen değerin faktör analizi için uygun olduğu, faktör analizi sonucunda ulaşılan iki faktörlü yapının doğrulayıcı faktör analizi sonucunda bir faktöre düştüğü ve uyum indeksi değerleri kabul edilebilir düzeyde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ölçeğin geliştirilme aşamasında bütün analizlerden elde edilen değerlerin 31 maddeden oluşan 1 faktörlü geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Geliştirilen ölçek, ortaokul öğrencilerin cinsiyete ve yaşa göre pedagogik sanat eleştirisi düzeylerinde farklılık olup olmadığına ve pedagogik sanat eleştirisi düzeylerinin belirlenmesine ilişkin çalışmalarda kullanılabilir (Önal, vd., 2020).

3.1.2. Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği

İkinci bir veri toplama aracı Yıldırım Döner ve Demir (2021), tarafından geliştirilen “ortaokul öğrencileri için eleştirel düşünme eğilimi ölçeği”dir. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini ölçmek üzere ortaokul öğrencilerine yönelik Yıldırım Döner ve Demir (2021) tarafından 21 maddede gerçekleştirilen Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek kullanılmadan öncesinde gerekli izinler ve uzman görüşü alınmıştır. Ölçek ‘Her Zaman’, ‘Sık Sık’, ‘Bazen’, ‘Nadiren’, ‘Hiç’ şeklinde öğrencilerin görüşlerini belirtebilecekleri gibi likert tipidir. Nicel veriler SPSS paket programı kullanılarak çözümlenmiştir. “Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” nin, geliştirilmesinde Açıklayıcı faktör analizi, test-tekrar test ve doğrulayıcı faktör analizi için her seferinde basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile farklı bir örneklem grubu seçilmiştir. Elde edilen veriler üzerinden gerçekleştirilen güvenirlik analizlerinde Cronbach’s Alpha değeri. 87, SpearmanBrown ve Guttman Split-Half değeri .81 olarak tespit edilmiş ve ölçeğin oldukça güvenilir olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ölçeğin test-tekrar test uygulamasında da iç tutarlılığa sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İç tutarlılık katsayısının .75 olması test-tekrar test sonucunda ölçeğin tutarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda %42.94 toplam varyans değerine sahip ölçeğin 21 maddelik üç faktörlü ölçek yapısı, doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmıştır ($X^2=345.18$, $sd= 184$ RMSEA=.042, NFI=.97, NNFI=.98, CFI=.99, GFI=.88, AGFI=.85, SRMR=.059). Ölçeğin yapı güvenirliğinin. 93 olarak hesaplanması ile ölçeğin yeterli düzeyde

güvenilir olduğuna kanaat getirilmiştir. Araştırma sonucunda alan yazına 21 maddeli ve üç boyutlu olan, geçerli ve güvenilir likert tipi bir ölçeğin kazandırıldığı ifade edilmiştir (Yıldırım Döner, vd. , 2021).

3.2. NİTEL VERİ TOPLAMA ARACI

Araştırmanın nitel kısmında ise iki tür veri toplama aracı kullanılmıştır. Birinci veri toplama aracı uygulama süreci boyunca öğrenciler tarafından tutulmuş olan ders günlükleridir. Ders günlükleri birer belge olarak ele alınmış ve içerik analizi ile çözümlenmiştir. İkinci veri toplama aracı ise deney grubundan belirlenmiş iki alt, iki orta, iki üst düzey sosyal bilgiler ders başarısına sahip 6 odak öğrenci ile uygulama öncesi ve sonrası gerçekleştirilen yüz yüze görüşmelerdir. Görüşmelerin dökümü yapılarak, içerik analizi ile çözümlenmiştir.

3.2.1. Görüşme Formu

Nitel veri setini oluşturan veri toplama araçlarından bir diğeri de odak öğrencilerle yapılan yüz yüze görüşmelerdir. Nitel araştırma tekniklerinden biri olan görüşme de araştırmaya söz konusu olan kişilerin duygu ve düşüncelerinin anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda görüşme için etkili bir teknik denilmektedir (Akman Dömbekci ve Erişen, 2022). Öğrencilerin uygulama sürecine ilişkin görüşlerinin alınması amacıyla ön ve son görüşme formu geliştirilmiştir. Uygulama sürecinde planın işleyişine yönelik hazırlanan ön ve son görüşme formları 5 uzmanın (eğitim programları ve öğretim (1), sosyal bilgiler eğitimi (2), sanat eğitimi (1), bilgisayar ve öğretim teknolojileri (1) alanlarında uzman) görüşüne sunulmuştur. Uzman görüşleri sonucunda görüşme formunda gerekli değişiklikler yapılmış ve pilot uygulama için 3 ortaokul öğrencisine uygulanmıştır. Sorular anlaşılabilirliği açısından gözden geçirilmiş ve görüşme formuna son biçimi verilmiştir. Uygulama öncesinde ön görüşme ve uygulama sonrasındaki son görüşmeler odak öğrencilerle öğretmenler odasında gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler ortalama 5-8 dakika arasında sürmüştür. Görüşme öncesinde kayıt için öğrenci izni alınmıştır. Kayda alınan görüşmeler bilgisayar ortamına aktarılarak düzenlenmiş ve yazıya çevrilmiştir. Görüşmelere ait bilgiler Tablo 2’de şu şekilde verilmiştir:

Tablo 2. Görüşme Süreleri ve Ortaokul Öğrencilerinin Kod İsimleri

Öğrenci kod ismi	Görüşme Yeri	Görüşme Tarihi (Ön/Son)	Görüşme Süresi (Ön/Son)
Mina	Öğretmenler odası	07/03/2023 30/05/2023	05'18'' 06'29''
Zeynep	Öğretmenler odası	07/03/2023 30/05/2023	04'17'' 07'55''
Sıla	Öğretmenler odası	07/03/2023 30/05/2023	05'52'' 04'38''
Hatice	Öğretmenler odası	07/03/2023 30/05/2023	05'19'' 08'16''
Aybars	Öğretmenler odası	07/03/2023 30/05/2023	06'58'' 07'14''
Mustafa	Öğretmenler odası	07/03/2023 30/05/2023	05'24'' 06'38''

Tablo 2’de de görüldüğü gibi görüşmeler okulun öğretmenler odasında gerçekleştirilmiştir. Ön görüşmeler 07.03.2023 tarihinde son görüşmeler ise 30.05.2023 tarihinde yapılmıştır. Yapılan görüşme süreleri 05’ ile 08’ arasında değişmektedir. Görüşmeler yapılmadan önce araştırmanın yapıldığı sınıfın sosyal bilgiler öğretmeni ile iletişime geçilmiş olup uygun bir zaman diliminde görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

3.2.2. Ders (Öğrenci) Günlükleri

Araştırmanın ikinci nitel veri setini öğrencilerin uygulama süreci boyunca görüş ve deneyimlerini kayıt altına aldıkları ders günlükleri oluşturmaktadır. Öğrencilerin günlük tutarak öğrenilen konuları zihinlerinde yeniden yapılandırarak tekrar ettikleri, bu durumun akademik başarılarının artmasına katkı sağladığı düşünülmektedir (Eker ve Coşkun, 2012). Bu çalışmada günlükler sanat temelli sosyal bilgiler öğretimi yaklaşımı ile yürütülen sosyal bilgiler derslerini ayrıntılı olarak öğrenci görüşlerine dayalı biçimde değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Uygulamanın başlangıcından bitimine kadar her ders sonrasında deney grubunda yer alan öğrencilerden her ders sonu neler yaptıkları, ilgi, merak, öğrendikleri, zorlandıkları kısımlar gibi derse ve sürece ilişkin duygu ve düşüncelerinin yer aldığı günlükler tutmaları istenmiştir. Uygulama süreci sonunda defterlere sayı no, sayfa no ve satır no verilerek birer doküman haline getirilerek analize hazır hale getirilmiştir.

4. ARAŞTIRMA UYGULAMA SÜRECİ

Araştırma uygulama süreci başlığı altında araştırma uygulama ortamının betimlenmesi ve uygulama sürecine ilişkin bilgiler sunulmuştur.

4.1. ARAŞTIRMA UYGULAMA SÜRECİ AKIŞI

Toplumun kültürü ve ortak evrensel öğelerin öğretiminde Sosyal Bilgiler dersinde sanattan yararlanmak devamlılık sağlayan önemli işlev görebilir. Sanattan, sosyal bilgilerde yararlanılması önem kazanmaktadır. Bu bağlamda öğrencilerin yakın çevresini ve toplumu anlamalarına olanak sağlayan sosyal bilgiler dersinde sanattan yararlanma araştırmamızın amacıydı. Bu amaç doğrultusunda araştırmacı ve danışman tarafından 5 sınıf sosyal bilgiler dersi için uygun öğrenme alanları belirlenmiştir. Sosyal Bilgiler dersi öğretim programındaki ‘Kültür ve Miras’ , ‘İnsanlar, Yerler ve Çevreler’ öğrenme alanlarındaki kazanımlar dikkate alınarak sanatla bütünleştirilmiş ders planları oluşturulmuştur. Sanat konusunda ise görsel sanatlar dersi kazanımları dikkate alınmıştır. Bu planlamalar doğrultusunda uygulama süreci ve sonrası değerlendirmeler dikkate alınarak ders planları 7 haftayı kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Hazırlanan ders planlarına ait kazanımlar tabloda gösterilmiştir.

Uygulama Afyonkarahisar il merkezine bağlı olan Çayırbağ kasabında bulunan Çayırbağ İmam Hatip Ortaokulu 5-A ve 5-B sınıflarında gerçekleştirilmiştir. Uygulamanın planlanan şekilde yürütülebilmesi için teknik donanımlar önceden kontrol edilmiştir. Araştırma 07.03.2023 ile 30.05.2023 tarihleri arasında sürdürülmüştür. Uygulama süreci başlamadan hemen önce deney grubu ile ön görüşmeler yapılmış olup, ön ve son testlerde hem deney hem kontrol grubuna uygulanmıştır. Süreç boyunca her iki sınıfta da sosyal bilgiler ders programındaki öğrenme alanlarından ‘Kültür ve Miras’ ile ‘İnsanlar, Yerler ve Çevreler’ e ilişkin kazanımlar doğrultusunda ders işlenmiştir. Deney grubunda ders işlenişinde hazırlanmış olan planlara bağlı kalınmış olup kontrol grubunda ders işleniş i ise Sosyal Bilgiler öğretim programına bağlı kalınarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılacak veri toplama araçları için alan yazın taraması yapılmıştır. Araştırmacı ve danışman uzman görüşünün katkılarıyla nitel boyuttaki veri toplama aracını oluşturmuşlardır. Nicel boyutta kullanılacak veri toplama araçları için gerekli izinler alınmıştır. Deney grubu öğrencilerine, ölçeklerin doldurulması, günlük yazımı ile ilgili gerekli bilgiler verilmiştir. Uygulama öncesinde öğrencilere Pedagojik

Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği ile Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ön test olarak uygulanmıştır. Dersin işleniş ve planda yer alan bazı içeriklere ilişkin ön bilgiler sunulmuştur. Öğrencilere uygulama süresi boyunca her ders sonunda süreçle ilgili duygu ve düşüncelerini ifade edebilecekleri ders günlükleri verilmiştir. Bu bağlamda öğrenciler hem kendini daha rahat aktarabileceği bir fırsat sağlanmış hem de neler öğrendiklerini daha farkında olarak görebilmişlerdir. Başarı düzeyine göre belirlenen 6 öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşmeler hem uygulama öncesi hem de sonrasında gerçekleştirilmiştir. Uygulama sonrasında öğrencilere Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği ile Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği son test olarak uygulanmıştır. Uygulama süresince gerçekleştirilen etkinlikler ve ilişkilendirilen kazanımlar Tablo 3'te şu şekilde verilmiştir:

Tablo 3. Uygulama Sürecinde Gerçekleştirilen Etkinlikler ve İlişkilendirildikleri Kazanımlar

Etkinlik İsmi	Disiplinler	Kazanımlar
Kil kullanarak Babil alfabesinden sevilen bir sanatçı ismi yazma	Sosyal Bilgiler	SB. 5.2.1. Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder.
	Görsel Sanatlar	G.5.2.1. Yerel kültüre ait motifleri açıklar.
Sınıf gruplara ayrılır. Her gruba birer tane doğal ve tarihi eser/mekân verilir, incelenir.	Sosyal Bilgiler	SB.5.2.2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır.
	Görsel Sanatlar	G. 5.3.2. Seçilen sanat eserinin görsel özelliklerini analiz eder. G.5.3.3. Seçilen sanat eserinin içeriğini yorumlar.
Afiş hazırlama	Sosyal Bilgiler	SB. 5.2.3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler.
	Görsel Sanatlar	G.5.3.6. Sanat eserinin neden farklı değerlendirildiğini açıklar.
Kültürel öğelerle ilgili canlandırma yapma	Sosyal Bilgiler	SB.5.2.4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder.
	Görsel Sanatlar	G.5.3.4. Bir sanat eserini yapıldığı dönem ve şartlara göre analiz eder.
Eski- Yeni karşılaştırması etkinliği	Sosyal Bilgiler	SB. 5.2.5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihi gelişimini değerlendirir.
	Görsel Sanatlar	G.5.2.3. Geçmişte ve günümüzde yapılmış olan sanat eserleri arasındaki farkları söyler.

Tablo 3’te uygulama sürecinde gerçekleştirilen etkinlikler ile ilişkilendirildikleri sosyal bilgiler ve görsel sanatlar dersi kazanımlarına yer verilmiştir.

4.2. ARAŞTIRMA ORTAMININ BETİMLENMESİ

Araştırma 2022-2023 öğretim yılı bahar döneminde Afyonkarahisar il Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı Çayırbağ İmam Hatip Ortaokulu’nun 5/A ve 5/B şubelerinde gerçekleştirilmiştir. Uygulama okulu tek bir binadan oluşmakta olup 5. Sınıf düzeyinde 2 sınıf bulunmaktadır. Okulun genel donanımı iyi düzeyde olup, tüm sınıflarda akıllı tahta bulunmaktadır. Araştırmanın uygulama süreci sınıflarda gerçekleştirilmiştir. Uygulanan etkinliklerden bazıları fotoğraflanarak kayıt altına alınmıştır. Uygulamaya başlamadan önce öğrencilere bazı ön anket çalışmaları uygulanmıştır. Uygulamanın yapılacağı sınıftaki etkileşimli tahtaya emaze sanal galeriler yüklenmiştir.

Araştırmanın uygulama süreci sınıf ortamında gerçekleştirilmiştir. Uygulanan etkinliklerin tamamı sınıf ortamını kapsamaktadır. Bulgular başlığı altında sınıf ortamında gerçekleştirilen etkinlikler sunulmuştur. Araştırmada sınıf ortamında gerçekleştirilen etkinliklere ilişkin araştırmacı fotoğraf ile kayıt almıştır. Bu görseller şekillerde sunulmuştur. Uygulama süreci sınıf yerleşim düzeni aşağıda gösterilmiştir.

Resim 1. Sınıf Yerleşim Düzeni

Resim 1’de görüldüğü gibi oturma düzeni tüm sınıfın tahtayı ve araştırmacıyı rehberlik yapması amacıyla her an görebileceği gibi düzenlendiği anlaşılmaktadır. Etkinlikler esnasında oturma düzeninde değişiklikler yapılmıştır.

Tablo 4. Uygulama Süreci Takvimi ve Yapılan Etkinlikler

Tarih	Yapılan Uygulamalar
1. Hafta	• Sanat ve sanat aşamalarının tanıtılması. • Planın giriş kısmında derse çeşitli videolar ve görsellerle giriş yapıldı. • Öğrencilere oturma düzenine göre numaralar verilmesi. • Öğrencilerin gruplara ayrılması • Öğrenci günlükleri dağıtıldı. • Sanal galeriden Göbeklitepe Örenyeri müzesi gösterildi. • Killer ile Babil alfabesi kullanılarak yazı yazıldı.
2. Hafta	• Sanal sergi üzerinden öğrencilere Türkiye Minyatürü açılır. • Sorular sorularak fikirler paylaşıldı. • Nusret Çolpan, Kız Kulesi hikayesi yeniden yazdırıldı. • Yaşadıkları şehrin minyatürü çizdirildi
3. Hafta	• Sanal sergiden açılan görseller incelenir • Öğrenciler gruplara ayrıldı. • Her gruba zarflar içinde kültürel öğelerle ilgili görseller dağıtıldı. • Kültürel öğelerimizi yansıtan afiş hazırlandı. • Köylü Kadın ve Kağrı eseri incelendi ve öğrenciler tarafından sanat eleştirisi formu dolduruldu.
4. Hafta	• Bayramlarımız, el sanatlarımız ve halk oyunlarımızdan bahsedildi. • Eski bayramların nasıl yaşandığına ilişkin akıllı tahtadan video izletildi. • Öğrencilere siz olsaydınız hangi dönemde bayram kutlamak istersiniz sorusu yöneltildi. • Öğrenciler ayrıldıkları gruplar ile kültürel öğelerimizden olan düğün, cenaze, milli bayramlar, türkü, bayram ve çocuk oyunlarını canlandırıdılar.
5. Hafta	• Google Earth’ den Afyonkarahisar’da yer alan Zafer Anıtı açıldı. • Sanal sergide yer alan keçe örnekleri gösterildi. • Afyonkarahisar keçe derneğine gidildi. Öğrencilere keçe fotoğrafları kayıt altına alınarak öğrencilere gösterildi ve keçeden yapılmış bir ürün sınıf ortamına getirilerek öğrencilerin incelemesi sağlandı. • Grup değerlendirme formu yapıldı.
6. Hafta	• Akıllı tahta üzerinden öğrencilere yeryüzü şekillerini anlatan şarkı açıldı. • Güzin Duran, İstanbul Boğazı adlı tablo görseli açılarak bir jeolog olarak orada görevlendirildiklerini hayal etmeleri istendi. Buna ilişkin rapor yazdırıldı. • Halil Paşa ‘Göksu Sefası’ ve Hüseyin Zekai Paşa ‘Üsküdar’dan’ tabloları açılarak öğrencilerden burada gördükleri doğal ve inşa edilmiş çevre unsurlarını çalışma kâğıdına yerleştirmeleri istendi.
7. Hafta	• İklimin insan yaşamına etkisi işlendi. • Sanal galeriden açılan görseller incelendi ve sorular soruldu. • Sınıf 3 gruba ayrıldı. Her gruba birer adet görsel verilerek yaratıcı yazma etkinliği yapıldı. • Doğal ve inşa edilmiş çevre karşılaştırıldı. • Doğal afetler konusu sanal galeri görselleri incelenerek işlenildi. • Öğrencilere doğal afetlerden nasıl korunabiliriz sorusu yöneltilerek beyin fırtınası yapıldı.

Tablo 4'te uygulama sürecinin işleyişine ilişkin takvime yer verilmiştir. Uygulama süreci yedi hafta sürmüştür. Her hafta yapılan etkinlikler tabloda yer almaktadır.

Deney grubunda yapılan bazı etkinlikler aşağıda sunulmuştur.

Etkinlik Adı: Kil kullanarak Babil alfabesinden sevilen bir sanatçı ismi yazma

Derse geçiş yapmadan önce öğrencilere soru yöneltilerek konuya ilişkin dikkatleri çekilmiştir. Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarına ait eserler gösterilerek hedeften haberdar olmaları sağlanmıştır. Sorular ve galeri üzerinden gösterilen eserlere ilişkin sorular sorulmuştur. Gördükleri eserlerin ne zaman yapıldığı, ne zaman yapılmış olabileceği, hangi döneme ait olabilir sorularına yanıt aranmıştır. Emaze üzerinden Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının eserleri hakkında bilgiler verilmiştir. Konunun anlaşıldığından öğrenci dönütleri neticesinde emin olunduktan sonra etkinliklere geçilmiştir. Yapılacak olan etkinlik için öğrencilere bilgi verilmiştir ve tahtadan Babil alfabesi açılmıştır. Kil etkinliği için öğrencilerden sıraların üzerini boşaltmaları ve yerlerinde oturmaları istenmiştir. Öğrenciler istenileni yaptıktan sonra parçalara ayrılmış olan killer öğrencilere dağıtılır. Sevdikleri bir müzisyenin ismini killeri kullanarak Babil alfabesi ile yazmaları istenmiştir. Her bir öğrenci kendisine dağıtılan kil yardımı ile sevdiği sanatçının ismini yazmıştır. Öğrencilerin çalışmaları bittikten sonra kil yazmalarının kuruması için pencere kenarına konulmuştur. Etkinlik sonrasında öğrencilerin etkinliğe dair duygu ve düşünceleri sorulduğunda çok keyifli geçtiği, daha iyi kavramalarını sağladığı gibi dönütler alınmıştır. Etkinliğe dair görsellerden kesitler aşağıda verilmiştir.

Resim 2. Etkinliklerden Örnek Resimler

Kontrol Grubunda Yapılan İşlemler

Uygulamanın başında öğrencilere Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği ile Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği ön test olarak uygulanmıştır. Ders işlenişinde Sosyal Bilgiler ders kitabına bağlı kalınmıştır. Uygulamanın sonunda öğrencilere Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği ile Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği son test olarak uygulanmıştır.

5. VERİLERİN ANALİZİ

Araştırmada karma yöntem tercih edildiği için veri analizleri nicel ve nitel olmak üzere iki alt başlıkta sunulmuştur. Bu araştırmada verilerin analizi için nicel boyutta ön-

test ve son-test kontrol gruplu yarı deneysel desen kullanılmıştır. Araştırma da veri toplama sürecinde yapılan analizler gömülü karma desenin doğasına uygun olarak tamamlanmıştır. Araştırmacı uygulama sürecinde yapılan etkinliklere yönelik verileri özetlemek ve dönüt vermek amacıyla öğrenci günlüklerini düzenli olarak incelemiştir. Uygulama süreci tamamlandıktan sonra toplanan veriler yeniden gözden geçirilmiştir. Uygulama sürecinden sonra yapılan veri analizi, verilerin yazılı forma aktarılması, tüm verilerin gözden geçirilmesi, tematik çerçeveye göre verilerin işlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamalarından oluşmuştur.

5.1. NİCEL VERİ ANALİZİ

Araştırmada nicel veri toplama araçları olarak kullanılan “Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği” ve “Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği”nden elde edilen verilerin analizinde veriler 16 öğrenciden elde edildiği için non parametrik olduğu kabul edilmiştir. Büyüköztürk’e (2009) göre tarama türü araştırmalarda bir gözenekteki kişi sayısı 20’nin altında olduğunda parametrik olmayan testler kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle ön-test son-test karşılaştırmalarında wilcoxon işaretli sıralar testi yapılmıştır.

5.2. NİTEL VERİ ANALİZİ

Araştırmanın deney grubunda bulunan öğrencilerden ders başarılarının alt (iki), orta (iki) ve üst (iki) düzeyde toplam altı öğrenci ile sosyal bilgiler ve sanat üzerine görüşlerini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda verilerin elde edilmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Bu araştırmada iki çeşit nitel veri seti yer almaktadır. Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiştir. Sonrasında anlam bütünlüğü olan cümle ya da söz öbekleri kodlanarak tüm verilerin listesi oluşturulmuştur. Benzer kodları bir araya toplayan tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Bu temalar öğrencilerden yapılan doğrudan alıntılar ile ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Öğrenci günlükleri de birer doküman analizi olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Elde edilen veriler doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir.

6. ARAŞTIRMANIN GEÇERLİK VE GÜVENİRLİĞİ

Bu araştırmada görüşme sorularının geliştirilmesinde şu aşamalar izlenmiştir. Alanyazın taranarak önce görüşme soruları yazılmıştır. Sonra üç tane alan uzmanının görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarının yaptıkları düzeltmeler doğrultusunda gerekli

değişiklikler yapılmıştır. Üç tane ortaokul öğrencisine sorular sorularak anlaşılabilirliği kontrol edilmiş ve yine gerekli değişiklikler yapılmıştır. Görüşme formuna son biçimi verilmiştir.

Nitel araştırmalarda geçerlik ve güvenirlik kavramlarının yerine inandırıcılık, aktarılabilirlik, tutarlılık ve teyit edilebilirlik kavramları kullanılmaktadır. Bu araştırmada nitel verilerin analizinde bu basamaklara şu şekilde dikkat edilmiştir:

Inandırıcılık: Araştırmanın önemi sorunlara getirdiği çözümler ve alanyazına katkısı çerçevesinde değerlendirilir. Hizmet ettiği bu amaçlar dışında araştırmanın süreç ve sonuç kısmının açık, tutarlı aynı zamanda diğer araştırmacılar tarafından teyit edilebilir olması gerekir. Bu nitelikleri taşımayan araştırma inandırıcılığı konusunda soru işaretlerine neden olabilir. Bu kuşkuyu ortadan kaldırmak için araştırmacı, elde ettiği sonuçların gerçekliğine, benzer ortamlarda sonuçların geçerliğine, süreçlerin birbiri ile tutarlı olmasına ve verilerin nesnel bir yaklaşım içerisinde toplandığına aynı zamanda sonuçların da nesnel bir şekilde ortaya konduğuna ilişkin kanıtlar sunmalıdır. Lincoln ve Guba (1985) inandırıcılığın başarılı olması için araştırmacılara birtakım stratejiler önermektedirler. Bu stratejiler şunlardır; uzun süreli etkileşim, derinlik odaklı veri toplama, çeşitleme, uzman incelemesi ve katılımcı teyididir (Yıldırım ve Şimşek, 2018) .

Aktarılabilirlik (Dış Geçerlik) kapsamında gerek uygulama süreci, akış şemaları ile gerekse ders planlarının desenlenmesi ve verilerin toplanması aşamalarında izlenen yol ayrıntılı biçimde sunulurken aktarılabilirlik sağlanmaya çalışılmıştır. Elde edilen veriler öğrencilerin görüşlerinden yapılan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

Tutarlılık (İç Güvenirlik) kapsamında veriler araştırmacının yanı sıra bir başka uzman tarafından da ayrı ayrı kodlanmıştır. Bir araya gelinerek karşılaştırmalarda bulunulmuş, sorulara verilen cevaplar kendi içlerinde karşılaştırılmıştır. Miles & Huberman (1994) formülü kullanılarak böylece bir uyum yüzdesine ulaşılmıştır.

Teyit Edilebilirlik (Dış Güvenirlik) kapsamında veriler, kodlamalar ve alınan notlar sınıflandırılarak dosyalanmıştır. Elde edilen veriler ayrıntılı bir biçimde betimlenmiştir. Örneğin günlüklere defter numarası, sayfa ve satır numaraları verilmiş; görüşmelerin dökümü yapılmış; tüm veriler tasnif edilmiştir (Yıldırım & Şimşek, 2018). Bu araştırmada yansız bir tutum içerisinde araştırılan konuya ilişkin algı ve yorumlar rapor edilmiştir. Araştırmacı veri toplama aracı görevini görse de topladığı verileri diğer

verilerle ilişkilendirir. Kısaca araştırmacı yansız bir yaklaşımla katılımcılar tarafından oluşturulmuş öznel verileri toplayıp, analiz etmiştir.

Araştırmanın nicel boyutunda veri toplama araçlarından biri olarak Önal ve Taşkesen (2020), tarafından geliştirilen “Pedagojik sanat eleştirisi yeterlilik algısı ölçeği” kullanılmıştır. Öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerini ölçmek üzere ortaokul öğrencilerine yönelik Yıldırım Döner ve Demir (2021) tarafından 21 maddede gerçekleştirilen Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek kullanılmadan öncesinde gerekli izinler ve uzman görüşü alınmıştır. Ölçek ‘Her Zaman’, ‘Sık Sık’, ‘Bazen’, ‘Nadiren’, ‘Hiç’ şeklinde öğrencilerin görüşlerini belirtebilecekleri gibi likert tipidir. Araştırmada ikinci ölçek olarak Önal ve Taşkesen (2020) tarafından ortaokul öğrencilerinin pedagojik sanat eleştirisi yeterlilik algılarını ortaya koyabilmek amacıyla geliştirilen ‘Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği’ kullanılmıştır. Ölçek kullanılmadan önce gerekli izinler alınmıştır. Ölçek 31 maddeden oluşmaktadır. PSEYAÖ ‘Kesinlikle Katılmıyorum’, ‘Katılmıyorum’, ‘Kararsızım’, ‘Katılıyorum’, ‘Kesinlikle Katılıyorum’ şeklinde öğrencilerin görüşlerini belirtebilmektedirler. Ölçeğin güvenirliğini test etmek için İç tutarlılık Güvenirliği, (Cronbach Alfa değeri) ve Test-Tekrar Test Güvenirliği, geçerliğini test etmek için Kapsam Geçerliliği, verilerin faktör yapısına uygunluğunu test etmek için Kasier-Mayer-Olkin ve Bartlett testi, Yapı Geçerliliği için Açıklayıcı Faktör Analizi, Madde Analizi ve Doğrulamalı Faktör Analizi testleri, öğrencilerinin cinsiyet değişkenine göre Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği puanları arasındaki farkı ölçmek için İlişkisiz (Bağımsız) Örneklem TTesti, sınıf düzeylerine göre puanlarını ölçmek için Tek Faktörlü Varyans Analizi (OneWay ANOVA) testi, pedagojik sanat eleştirisi yeterlilik algısı ile sanat ilgileri arasındaki ilişkiyi ölçmek için ise Pearson Korelasyon Katsayıları testi uygulanmıştır. “Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği” nin, Cronbach Alfa sonucu iç tutarlılığı mükemmel, Test-etkrar Test Güvenirliği sonucunda iki uygulama arasındaki ilişkinin yüksek düzeyde, pozitif ve anlamlı olduğu görülmüştür. KMO analizi sonucunda elde edilen değerin faktör analizi için uygun olduğu, faktör analizi sonucunda ulaşılan iki faktörlü yapının doğrulamalı faktör analizi sonucunda bir faktöre düştüğü ve uyum indeksi değerleri kabul edilebilir düzeyde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ölçeğin geliştirilme aşamasında bütün analizlerden elde edilen değerlerin 31 maddeden oluşan 1 faktörlü geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Geliştirilen ölçek, ortaokul

öğrencilerin cinsiyete ve yaşa göre pedagojik sanat eleştirisi düzeylerinde farklılık olup olmadığına ve pedagojik sanat eleştirisi düzeylerinin belirlenmesine ilişkin çalışmalarda kullanılabilir (Önal, vd., 2020). Kullanılan ölçeklerin tarihleri çok yakın zamanda yer aldığından geçerlik, güvenirlik çalışmalarının tekrar yapılmasına gerek duyulmamış; ölçek geliştirme aşamasında elde edilen değerler makul düzeyde yer aldığı için ölçekler geçerli ve güvenilir kabul edilmiştir.

İkinci bir veri toplama aracı Yıldırım Döner ve Demir (2021), tarafından geliştirilen “ortaokul öğrencileri için eleştirel düşünme eğilimi ölçeğidir”. Nicel veriler Jamovi paket programı kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırmanın nitel kısmında ise iki tür veri toplama aracı kullanılmıştır. Birinci veri toplama aracı uygulama süreci boyunca ortaokul öğrencileri tarafından tutulmuş olan ders günlükleridir. Ders günlükleri birer doküman olarak ele alınarak ve içerik analizi ile analiz edilmiştir. İkinci veri toplama aracı ise deney grubundan belirlenmiş iki alt, iki orta, iki üst düzey sosyal bilgiler ders başarısına sahip 6 odak öğrenci ile uygulama öncesi ve sonrası gerçekleştirilmiş yüz yüze görüşmelerdir. Görüşmelerin dökümü yapılarak, içerik analizi yolu ile çözümlenmiştir.

“Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” nin, geliştirilmesinde Açıklayıcı faktör analizi, test-tekrar test ve doğrulayıcı faktör analizi için her seferinde basit seçkisiz örnekleme yöntemi ile farklı bir örneklem grubu seçilmiştir. Elde edilen veriler üzerinden gerçekleştirilen güvenirlik analizlerinde Cronbach’s Alpha değeri. 87, SpearmanBrown ve Guttman Split-Half değeri .81 olarak tespit edilmiş ve ölçeğin oldukça güvenilir olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. Ölçeğin test-tekrar test uygulamasında da iç tutarlılığa sahip olduğu bulgusuna ulaşılmıştır. İç tutarlılık katsayısının .75 olması test-tekrar test sonucunda ölçeğin tutarlılığının yüksek olduğunu göstermektedir. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda %42.94 toplam varyans değerine sahip ölçeğin 21 maddelik üç faktörlü ölçek yapısı, doğrulayıcı faktör analizi ile doğrulanmıştır ($X^2=345.18$, $sd= 184$ RMSEA=.042, NFI=.97, NNFI=.98, CFI=.99, GFI=.88, AGFI=.85, SRMR=.059). Ölçeğin yapı güvenirliğinin 93 olarak hesaplanması ile ölçeğin yeterli düzeyde güvenilir olduğuna kanaat getirilmiştir. Araştırma sonucunda alan yazına 21 maddeli ve üç boyutlu olan, geçerli ve güvenilir likert tipi bir ölçeğin kazandırıldığı ifade edilmiştir (Yıldırım Döner, vd., 2021).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR ve YORUM

Bulgular ve yorum başlığı altında araştırmadan elde edile bulgulara yer verilmiştir. Elde edilen bulgular Pedagojik sanat eleştirisi yeterlilik algısı ölçeğinden elde edilen bulgular ve ortaokul öğrencileri için eleştirel düşünme eğilimi ölçeğinden elde edilen bulgular, öğrenciler ile yapılan ön-görüşmelerden elde edilen bulgular, Öğrenciler ile yapılan son-görüşmelerden elde edilen bulgular, öğrenci günlüklerinden elde edilen bulgular başlıkları altında tablolar biçiminde sunulmuş; nitel ve nicel veriler birbiri ile ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Bunun yanı sıra nitel veriler ortaokul öğrencilerinin görüşlerinden yapılan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir.

1. ÖLÇEKLERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Bu başlık altında pedagojik sanat eleştirisi yeterlilik algısı ölçeği ile ortaokul öğrencileri için eleştirel düşünme eğilimi ölçeğinin analizinden elde edilen bulgular sunulmuştur. Büyüköztürk'e (2009) göre tarama türü araştırmalarda bir gözenekteki kişi sayısı 20'nin altında olduğunda parametrik olmayan testler kullanılması gerekmektedir. Bu nedenle non-parametrik testler kapsamında wilcoxon işaretli sıralar testi kullanılmıştır.

1.1. PEDAGOJİK SANAT ELEŞTİRİSİ YETERLİLİK ALGISI ÖLÇEĞİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Pedagojik sanat eleştirisi yeterlilik algısı ölçeğinde yapılan analizden elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 5. Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği Wilcoxon İşaretli Sıralar Testinden Elde Edilen Bulgular

Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği	Test	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	Z	P	Anlamlı Fark
Deney Grubu Ön-Son Testler	Negatif Sıra	1	5,00	5,00	-3,125	,002	Var
	Pozitif Sıra	14	8,21	115,00			
	Eşit	1					
	Toplam	16					
Kontrol Grubu-Son Deney Grubu-Son	Negatif Sıra	4	5,00	20,00	-2,482	,013	Var
	Pozitif Sıra	12	9,67	116,00			
	Eşit	0					
	Toplam	16					

Tablo 5 (Devam). Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği Wilcoxon İşaretli Sıralar Testinden Elde Edilen Bulgular

Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği	Test	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	Z	P	Anlamlı Fark
Kontrol Grubu-Ön Deney Grubu-Ön	Negatif Sıra	8	5,88	47,00	-1,086	,277	Yok
	Pozitif Sıra	8	11,13	89,00			
	Eşit	0					
	Toplam	16					
Kontrol Grubu Ön-Son Testler	Negatif Sıra	7	6,14	43,00	-1,293	,196	Yok
	Pozitif Sıra	9	10,33	93,00			
	Eşit	0					
	Toplam	16					

Tablo 5’te görüldüğü gibi “Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği” kontrol ve deney grubu ön testler, kontrol grubu ön-son testlerine ilişkin yapılan wilcoxon işaretli sıralar testi analiz sonuçları incelendiğinde; anlamlı bir fark olmadığı ancak deney grubu ön-son testler ile kontrol ve deney grubu son testler incelendiğinde son-test lehine anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir.

1.2. ORTAOKUL ÖĞRENCİLERİ İÇİN ELEŞTİREL DÜŞÜNME EĞİLİMİ ÖLÇEĞİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Ortaokul öğrencileri için eleştirel düşünme eğilimi ölçeğinin analizinden elde edilen bulgular şu şekildedir:

Tablo 6. Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği Wilcoxon İşaretli Sıralar Testinden Elde Edilen Bulgular

Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Test	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	Z	P	Anlamlı Fark
Deney Grubu Ön-Son Testler	Negatif Sıra	4	4,88	19,50	-2,510	,012	Var
	Pozitif Sıra	12	9,71	116,50			
	Eşit	0					
	Toplam	16					
Kontrol Grubu-Son Deney Grubu-Son	Negatif Sıra	4	6,50	26,00	-1,365	0,172	Yok
	Pozitif Sıra	9	7,22	65,00			
	Eşit	0					
	Toplam	13					

Tablo 6 (Devam). Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği Wilcoxon İşaretli Sıralar Testinden Elde Edilen Bulgular

Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği	Test	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	Z	P	Anlamlı Fark
Kontrol Grubu-Ön Deney Grubu-Ön	Negatif Sıra	10	6,65	66,50	-1,470	,141	Yok
	Pozitif Sıra	3	8,17	24,50			
	Eşit	0					
	Toplam	13					
Kontrol Grubu Ön-Son Testler	Negatif Sıra	8	7,06	56,50	-,769	,442	Yok
	Pozitif Sıra	5	6,90	34,50			
	Eşit	0					
	Toplam	13					

Tablo 6’da görüldüğü gibi “Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” kontrol ve deney grubu son testler, kontrol ve deney grubu ön testler, kontrol grubu ön-son testlere ilişkin yapılan wilcoxon işaretli sıralar testi analiz sonuçları incelendiğinde; anlamlı bir fark olmadığı ancak deney grubu ön ve son testler incelendiğinde son test lehine anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir.

2. GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Öğrenciler ile gerçekleştirilen ön ve son görüşme analizlerinden elde edilen bulgular iki alt başlık halinde sunulmuştur.

2.1. ÖĞRENCİLER İLE YAPILAN ÖN-GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Bu bölümde yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen bulgular tablolar ve şekiller halinde sunulmuş, öğrencilerin görüşlerinden yapılan doğrudan alıntılarla desteklenmiştir. Öğrenciler ile yapılan görüşmeler sonucunda elde edilen bulgular iki başlık altında toplanmıştır. Orta okul öğrencileriyle yapılan ön-görüşmelerden elde edilen temalar Şekil 9’da şu şekilde verilmiştir:

Şekil 9. Ön Görüşmelerden Elde Edilen Temalar

Şekil 9’da görüldüğü gibi ön görüşmelerden elde edilen bulgular ilgilendikleri sanat türleri ve gerekçeleri, uğraştıkları sanat türleri, sanatın kendilerine katkıları, STSB’ e ilişkin görüşleri ve Sosyal Bilgiler derslerinde yer verilmesini istedikleri sanatsal etkinlikler olmak üzere beş tema altında toplanmıştır. Ortaokul öğrencilerinin sanat eserlerinin ilgilerini çekme gerekçeleri Tablo 7’de şu şekilde verilmiştir:

Tablo 7. Ortaokul Öğrencilerinin Sanat Eserlerinin İlgiğini Çekme Gerekçeleri

Sosyalleşmemi sağlar
Arkadaşlarımla beraber olmamı sağlar
Duygularımı ifade etmemi sağlar
Eğleniyorum
Merak ederim
Çizimleri falan çok farklı yani dikkatimi çekiyor
İlgimi çekmiyor

Tablo 7’de görüldüğü gibi iki alt tema altında toplanmıştır. En çok ifade belirtilen tema ilgi teması olmaktadır. Temalar incelendiğinde sanat eserlerini ilgi çekici yönünü farklı katkıları ile dile getirildiği görülmektedir. Sanat eserlerini ilgi çekici bulma gerekçeleri olarak iletişim becerilerine, sosyalleşmelerine ve öğrenmelerine katkılar sağlaması şeklinde yorumlayabiliriz. Sanat eserlerinin ilgisini çektiğine dair görüş bildiren Zeynep isimli katılımcı görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Sosyalleşmemi sağlar, arkadaşlarımla beraber olmamı sağlar, duygularımı ifade etmemi sağlar.”

Sanat eserine hangi yönden ilgisi olduğunu ifade eden Hakan isimli katılımcı görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“ Çünkü böyle ne diyeyim böyle çizimleri falan çok farklı yani dikkatimi çekiyor.”

Sanat eserlerinin nasıl yapıldığına ilişkin düşüncelerini yanıt arayan Nisa isimli katılımcı görüşünü şu şekilde ifade etmiştir:

“Merak ederim bir şeyleri sorarım. Şeyleri yapıyorlar ya onları nasıl yaptılar diye.”

Ortaokul öğrencilerinin ilgilerini çeken sanat türleri bağlamında elde edilen bulgular Tablo 8’de şu şekilde verilmiştir:

Tablo 8. Ortaokul Öğrencilerinin İlgiilerini Çeken Sanat Türleri

Resim
Heykel
Mimari
Müzik

Tablo 8’ de görüldüğü gibi görsel ve işitsel olmak üzere iki alt tema altında en çok ilgilerini çeken sanat eserlerini belirtmektedirler. Temalar incelendiğinde sanat eserlerinden görme ve işitme duyularına yönelik olanlarının daha çok ilgi çekici bulunduğu görülmektedir. Görsel olarak ise resim, heykel ve mimarinin daha çok dikkat çektiği görülmektedir. Hangi sanat eserinin daha çok ilgisini çektiğine dair görüşünü Ozan isimli katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

“ Resim, benim sosyalleşmemi sağlar. Mesela çizdiklerimi arkadaşlarıma anlatabilirim. Bunları yaparken de sosyalleşmiş olurum.”

“ Müzikte de şey kendimi geliştirmeye çalışırım. Mesela o şarkının ritmine göre kendime kendim bir şarkı falan yapmaya çalışırım. Benim duygularımı ifade etmemi sağlar.”

Resim alanında yeteneği olduğu için daha çok ilgisini çektiğini belirten Deniz isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Resim dersinde çok iyiyim moda şeyinde hele de.”

Duyuşsal açıdan iyi geldiği için resim türünün daha çok ilgisini çektiğini belirten Sinem isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Çünkü onu çizerken keyif alıyorum yani çizmesini seviyorum.”

Ortaokul öğrencilerinin uğraştıkları sanat türlerine ilişkin elde edilen bulgular Tablo 9’da şu şekilde verilmiştir:

Tablo 9. Ortaokul Öğrencilerinin Uğraştıkları Sanat Türleri

Resim
Müzik

Tablo 9’ da görüldüğü üzere katılımcıların uğraştıkları sanat türleri tek bir başlıkta toplanmaktadır. Tablodan çıkarılan sonuca göre katılımcıların çoğunluğu resim alanında yoğunluk göstermektedir. Uğraştığı sanat türüne ilişkin Selim isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Müzik yapıyorum da.”

Resim ile ilgilendiğini belirten Tuana isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Resim böyle karikatür çiziyorum böyle küçük küçük resimler.”

Uğraştığı sanat türünün resim olduğunu belirten Seray isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Resimle uğraşıyorum. Resim yapıyorum. Mesela yardımlaşma ile ilgili resim yapıyorum. Ormanlarla ilgili resim yapıyorum. Arkadaşlarımın çocuklarla oynadığı bir resim yapıyorum. Arkadaşlarımla ilgili bir resim yapıyorum.”

Ortaokul öğrencilerinin sanatın katkılarına ilişkin görüşlerinin alınması bağlamında elde edilen bulgular Tablo 10’da şu şekilde verilmiştir:

Tablo 10. Ortaokul Öğrencilerinin Sanatın Katkılarına İlişkin Görüşleri

Akademik	Meslek sahibi olmama yardım eder Bilgi alabilirim Nasıl olduğunu öğreneceksin Çizerken kendimi denemiş oluyorum nasıl çizimler yapabildiğimi görüyorum Yetenek sağlıyor
Duyuşsal	Duygularımı ifade etmeme yardımcı olur Sanat eserleri bana farklı duygular hissettirir
Toplumsal	Sosyalleşmemi sağlar Sanat ile ilgili etkinliklere katılmak yeni insanlarla tanışmamı sağlar
Psikolojik	İyi hissettirir Eğlenceli zaman geçirmemi sağlar Stresimi azaltmama yardımcı olur

Tablo 10’da görüldüğü gibi sanatın sağlayabileceği katkılara ilişkin belirtilen görüşler akademik, duyuşsal, toplumsal ve psikolojik olmak üzere 4 tema altında toplanmaktadır. Temalarda akademik katkı sağladığına ilişkin görüşlerin daha

çoğunlukta olduğu görülmektedir. Diğer temalara baktığımızda ise sanatın öğrencilerin sosyal becerilerine, iletişim becerilerine ve mental sağlığına olumlu katkılar sağladığını söyleyebiliriz. Sanatın psikolojik açıdan katkı sağlayabileceğine ilişkin görüşünü Gökçe isimli katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

“ Biraz böyle kendi stresimi atıyorum.”

Sanatın bilişsel yönden katkı sağladığını düşünen Sıla isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Bilgi alabilirim onlardan. Bir meslek sahibi olabilirim. Meslek sahibi olmama yardım eder. Fazla fazla bilgi öğrenirim.”

Sanatın kendisine katkı sağlayabileceğine ilişkin görüş bildiren Cansu isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Düşünüyorum yani hem çizerken kendimi denemiş oluyorum nasıl çizimler yapabildiğimi görüyorum.”

Ortaokul öğrencilerinin sanatla bütünleştirilmiş sosyal bilgiler derslerine ilişkin görüşlerinin alınması bağlamında elde edilen bulgular Tablo 11’de şu şekilde verilmiştir:

Tablo 11. Ortaokul Öğrencilerinin Sanatla Bütünleştirilmiş Sosyal Bilgiler Derslerine İlişkin Görüşleri

Duyuşsal	Etkinlikleri ilgi çekici bulma
	Dersleri eğlenceli bulma
	İşlenen konulardan hoşlanma
Akademik	Parayı kimin bulduğunu öğrenme
	Ziggurat kelimesinin anlamını öğrenme
Sosyal	Grupta sorumluluklarını yerine getirme
	Arkadaşlarıyla beraber sosyalleşme
	Öğretmenle daha fazla iletişim kurma

Tablo 11’de görüldüğü üzere katılımcıların sanatla bütünleştirilmiş sosyal bilgiler derslerine ilişkin görüşleri duyuşsal, akademik ve sosyal olmak üzere 3 temadan oluşmaktadır. Tabloda verilen alt temalara baktığımızda katılımcıların sosyal bilgiler dersini sevmelerine ilişkin farklı görüşler belirttikleri görülmektedir. Tablodan yola çıkarak sosyal bilgiler dersinin katılımcılar tarafından sevilen bir ders olduğu yorumunu yapabiliriz. Sosyal bilgiler dersini sevmelerine ilişkin farklı görüşler belirten katılımcılardan akademik açıdan katkı sağladığı yönünde görüş bildiren Kerem isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Mesela parayı kim buldu onu öğreniyoruz.”

“ Ziggurat falan öğrendik.”

Kendini duyuşsal açıdan ifade etme imkânı verdiği yönünde görüş belirten Hatice isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Bazen böyle hoca ile falan beraber konuşuyoruz. Kendi böyle nasıl desem kendi şeylerimizi bazı hocalarımıza söyleyebiliyoruz sosyal dersinde.”

Kendisine kazandırdığı beceriler açısından sosyal bilgiler dersine olan ilgisini Sude isimli katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

“Etkinlikler yapıyoruz, arkadaşlarımızla beraber sosyalleşmeyi öğreniyoruz, sorumluluklarımızı öğreniyoruz yani dersler güzel geçiyor. Bilgi sahibi oluyoruz.”

Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde sanatla ilgili yapılmasını istedikleri etkinlik türlerine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 12’de şu şekilde verilmiştir:

Tablo 12. Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Sanatla İlgili Yapılmasını İstedikleri Etkinlik Türlerine İlişkin Görüşleri

Etkileşimli	Arkadaşlarıyla birlikte sanatsal etkinliklere katılarak sosyalleşme isteği Bireysel olarak sanatsal etkinliklere katılma isteği
İlgi	Resim ile ilgili sanatsal ürünlere ilgi duyma Resim yapmak isteği Her zaman mimari, heykel gibi farklı alanlarla karşılaşmak isteği
Beceri	Farklı sanat türlerine ilişkin kendi ürünlerini yapmak isteği Heykel yapmak isteği

Tablo 12’de katılımcıların sosyal bilgiler dersinde ne tür sanatsal etkinlikler yapılmasını istemelerine ilişkin görüşleri yer almaktadır. Tablo 6’da da görüldüğü gibi etkileşimli, ilgi ve beceri olmak üzere üç temaya ayrılmaktadır. Tabloda görüldüğü gibi öğrenciler iş birliği içerisinde öğrenmeyi, sosyal ilişkileri geliştirmeyi, yeni ürün ortaya koymayı ve becerilerini geliştirmeyi sağlayacak sanatsal etkinliklere yer verilmesini istemektedirler. Sosyal bilgiler dersinde karşılıklı etkileşim içerisinde olmalarını sağlayacak etkinlikler yapılması yönünde görüş bildiren Kübra isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Resimle ilgili olmasını isterim. Mesela.”

“ Çünkü resim benim ilgimi çekiyor. Resimle ilgili olursa daha fazla arkadaşlarımızla bakarken sosyalleşebiliriz. Yani güzel etkinlikler yapmamızı sağlar. Ben resim olmasını tercih ederim.”

Sosyal bilgiler dersinde sanatsal etkinlikler aracılığıyla kendi becerisini kullanmak istediği yönünde görüş bildiren Aleyna isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“falan.”

“ İnsan böyle şey diye insanların böyle heykelleri şey yapmamız kendi şeyimizi yapmak.”

Sosyal bilgiler dersinde sosyalleşme ile ilgili sanatsal etkinlikler yapılması yönünde görüş bildiren Gülsine isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Mesela sosyalleşmeyi ile ilgili bir resim şey olmasını istiyorum.”

Ortaokul öğrencilerinin sosyal bilgiler derslerinde sanat eserlerinin kullanılmasına ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 13’te şu şekilde verilmiştir:

Tablo 13. Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Sanat Eserlerinin Kullanılmasına İlişkin Görüşleri

Akademik	Derse odaklanmayı sağlama Öğrenmeyi kolaylaştırma Konuyu pekiştirmeyi sağlama
Duyuşsal	Eğlenceli bulma
	Merak etme
	İlgisini çekme
Kişilik	Sorumluluk kazandırma
	İlgi alanlarını genişletme

Tablo 13’te sosyal bilgiler derslerinde sanat eserlerinin kullanılmasına ilişkin katılımcıların görüşleri akademik, duyuşsal ve kişisel olmak üzere üç tema altında toplanmaktadır. Tabloya baktığımızda akademik olarak sosyal bilgiler derslerinde sanat eseri kullanılması derse odaklanmayı ve öğrenmeyi kolaylaştırıcı etki göstermektedir. Dersi eğlenceli hale getirmesi, ilgi çekici kılması duyuşsal; sorumluluk kazandırma, ilgi alanları yaratma gibi öğrencinin kendisini tanımasına olanak sağlaması da kişilik gelişimine olumlu katkı sağlar. Sosyal bilgiler dersinde sanat eserlerinin kullanılması gerektiği yönünde görüş bildiren Alp isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Daha az önce ki gibi eğlenceli. ”

Sosyal bilgiler dersinde sanat eserlerinin kullanılmasını dikkatini çekmesi açısından gerekli bulan Tuğba isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Evet, isterim. Resim dikkatimi çekiyor. Resmi seviyorum o yüzden isterdim.”

Değerler açısından kazanım sağlayacağı düşüncesi ile sosyal bilgiler derslerinde sanat eserlerinin kullanılmasına ilişkin görüş bildiren Ceren isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Çünkü genellikle çok şey işlediğimiz için sorumlulukla ilgili o yüzden katkı şey yapmasını istiyorum.”

Ortaokul öğrencilerinin sanat ve sosyal bilgiler dersinin ilişkisine dair görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 14’te şu şekilde verilmiştir:

Tablo 14. Ortaokul Öğrencilerinin Sanat ve Sosyal Bilgiler Dersinin İlişkisine Dair Görüşleri

Sosyal bilgiler derslerinde sanatla ilgili şeyler öğrenme Kültürel oyunları öğrenme Kültürel öğeleri aktarma Hangi mimarlar hangi tarihi eserleri yapmış öğrenme

Tablo 14’te katılımcıların sanat ve sosyal bilgiler dersinin birbiriyle ilişkisinin olup olmadığına ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Katılımcıların çoğunluğunun sosyal bilgiler ve sanatın birbiriyle ilişkili oldukları yönünde görüş bildirdikleri görülmektedir. Bu yönde görüşlerini belirten Ayşe isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Sosyal Bilgiler dersinde sanatla ilgili şeyleri öğreniyoruz. Mesela kültürümüzde hangi oyunlar var onları öğreniyoruz. Güzel dersler işliyoruz. Kültürümüzdeki eski etkinlikleri falan işliyoruz, oyunları işliyoruz. O yüzden güzel ilişkili yani.”

Sosyal bilgiler ve sanatın ilişkili olduğuna ilişkin görüş belirten Bense isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Böyle kitaplarda falan görüyoruz genel okuduğumuz kitaplarda.”

2.2. ÖĞRENCİLER İLE YAPILAN SON GÖRÜŞMELERDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Öğrenciler ile yapılan son görüşmelerden elde edilen temalar Şekil 10’da şu şekilde verilmiştir:

Şekil 10. Son Görüşmelerden Elde Edilen Bulgular

Şekil 10’da son görüşmelerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Son görüşmelerden elde edilen temalar; Sosyal Bilgiler ve sanat ilişkisine dair görüşleri, sanata olan ilgideki değişiklikler, sanat eserine karşı olan değişiklikler, Sosyal Bilgiler dersine olan ilgi değişimi, akılda kalan eserlere ilişkin görüşler olmak üzere beş temadan oluşmaktadır. Ortaokul öğrencilerinin sanatla bütünleştirilen sosyal bilgiler derslerine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 15’te şu şekilde verilmiştir:

Tablo 15. Ortaokul Öğrencilerinin Sanatla Bütünleştirilen Sosyal Bilgiler Derslerine İlişkin Görüşleri

Bilişsel	Afişler yapma Boya türlerini öğrenme Eserlere inceleme ve yorumlama Hikayeleştirme etkinliği yapma Doğal afetlerle ilgili kompozisyon yazma Tablolar inceleme Babil alfabesini öğrenme
Psikomotor	Canlandırma yapma Babil alfabesi ile bir sanatçının ismini yazma Afyon minyatürünü çizme
Sanal	Akıllı tahtadan oyunlar oynama Ders ile ilgili öğretici müzik dinleme

Tablo 15’te uygulama esnasında sanattan yararlanılarak sosyal bilgiler derslerinin nasıl işlendiği bilişsel, psikomotor ve sanal olmak üzere üç tema altında toplanmaktadır. Tabloya baktığımızda bilişsel alan etkinliklerinin oranının daha fazla olduğu görülmektedir. Yapılan etkinlikler katılımcılara psikomotor beceri kazanımı da

sağlamaktadır. Sanattan yararlanılarak işlenen sosyal bilgiler derslerinde yapılan etkinliklere ilişkin Ece isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Afişler şey yaptık. Halk oyunlarla ilgili canlandırma yaptık. Mesela ben gelin oldum. Gelin- damat kına falan şey yaptık. Sonra akıllı tahtadan oyunlar oynadık. Halk oyunlarla ilgili dersler işledik.”

Sanattan yararlanılarak işlenen sosyal bilgiler derslerinde yapılan etkinliklerin bilişsel yönüne vurgu yapan Ceyda isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Biz sosyal bilgiler dersinde böyle resimler yaptık. Afişler hazırladık. Bir görsel verdi öğretmenimiz onunla yorumlamayı öğrendik. Resimleri yorumlamayı öğrendik. Boya türlerini öğrendik. Bir sürü eserlere baktık. Onları inceledik. Onları yorumladık. Renkler, açık renk koyu renk mi doğal renk mi? Doğal afet falan onlara baktık. Böyle.”

Sanattan yararlanılarak işlenen sosyal bilgiler derslerinde yapıla etkinliklere ilişkin Burcu isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Yani eğlendik derste yani birçok etkinlikler yapılmış, Yani tablolarla inceledik birçok etkinlikleri öğrendik oradan.”

“ Babil alfabesini öğrendik. Orada yani çok eğlendim yani.”

“ Bir sanatçının ismini falan yazmıştık.”

Ortaokul öğrencilerinin uygulama süreci boyunca kullanılan sanat eserlerinden en çok aklında kalanlara ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 16’da şu şekilde verilmiştir:

Tablo 16. Ortaokul Öğrencilerinin Uygulama Süreci Boyunca Kullanılan Sanat Eserlerinden En Çok Aklında Kalanlara İlişkin Görüşleri

Eserler	Deniz kızı heykeli Mavi arabalı hasat manzarası Bir de böyle piyano çalan adam vardı buzullarda Yörükler tablosu Kış manzaraları Baharat yolu minyatürü İstanbul boğazı
Gerekçe	Küresel ısınmaya dikkat çekmesi Küçük mavi arabalar olması Ana teması dikkatimi çekti Renkleri falan çok dikkatimi çekti Yöresel kıyafetlerimizi örnek verdiği için İstanbul Boğazının köprü nasıl duruyor onu

Tablo 16’da uygulama süresi boyunca katılımcıların en çok akıllarında kalan sanat eserlerine yer verilmiştir. Sanat eserleri, sanat türleri ve akılda kalma gerekçeleri olarak iki temadan oluşmaktadır. Eser türlerinden daha çok resim, minyatür ve heykel

dikkat çekmiştir. Tabloya baktığımızda sanat eserlerinin en fazla akılda kalıcı olma sebebi ana teması, renkleri ve kültürel öğeleri barındırması diyebiliriz. Kullanılan sanat eserlerinden en çok akılda kalanı gerekçesi ile beraber Gülce isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Mavi Arabalı Hasat Manzarası diye bir resim vardı. Onun ortasında böyle tarla gibi bir yer vardı. Ortasında tek tek küçük mavi arabalar vardı. O yüzden aklımda kalmış olabilir. Bir de denizkızı eseri vardı. Onda da denizin önünde bir tane denizkızı heykeli vardı. O yüzden aklımda kaldı.”

Kullanılan sanat eserleri merakını uyandırdığı için aklında kaldığını ifade eden Furkan isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ İstanbul Boğazı.”

“ İstanbul boğazının köprü nasıl duruyor onu.”

Kullanılan sanat eserlerinden aklında kalanları Fulya isimli katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

“ Denizkızı tablosu.”

“ Evet heykeli. Bir de böyle piyanist çalan adam vardı buzullarda.”

“ Yani ana teması dikkatimi çekti. Renkleri falan çok dikkatimi çekti.”

Ortaokul öğrencilerinin sanattan yararlanarak işlenen sosyal bilgiler derslerine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 17’de şu şekilde verilmiştir:

Tablo 17. Ortaokul Öğrencilerinin Sanattan Yararlanarak İşlenen Sosyal Bilgiler Derslerine İlişkin Görüşleri

Bilgi	Triptik resim öğrenme Görselleri yorumlama, inceleme Resim türleri renkler falan öğrenme
Duyuşsal	İyi geçmesi Daha çok eğlenme

Tablo 17’de görüldüğü üzere sanattan yararlanılarak işlenen sosyal bilgiler derslerinin öğrencilere hem bilişsel hem duyuşsal anlamda olumlu getirileri olmaktadır. Sanattan yararlanmak derslerde öğrenmeyi daha eğlenceli bir hale getirmektedir. Öğrenciler eleştiri yapabilme becerisi kazanmaktadırlar. Sanattan yararlanılarak işlenen sosyal bilgiler derslerine ilişkin Esin isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Hocam ben mesela triptik resmini hiç bilmiyordum ama bunu öğrendim yani.”

“ İyi geçti.”

“ Aynen olumlu katkı sağladığını düşünüyorum.”

Sanattan yararlanılarak işlenen sosyal bilgiler derslerinde eğlendiğine değinen Özlem isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Yok, daha öncesinde normal ders işliyorduk. Yazı yazıyorduk. Konu anlatımlarını işliyorduk. Test çözüyorduk. Ama bu derse daha çok eğleniyoruz daha çok resim falan yapıyoruz. Daha fazla şeyler yapıyoruz. Oynuyoruz. Akıllı tahtadan bir şeyler falan yapıyoruz. Görselleri yorumluyoruz. İnceliyoruz. Bu kadar.”

Sanattan yararlanılarak işlenen sosyal bilgiler derslerine ilişkin Arda isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Çok güzel geçti.”

Ortaokul öğrencilerinin uygulama süreci sonrası sanata olan ilgilerindeki değişikliğe ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 18’de şu şekilde verilmiştir:

Tablo 18. Ortaokul Öğrencilerinin Uygulama Süreci Sonrası Sanata Olan İlgilerindeki Değişikliğe İlişkin Görüşleri

Sanatın daha fazla odaklanma
Daha fazla resim çizmeye başlama
Resimleri renk kullanımı açısından yorumlayabilme
Kendi içimdeki düşünceleri başkalarına ifade edebilme
Daha da yani ana renkleri falan öğrenme
Form doldurmayı öğrenme
Portre resim, triptik resim, peyzaj öğrenme
Sanat eserlerinin içeriğinin ilgi çekici gelmesi

Tablo 18’de katılımcıların uygulama süreci sonrası sanata olan ilgilerinde olan değişikliklere ilişkin ifadeler yer almaktadır. Tabloya baktığımızda beceriler, bilişsel, duyuşsal anlamda öğrencilerde sanata ilişkin değişiklikler olduğu yorumunu yapabiliriz. Uygulama süreci sonrası sanata olan ilgisindeki değişikliğe ilişkin görüşlerini Sinem isimli katılımcı şu şekilde ifade etmiştir:

“ Oldu. Yani daha da yani ana renkleri falan öğrendim. Daha da pekiştirdim yani. Form doldurmayı falan öğrendim.”

Uygulama sonrası sanata olan ilgisindeki değişikliğe ilişkin Pınar isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Evet. Daha fazla resim çizmeye başladım. Daha çok resimleri yorumladığımızdan resimleri yorumluyorum biraz daha ben kendi yaptığım resimlerde. Mesela hangi renkleri daha fazla kullanmışım işte açık renk mi kullanmışım. Hangi eser şeyler mesela ağaçlar daha fazla evler daha fazla falan diye kendi resimlerimi de yorumluyorum.”

Uygulama sonrası sanata olan ilgisindeki değişikliğe ilişkin Ezgi isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Sanat daha çok dikkatimi çekiyor.”

“ Çünkü hocam resim türleri yani ana şeyleri benim çok dikkatimi çekiyor.”

Ortaokul öğrencilerinin uygulama süreci sonrası sosyal bilgiler dersine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular Tablo 19’da şu şekilde verilmiştir:

Tablo 19. Ortaokul Öğrencilerinin Uygulama Süreci Sonrası Sosyal Bilgiler Dersine İlişkin Görüşleri

Triptik resim hakkında bilgi öğrenme
Sosyal bilgiler dersine olan ilginin artması
Yeni bilgiler öğrenme
Form doldurmayı öğrenme
Eleştirme yapabilmeyi öğrenme
Küresel ısınmayı öğrenme
Bazı minyatürleri öğrenme
Grup olarak hikâye etkinliği yapma
Eserlerle ders işlemenin ilgi çekmesi

Tablo 19’da görüldüğü gibi uygulama süreci sonrası katılımcıların sosyal bilgiler dersine olan ilgisindeki değişikliğe ilişkin maddelere yer verilmektedir. Tabloya baktığımızda yapılan etkinliklerin, sanat eserlerinin, sanatla ilgili öğrenilen yeni bilgilerin öğrencileri sosyal bilgiler dersine daha ilgili bir hale getirmiştir. Öğrenciler sanat eserlerinin sosyal bilgiler ders içeriğine uygun olduğunu belirtmişlerdir. Uygulama süreci sonrası sosyal bilgiler dersine olan ilgisindeki değişikliğe ilişkin Ece isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Evet. Dersle daha fazla ilgilenmeye başladım. Çünkü daha fazla etkinlik yapıyoruz ve daha fazla eğlenceli gelmeye başladı bana. Yani bir sürü akıllı tahtadan oyunlar oynadığımız için falan eğleniyorum yani derste.”

Uygulama süreci sonrası sosyal bilgiler dersine olan ilgisindeki değişikliğe ilişkin Kerem isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Eserlerle işlemek ilgimi çekti.”

Uygulama süreci sonrası sosyal bilgiler dersine olan ilgisindeki değişikliğe ilişkin Kübra isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Oldu hocam. Bazı minyatürleri öğrendik. Böyle grup olarak şeyler falan yazdık hikâyeler yazdık mesela onlar benim daha çok ilgimi çekti hocam.”

Ortaokul öğrencilerinin uygulama öncesi ve sonrası bir sanat eserine ilişkin değişimleri bağlamında elde edilen bulgular Tablo 20’de şu şekilde verilmiştir:

Tablo 20. Ortaokul Öğrencilerinin Uygulama Öncesi ve Sonrası Bir Sanat Eserine İlişkin Değişimleri

Öncesi	Hissetmeme Normal resim yapma hissi Normal resme bakma hissi
Sonrası	Heyecan hissetme Daha fazla yorumlama yapabilme Resimlerin daha ilgi çekici gelmesi Renklerini, tonlarını öğrendiğim için artık onlara da bakmaya başladım Nasıl yapıldığını, ne düşünülerek yapıldığını anlayabilme Boyaması hakkında yorumlayabilme Ana temasını daha iyi değerlendirme Renkleri nasıl değerlendirme yapma

Tablo 20’de görüldüğü gibi uygulama öncesi ve sonrası olmak üzere iki temaya ayrılmaktadır. Katılımcı görüşlerinin uygulama öncesi için bir sanat eserine ilişkin ifadeleri az olmakla beraber uygulama sonrası için bu durumun değiştiği tablodan görülmektedir. Baktığımız zaman uygulama sonrasında öğrencilerin sanat eserlerini daha ilgi çekici buldukları, ana temasını yorumlayabildikleri, renkleri hakkında değerlendirme yapabildikleri yorumunu yapabiliriz. Uygulama öncesi bir sanat eseri gördüğündeki ifadeleri ile uygulama sonrasında bu durumun nasıl şekillendiğine ilişkin Sezgi isimli katılımcı şu ifadelere yer vermiştir:

“Uygulama öncesi normalde resim yapmış gibiydim. Normal resme bakıyordum. Uygulama sonrası daha fazla yorumlamaya başladım ve daha fazla ilgimi çekmeye başladı resimler. Renklerini tonlarını falan artık öğrendiğim için onlara da bakmaya başladım. İşte açık renk olduğunu kendi kafamda şey yaptım. Koyu renk olduğunu falan yaptım. Değişiklik gösterdi.”

“ Nasıl yapıldığını ne düşünerek yapıldığını falan anlayabiliyorum.”

Uygulama öncesi bir sanat eseri gördüğünde neler yapar/ hissederdin, uygulama sonrası bu durum değişti mi sorusuna ilişkin görüşlerini belirten Ceyda isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“Evet, boyaması falan daha da canlı yapılmasını falan onları şey yaptım. Ana temasını falan daha da iyi değerlendirdim.”

Uygulama öncesi bir sanat eseri gördüğünde neler yapar/ hissederdin, uygulama sonrası bu durum değişti mi sorusuna ilişkin görüşlerini belirten Ceren isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Heyecan yani onları hissediyorum.”

“ Ana temayı görebildiğim için.”

Ortaokul öğrencilerinin sanat ve sosyal bilgiler dersinin birbiri ile ilişkili olup olmadığına dair görüşlerinin alınması sonucu elde edilen bulgular Tablo 21’de şu şekilde verilmiştir:

Tablo 21. Ortaokul Öğrencilerinin Sanat ve Sosyal Bilgiler Dersinin Birbiri İle İlişkili Olup Olmadığına Dair Görüşleri

Tablolar ile ilgili hikâyeler yazma Yapılan resimlerin bir konuya göre yapılması Görseller konuya ilişkin ana temayı vermesi Tabloların dersi tamamlaması
--

Tablo 21’de sanat ve sosyal bilgiler dersinin birbiri ile ilişkili olduğunu düşünüp düşünmediklerine ilişkin katılımcı görüşlerine yer verilmektedir. Tabloya baktığımızda verilen eserlerin sosyal bilgiler ders içeriğini tamamlayıcı bir rol üstlendiğini söyleyebiliriz. Bu konuda görüş belirten Gülşah isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ İlişkili olabilir. Çünkü yapılan resimler bir konuya göre yapılıyor. Konuda dersle ilgiliyse olabilir.”

“ Mesela yapan kişi bir şey düşünmüştür. Bir şey yaparken aklına geldiyse onun için yapmıştır. Onu göstermek için.”

Sanat ve sosyal bilgiler dersinin ilişkili olup olmadığına ilişkin görüş belirten Derya isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Düşünüyorum. Dersimizle ilgili tabloların böyle tamamladığını şey yapıyorum.”

Sanat ve sosyal bilgiler dersinin ilişkili olup olmadığına ilişkin görüş belirten Gizem isimli katılımcı görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir:

“ Evet.”

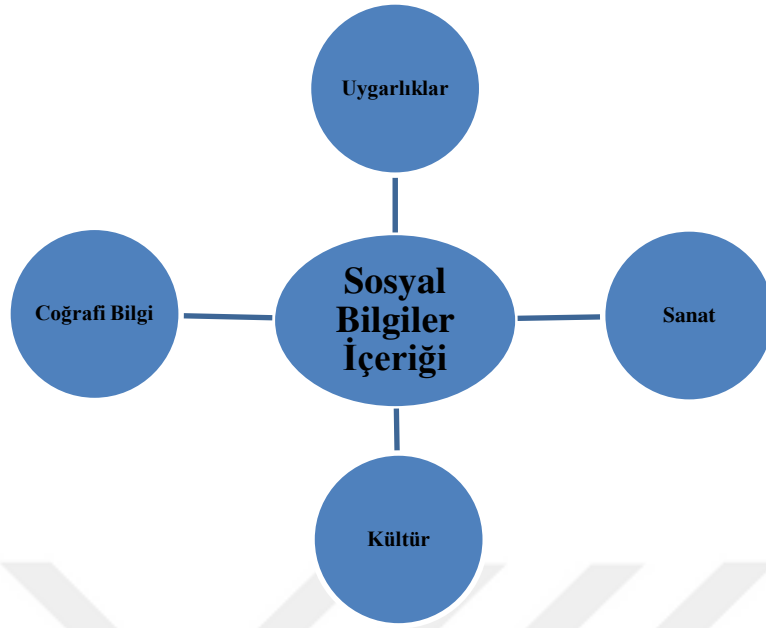
“ Yani çok şey var yani çok şey öğrendik. Yani küresel ısınma ile falan ilgili olduğunu öğrendim ana temasını falan değerlendirdik ya orada falan şey yapmayı öğrendim.”

2.3. ÖĞRENCİ GÜNLÜKLERİNDEN ELDE EDİLEN BULGULAR

Sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin uygulama sürecinde her hafta dersler işlendikten sonra öğrenciler tarafından günlükler tutulmuştur. Öğrencilerden, derste yapılan etkinlikleri, dikkatini çeken durumları, öğrendiklerini ve hissettiklerini günlüklerine yazmaları istenmiştir. Günlüklerden elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilmiştir.

Günlüklerden elde edilen temalar Şekil 11’de şu şekilde verilmiştir:

Şekil 11. Günlüklerden Elde Edilen Temalar

Şekil 11’de günlüklerden elde edilen temalar gösterilmiştir. Uygarlıklar, sanat, coğrafi bilgi ve kültür olmak üzere günlüklerden bu dört temel tema elde edilmiştir. Ortaokul öğrenci günlüklerinden elde edilen sosyal bilgiler içeriği temasından elde edilen bulgular Tablo 22’de şu şekilde verilmiştir:

Tablo 22. Ortaokul Öğrenci Günlüklerinden Elde Edilen Sosyal Bilgiler İçeriği Temasına İlişkin Bulgular

Uygarlıklar	Anadolu uygarlıkları
	Mezopotamya uygarlıkları
Coğrafi bilgi	Coğrafi şekiller
	Doğal/beşeri unsurlar
	Tarihi alanlar
Kültür	Düğün
	El sanatları
	Cenaze
	Halk oyunları
	Yöresel kıyafet

Tablo 22’ de görüldüğü üzere ortaokul öğrenci günlüklerinden elde edilen sosyal bilgiler içeriği temeline ilişkin uygarlıklar, coğrafi bilgi ve kültür olmak üzere üç alt temaya ayrılmıştır. Uygarlıklar teması Anadolu ve Mezopotamya olarak iki kategori şeklindedir. Coğrafi bilgi temasında ise coğrafi şekiller, doğal/beşeri unsurlar ve tarihi

alanlar kategorileri yer almaktadır. Kültür alt teması da düğün, el sanatları, cenaze, halk oyunları ve yöresel kıyafet kategorilerine ayrılmaktadır.

Ayşe isimli bir ortaokul öğrencisi halk oyunlarına ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Sonra halk oyunlarını izledik. Benim en sevdiğim halay, zeybek, horondu. Zeybek ege bölgesinde oynanmış.”

Ali isimli bir ortaokul öğrencisi el sanatlarına ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Bize Afyon keçe derneği olduğundan bahsetti öğretmenimiz. Örnek giysi getirdi onu inceledik. Keçeden çanta yapıldığını öğrendik.”

Gülsüm isimli bir ortaokul öğrencisi uygarlıklara ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Uygarlıkların hangi eserleri olduğunu öğrendik. Öğretmenimiz bize kil verdi. Biz de o killeri en sevdiğimiz şarkıcının ismini yazdık.”

Nisa isimli bir ortaokul öğrencisi kültüre ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Bugün öğretmenimizle kültürümüzün öğelerini öğrendik. Kültürümüzde hangi halk oyunlarının oynandığı daha sonra Köy Düğünü tablosunu, Bayram tablosunu inceledik. Köylü Kadın ve Kağnı tablosunu inceledik. Derste çok eğlendik.”

Mehmet isimli bir ortaokul öğrencisi kültüre ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Arkadaşlar gruplara ayrıldı. Düğün canlandırması oynadık. Kına yakıldı. Yöresel oyunlarımızı oynadık. Cenaze evini canlandırdık. Cenaze evine yemek götürme geleneğini canlandırdık. Milli bayram için şiir okudular, güzel yazmıştı. Tahtadan türkü dinledik. Şaban arkadaşım Kaşık oynadı. Eski düğünün nasıl olduğunu öğrendim.”

Ortaokul öğrenci günlüklerinden sanat teması bağlamında elde edilen bulgular Tablo 23’te şu şekilde verilmiştir:

Tablo 23. Ortaokul Öğrenci Günlüklerinden Sanat Temasına İlişkin Elde Edilen Bulgular

Sanatsal bilgi	Sanat akımları
	Sanat eserini eleştirme
	Renklerin sınıflandırılması
	Resim türleri
	Farklı sanat türleri

Tablo 23 (Devam). Ortaokul Öğrenci Günlüklerinden Sanat Temasına İlişkin Elde Edilen Bulgular

Sanatsal ilgi	Sanat ilgi duyma
	Farklı türde sanat eserlerini inceleme isteği
	Sanal galerileri gezme isteği
Sanat eserleri	Tabloların isimlerini öğrenme
	Sanat eserlerini ve sanatçıyı öğrenme
	Sanat eserlerinin hangi akıma ait olduğunu öğrenme
Çasey aşamalarını öğrenme ve deneyimle	Betimleme aşaması
	Çözümleme aşaması
	Yorumlama aşaması
	Yargılama aşaması

Tablo 23’ te ortaokul öğrenci günlüklerinden sanat temeline ilişkin sanatsal bilgi, sanatsal ilgi, sanat eserleri ve ÇASEY aşamaları olmak üzere dört alt temaya ayrıldığı görülmektedir.

Alp isimli bir ortaokul öğrencisi sanat eserlerine ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Melekler Şehri İzmir minyatüründe kahverengi ve yeşil renkler vardı. Berlin caddesinin rengi yeşil gri ve çok iyi bir his verdi.”

İnci isimli bir ortaokul öğrencisi sanatsal bilgiye ilişkin görüşlerini şu şekilde ifade etmiştir.

“Bu görselin adı Cafe Terrace At Night imiş. Bu tablo Fransa’nın Artes şehrinde bulunuyormuş. Bu eser koyu renklerden yapılmış.”

Funda isimli bir ortaokul öğrencisi sanat eserlerine ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Bugün derste yeni konumuz yani yaşadığım çevredeki doğal afetleri işledik. Sonra sanal galeriden Çığlık Atan bir tablo inceledik. Tabloda kasvetli bir hava hâkimdi. Ben olsaydım tabloya yanardağ biraz daha insanlar çizerdim. Tablonun konusu yanardağ patlaması yüzünden çığlık atan insanlar vardı. Sonra Bulutların Üzerinde Yolculuk diye bir tablo inceledik. Tablo sisin bize ne kadar insan yaşamını etkileyebileceği ve sis ve doğa olayı diye bir teması vardı. Küresel ısınmadan dolayı karaya vuran bir balina görseli inceledik ana teması küresel ısınma, iklim değişikliği idi. Sonra destek elleri diye bir görsel inceledik ana teması yine küresel ısınmaydı. Küçük buz adam heykellerini inceledik. Küresel ısınmaya dikkat çekmek için kuzey kutbunda konser veren adam görseli inceledik. Adam gerçekten konser vermiş, bana çok saçma geldi. Çünkü o kadar abartıya gerek yoktu. Duyuru yapabiliirdi. Görselde en çok siyah beyaz renkler çok yoğundu. Benim en çok dikkatimi kuzey kutbunda konser veren adam benim dikkatimi çekti. Çünkü buz gibi soğukta ne gerek vardı kuzey kutbuna gitmeye. Bugün derste çok eğlendim. Sonra resim türlerini inceledik. Triptik resim türünü öğrendim ve çok dikkatimi çekti.”

Ortaokul öğrenci günlüklerinden uygarlıklar teması bağlamında elde edilen bulgular Tablo 24’te şu şekilde verilmiştir:

Tablo 24. Ortaokul Öğrenci Günlüklerinden Uygarlıklar Temasına İlişkin Elde Edilen Bulgular

Görsel
İşitsel
Teknoloji
Üç boyutlu materyal

Tablo 24’te görüldüğü üzere ortaokul öğrenci günlüklerinden uygarlıklar temeline ilişkin görsel, işitsel, teknoloji ve üç boyutlu materyal olmak üzere dört alt temaya ayrılmaktadır.

Zeynep isimli bir ortaokul öğrencisi uygarlıklara ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Öğretmenimiz her gruba bir tane tarihi bir tane doğal varlıkla ilgili görseller verdi. Benim grubuma Celsus Kütüphanesi ve Muğla/Fethiye Ölüdeniz resimleri geldi. Benim beğendiğim görsel Celsus Kütüphanesi oldu.”

Kerem isimli bir ortaokul öğrencisi uygarlıklara ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Tarihi eserlere baktık. Uygarlıkları öğrendik. Artemis Tapınağı’na baktık. Pazırık halısına baktık. Celsus Kütüphanesine baktık. Urartu kalesine baktık.”

Eylül isimli bir ortaokul öğrencisi uygarlıklara ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Derste uygarlıklar beşiği Anadolu ve Mezopotamya frigler, Hititler konularını öğrendim ve etkinlik yaptık. Çok eğlenceliydi.”

Naciye isimli bir ortaokul öğrencisi işitsel materyal kullanıma ilişkin görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

“Bugün şarkı dinledik doğayla ilgili. Yeni oyun türettik. Burun, dağ, ova, körfez vardı şarkıda. Tekrar ettik. Önceki dersten emaze sanat konusunu işledik.”

Sanal sanat galerileriyle işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin öğrencilerin eleştirel düşünme becerileri üzerinde anlamlı farklılık yarattığı belirlenmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ve günlüklerinde eleştirel düşünme ile ilgili olarak ortaokul öğrencileri görüşlerini ‘‘Çölde kervanlar adlı tabloda yaşamak istemezdim, çünkü orası çok sıcak.’’, ‘‘Baharat Yolu minyatüründe nerede, ne kadar

nüfus yoğunluğu olduğunu konuştuk. Örneğin, Gobi Çölü sıcak olduğu için azdır.” Orkun isimli öğrencinin görüşleri ise şu şekildedir: “ Emazeden incelediğim görsellerden yola çıkarak doğal afetler çevreye zarar verir. Ağaçlara, ormanlara, doğada yaşayan insanlara zarar verir. Bugün son günümüzdü daha önce hiç böyle bir ders işlememiştik, hiç sanal galeri görmemiştim. Bugüne kadar eğlendik, güldük ve birçok şey yaptık.” biçiminde ifade etmişlerdir.

Benzer şekilde sanal sanat galerileriyle işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin öğrencilerin pedagojik sanat eleştirisi becerileri üzerinde anlamlı farklılık yarattığı belirlenmiştir. Öğrencilerle yapılan görüşmelerde ve günlüklerinde pedagojik sanat eleştirisi ile ilgili olarak ortaokul öğrencileri görüşlerini “ *Sanal galeriden görselleri inceledik. Göl Kenarı tablosunda ılık bir görüntü vardır. Tabloların içeriği manzaraydı. Görsel yakındaymış gibi renkler güzeldi.*”, “*Bugün halı dokuyan kızları inceledik, ben odama asmazdım.*” , “*Dominik’te Manzara görselimi inceledik. En çok sarı renkler vardı. Resim rengârenk gözüküyordu. Resmin ana konusu doğaydı ve renkler çok canlıydı. Serin bir hava gibi gözüküyordu. Bu derste tabloda renkleri yorumlamayı öğrendim v e birçok tablo, minyatür inceledim.*” biçiminde ifade etmişlerdir.

Günlüklerde ve yüz yüze görüşmelerde de ortaokul öğrencileri, bir sanat eserini incelemeyi ve yorumlamayı öğrendiklerini, eserlerin ana fikrini anlayabildiklerini, boya türlerini öğrendiklerini, eserlerdeki kültürel öğeleri fark edebildiklerini, resim türlerini öğrendiklerini, sanatsal etkinlikler ile kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin uygulama sürecinde yazdıkları günlüklerden ise elde edilen temeller; uygarlıklar, sanat, coğrafi bilgi ve kültür şeklindedir. Öğrenciler günlüklerinde ise kültürel öğeleri, coğrafi bilgileri, tarihi bilgileri öğrendiklerini, sanat eserlerini yorumlayabildiklerini, sanat eserlerine ilişkin ilgilerinin arttığını, teknolojiyi kullanmanın görsel ve işitsel anlamda daha kalıcı öğrenmeler sağladığını ifade etmişlerdir. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde öğrenciler gerçekleştirilen etkinliklerin sosyal bilgiler ve sanata yönelik tutumlarının olumlu yönde değiştiğini ifade etmişlerdir. Görüldüğü gibi nitel ve nicel bulgular birbirini desteklemektedir. Nitel bulgular nicel bulguları daha derinlemesine açıklamaktadır.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen verilerin çözümlenmesiyle ortaya çıkan bulgular ve bulguların yorumlanmasıyla ulaşılan sonuçlara, sonuçların alanyazındaki diğer araştırmaların sonuçlarıyla ilişkilendirilerek tartışılmasına ve hem uygulayıcılara hem de ileri de yapılacak benzer araştırmalara yönelik önerilere yer verilmiştir.

İçinde yaşanan toplumu aktaran sosyal bilgiler dersinin kazanımlarının öğretiminde sanatın gücü göz önünde bulundurulduğunda sanattan yararlanılarak eğitim verilmesi, sanat- toplum karşılaştırmasına, yorumlama ve yordamaya olanak sağlayabilir. Bu araştırmanın temel amacı sanat temelli sosyal bilgilerin pedagojik sanat eleştirisi ve eleştirel düşünme becerileri üzerindeki etkisini belirlemenin yanı sıra sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin orta okul öğrencilerinin görüşlerine dayalı olarak değerlendirilmesini sağlamaktır. Araştırmanın deney grubunda bulunan öğrencilerden ders başarılarının alt (iki), orta (iki) ve üst (iki) düzeyde toplam altı öğrenci ile sosyal bilgiler ve sanat üzerine görüşlerini belirlemek amacıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler sonucunda verilerin elde edilmesinde içerik analizi kullanılmıştır. Bu araştırmada iki çeşit nitel veri seti yer almaktadır. Görüşmelerden elde edilen ses kayıtları bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiştir. Sonrasında anlam bütünlüğü olan cümle ya da söz öbekleri kodlanarak tüm verilerin listesi oluşturulmuştur. Benzer kodları bir araya toplayan tema ve alt temalar oluşturulmuştur. Bu temalar öğrencilerden yapılan doğrudan alıntılar ile ilişkilendirilerek yorumlanmıştır. Öğrenci günlükleri de birer doküman analizi olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Elde edilen veriler doğrudan alıntılar ile desteklenmiştir.

Araştırmada nicel veri toplama aracı olarak “Pedagojik Sanat Eleştirisi ve Yeterlilik Algısı Ölçeği” ve “Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeği” ölçekleri kullanılmıştır. Sanat eleştirisi ölçeği analizi sonucunda sanal sanat galerileriyle işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin ortaokul öğrencilerinin sanat eleştirileri üzerinde etkili olduğuna ulaşılmıştır. Eleştirel düşünme ölçeği deney ve kontrol grubu son-test analizleri incelendiğinde ise deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu belirlenmiştir. Bu durumda sanal sanat galerileriyle işlenen sosyal bilgiler derslerinin ortaokul öğrencilerinin eleştirel düşünme becerileri üzerinde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Mercin ve Alakuş (2005) yaptıkları çalışmada müze ve galeriler gibi uygulamaların öğrencilerin dikkat yeteneğini geliştirebilmesini ve aktif katılım sağlamasını sağladığını ifade etmişlerdir.

Araştırma sonucunda sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin öğrencilerin sanat eleştirisi yapma becerileri üzerinde anlamlı farklılıklar yarattığı kaydedilmiştir. Öğrencilerin sanat temelli sosyal bilgiler ders etkinlikleri kapsamında vermiş oldukları cevaplar ele alındığında eleştirel yorumlama becerilerinin yeteri kadar gelişmemiş olduğuna ancak gösterilen sanat eserlerine ilişkin farklı ve yorumlar geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ortaokul öğrencilerinin pedagojik sanat eleştirisi etkinlikleri öncesi ve sonrasında gördükleri sanat ürünlerine ilişkin yaklaşımları karşılaştırıldığında sürecin sonunda daha yaratıcı yaklaşımlar geliştirdikleri görülmüştür. Sanat temelli sosyal bilgiler etkinlikleri sonucunda öğrencilerin daha özgün ve yaratıcı çalışmalar yaptıkları, renk ve doku seçiminde daha bilinçli davrandıkları tespit edilmiştir. Sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin ortaokul öğrencilerinin lehine hem sanat eleştirisi yapabilme hem de sanatsal ürün ortaya koyabilme anlamında olumlu sonuçlar ortaya çıkardığı görülmüştür. Çelebi (2022) de sanat eğitimi programının 60-72 aylık çocukların sanat eleştirisi yapabilme ve resimleme becerilerinin etkisini belirlemek üzere gerçekleştirdiği araştırmada sanat eğitimi programı uygulanan deney grubu lehine istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırma sonunda da ortaokul öğrencilerinin sanat eleştirisi yapmayı öğrendikleri ve sanata olan ilgilerinin arttığı vurgulanmıştır.

Araştırmanın nicel boyutuna ilişkin bulgular ele alındığında sanat temelli sosyal bilgiler öğretiminin, deney grubunda yer alan ortaokul 5. Sınıf öğrencilerinin sosyal bilgiler dersine ilişkin tutumlarını olumlu yönde artırdığı belirlenmiştir. Sanat temelli işlenen sosyal bilgiler derslerini öğrencilerin görüşlerini alarak değerlendirmeyi amaçlayan bu araştırmada öğrencilerle yapılan ön görüşmeler sonucunda elde edilen temalar; ilgilendikleri sanat türleri ve gerekçeleri, uğraştıkları sanat türleri, sanatın kendilerine katkıları, STSB'e ilişkin görüşleri, sosyal bilgiler derslerinde yer verilmesini istedikleri sanatsal etkinliklerdir. Öğrencilerle yapılan son görüşmeler sonucunda elde edilen temalar; sosyal bilgiler ve sanat ilişkisine dair görüşleri, sanata olan ilgideki değişiklikler, sanat eserine karşı olan değişiklikler, sosyal bilgiler dersine olan ilgi değişimi ve akılda kalan eserlere ilişkin görüşleri olmak üzere beş tema elde edilmiştir. Son görüşmelerde ortaokul öğrencileri, bir sanat eserini incelemeyi ve yorumlamayı öğrendiklerini, eserlerin ana fikrini anlayabildiklerini, boya türlerini öğrendiklerini, eserlerdeki kültürel öğeleri fark edebildiklerini, resim türlerini öğrendiklerini, sanatsal etkinlikler ile kendilerini daha iyi ifade edebildiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin

uygulama sürecinde yazdıkları günlüklerden ise elde edilen temeller; uygarlıklar, sanat, coğrafi bilgi ve kültür şeklindedir. Öğrenciler günlüklerinde ise kültürel öğeleri, coğrafi bilgileri, tarihi bilgileri öğrendiklerini, sanat eserlerini yorumlayabildiklerini, sanat eserlerine ilişkin ilgilerinin arttığını, teknolojiyi kullanmanın görsel ve işitsel anlamda daha kalıcı öğrenmeler sağladığını ifade etmişlerdir. Güngör Akıncı ve Dilek (2012) yaptığı araştırmada; Sosyal bilgiler öğretiminde temsili resim kullanımının, anlama ve öğrenmeyi kolaylaştırma, kalıcı öğrenmeyi sağlama, derse katılımı ve ilgiyi artırma, yaratıcı düşünme, eleştirel düşünme ve empati kurma becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşmışlardır. Epstein & Dauber (2016) tarafından 400 ortaokul öğrencisi üzerinde gerçekleştirilen araştırmada da aile katımlı sanat gönüllüleri ile Sosyal bilgiler dersleri yürütülmüştür. Araştırma sonucunda, ortaokul öğrencilerinin sanata ilişkin farkındalıklarının arttığını, farklı sanat türlerine yönelik olumlu tutumlar ve kendi tercihlerini geliştirdikleri; sanat eserlerinde beğendikleri ve beğenmedikleri yönleri ifade edebildikleri; öğrenci yorumlarının, erken ergenlerin somut düşünceden soyut düşünceye geçişlerindeki farklılıkları yansıttığı belirtilmiştir. Araştırma sonucunda sosyal bilgiler dersinde sanattan ve sanat eleştirisinden yararlanılması önerilmiştir.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde öğrenciler gerçekleştirilen etkinliklerin sosyal bilgiler ve sanata yönelik tutumlarının olumlu yönde değiştiğini ifade etmişlerdir. Elde edilen nicel veriler de nitel verilerden elde edilen bu bulguları desteklemektedir. Uygulanan ölçeklerin analizi sonucunda ön-test ve son-test puan ortalamaları karşılaştırıldığında deney grubu lehine olumlu sonuçlar ortaya çıktığı görülmektedir.

Yapılan bu araştırmada elde edilen bulgular alan yazın sonuçları ile karşılaştırıldığında Akkurt ve Boratav (2018) yaptıkları araştırmada kültürel mirasın korunup gelecek nesillere aktarılmasında sanat eğitiminin önemli olduğunu vurgulamışlardır. Akademik başarının sağlanmasında önemli faktör olan ilgi, tutum gibi duyuşsal özelliklerin kazandırılması noktasında sanat eğitiminin örgün eğitim içinde etkin bir rol almasının gerekliliğini belirtmişlerdir. Böylece düzenli, sorgulayabilen, gelişen, geliştirebilen, tutarlı estetik kaygısı olan, değerlendirme yapabilen birey ve topluma sağladığı nitelikler ile öğrencilere yaratıcılık ve özgün ürünler ortaya koymalarını kazandıracığı sonucu bu araştırma sonuçları ile uyumluluk göstermektedir. Başbuğ ve Başbuğ'un (2016) yaptıkları araştırmada ise 21. Yüzyıl teknolojilerinden yararlanarak sanal ortamlar üzerinden öğrencilere eğitim ortamı yaratmanın kültürel ve sanatsal getirilerinin yanı sıra dil gelişimine de önemli katkılar sağlayacağı sonucuna

ulaşmışlardır. Bilgisayar destekli çeşitli sanal müzelerin kurulması yaratıcı bireylerin oluşması, gelişmesi ve üretkenlik konusunda verimli olacağı ulaştıkları bir diğer sonuçtur. Alakuş ve Şahin (2014) yaptıkları araştırma sonuçlarına göre ise ÇASEY ‘in öğrencilere belirli bir düzeyde estetik yargı deneyimi kazandırdığı, sanat eserlerine karşı daha dikkatli bir gözlem gücü oluşturduğu ve eserlere eleştirel bir bakış açısıyla bakabilmeyi öğrenmişlerdir. Bu olumlu sonuçlar ÇASEY’in etkili ve kalıcı öğrenmeler ve uygulamaya kolay geçiş sağladığını göstermektedir. Bu bağlamda bu araştırmanın sonucu yapmış olduğumuz araştırma ile örtüşür niteliktedir. Daşdağ (2010) sanat eserinin eleştirisine ilişkin yaptığı araştırmada bir sanat eseri eleştirmenin sanat eğitiminin yanı sıra genel öğretime de katkılar sağlayabileceğini ifade etmektedir. Araştırma, inceleme yaparak bilgileri sentezlemenin öğrencinin ifade gücünü geliştirirken olayları, nesneleri anlaması duyarlılık göstermesi artacak ve evrensel düşünebilmesini geliştirecektir sonuçlarına ulaşmıştır.

Sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin uygulama sürecinde ortaokul öğrencilerinin yazdığı günlüklerden elde edilen veriler incelendiğinde duyuşsal anlamda öğrencilerin sanat temelli sosyal bilgiler derslerini sevdiklerini, daha ilgi çekici bulduklarını, kalıcı öğrenmeler sağladığını ve iletişim becerilerini geliştirdiği sonucuna ulaşılmıştır. Sanal galeriler ve web 2 araçlarının kullanılmasının dersi daha eğlenceli hale getirdiğini belirtmişlerdir. Aynı zamanda uygulama sürecinde web 2 araçlarının kullanılmasının merak duygularını harekete geçirdiğini, yeni yerler keşfetme isteğini uyandırdığını, derse daha aktif katılım fırsatı sağladığı ve bu şekilde öğretim fırsatlarını her ders için kullanılmasını istedikleri sonuçları elde edilmiştir. Selanik Ay (2020) yaptığı çalışmada dijital öyküleme ile efsanelerden yararlanılarak işlenen sosyal bilgiler derslerinin öğrencilerin motivasyonlarını artırdığını, dersin daha ilgi çekici hale geldiğini, öğrencilerin etkin katılımını artırdığını, akademik becerilerine katkı sağladığı sonuçlarına ulaşmıştır. Ulaşılan sonuçlar bu araştırmanın sonuçları ile uyumludur. Avcı (2013) yaptığı çalışmada Web 2.0 araçlarını öğrenme ortamına uygulayarak eğitim gerçekleştirmiştir. Dijital uygulamalar sonucunda öğrenciler kendini daha rahat ifade edebilmişlerdir, dijital sanat galerisi oluşturma sanatsal algılarını olumlu etkilediği sonucuna ulaşmıştır. Bu araştırmada da sanat eserleri öğrencilere oluşturulan sanal sanat galerileri yoluyla gösterilmiştir. Yapılan bu uygulama araştırma sonucu ile uyumludur. Kantekin (2024) yaptığı çalışmada Web 2.0 araçlarının sosyal bilgiler dersinde kullanılmasının kültürel miras eğitimi konularının öğretiminde olumlu katkılar

sağladığı, teknoloji araçlarının ders içinde kullanılmasının dersi somut hale getirdiği, dikkat çektiği ve daha eğlenceli olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Kültür sosyal bilgilerin önemli bir boyutunu oluşturmaktadır. Kültür ve kültürel miras gibi diğer konuların öğretiminde de sanatın etkisini ortaya koyan çalışmalar görülmektedir.

Araştırmadan elde edilen sonuçlar ışığında yapılacak öneriler iki başlık altında sunulmuştur.

Araştırmacılara öneriler:

- Sanal sanat galerileriyle işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerinin farklı beceriler üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik farklı sınıf düzeylerinde ve öğrenme alanlarında eylem araştırması ya da deneysel araştırmalar gerçekleştirilmesi önerilebilir.
- Sosyal bilgiler dersinde gerçekleştirilen sanat temelli uygulamaları diğer disiplinlerle bütünleştirerek daha kapsamlı araştırmalar yapılabilir.

Uygulayıcılara öneriler:

- Öğrencilere pedagojik sanat eleştirisi becerisi kazandırmada sanal sanat galeriyle işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerinden yararlanılabilir.
- Öğrencilere eleştirel düşünme becerisi kazandırmada sanal sanat galeriyle işlenen sanat temelli sosyal bilgiler derslerinden yararlanılabilir.
- Derse yönelik ilgiyi arttırmada sanat eserlerinden yola çıkarak öğrencilerin hikaye, mektup gibi yaratıcı yazma etkinlikleri yapmaları sağlanabilir.

KAYNAKÇA

- Akaroğlu, G. E. (2014). *Sanat Eğitim Programının 6 Yaş Çocuklarının Görsel Algı Düzeylerine Etkisi*, (Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Akengin, G. (2012). Sanat Dalları Arasında Etkileşim ve Dil. *Karadeniz Araştırmaları*, 33(33), 139-146.
- Akhan, N. E. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sanat Algıları ve Sanat Konularının Öğretimine Yönelik Görüşleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(-ÖYGE Özel Sayısı), 146-169.
- Akins, A. & Akerson, V. L. (2002). Connecting science, social studies, and language arts: an interdisciplinary approach. *Educational Action Research*, 10(3).
- Akkurt, S., ve Boratav, O. (2018). Neden Sanat Eğitimi?. *International Journal of Scholars in Education*, 1(1), 54-60.
- Akman Dömbekci, H., ve Erişen, M. A. (2022). Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 141-160.
- Akpınar, M., ve Kaymakçı, S. (2012). Ülkemizde Sosyal Bilgiler Öğretiminin Genel Amaçlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış. *Kastamonu Education Journal*, 20(2), 605-626.
- Alakuş, A. O. (2002). *İlköğretim Okulları 6. Sınıf Resim-İş Dersi Öğretim Programındaki Grafik Tasarımı Konularının Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yöntemiyle ve Bu Yönteme Uygun Düzenlenmiş Ortamda Uygulanması*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Alakuş, A. O., ve Mercin, L. (2005). Sanat Eleştirisi ve Pedagojik Eleştiri Yönteminin İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (5), 36-46.
- Alakuş, A. O., ve Mercin, L. (2005). Sanat Eleştirisi Ve Pedagojik Eleştiri Yönteminin İncelenmesi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (5), 36-46.
- Alakuş, A., ve Şahin, D. (2015). Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin Öğrencilerin İşlenen Derslere Yönelik Bilgilerini Uygulamaya Geçirmelerine Katkısı. 21. *Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 3(9), 63-74.
- Alioğlu, N. (2010). Sanat ve Bilim İlişkisi. *Folklor/Edebiyat*, 16(62), 217-228.
- Almerico, G. M. (2013). Linking Children's Literature with Social Studies in the Elementary Curriculum. *Journal of Instructional Pedagogies*.
- Aral, N. (1999). Sanat Eğitimi- Yaratıcılık Etkileşimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(15).
- Aslan, Ş. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*. Konya: Eğitim Yayınevi..
- Atalay, M. C. (2012). Türk Minyatür Sanatının Tasarım Ögelerinin, Türk Resminde Varlık Bulması. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 5(10).
- Avcı, E. (2013). *Dijital Sanat Bağlamında Dijital Teknolojilerin Güzel Sanatlar Eğitimine Entegrasyonu: Bir Eylem Araştırması*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Ayka, N. (2007). İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim-Öğretim Programına Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(22), 46-73.
- Aykut, A. (2006). Günümüzde Görsel Sanatlar Eğitiminde Kullanılan Yöntemler. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(21), 33-42.
- Baki, A., ve Gökçek, T. (2012). Karma Yöntem Araştırmalarına Genel Bir Bakış. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(42), 1-21.
- Baltacı, A. (2019). Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır? *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 368-388.

- Baron, T. (1995). The Purposes Of Arts-Based Educational Research. *International Journal of Educational Research*, 23(2).
- Barry, A. (2010). Engaging 21st Century Learners: A Multidisciplinary, Multiliteracy Art-Museum Experience. University of Kansas.
- Baskıcı Kapkın, Z. (2014). *Çağdaş Seramik Sanatında Ritim*. (Yüksek Lisans Tezi). Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Eskişehir.
- Baş, K. (2020). Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Sanat Kavramının ve Sanat İçerikli Konuların Yeri, *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 14(31), 668-691.
- Başbuğ, F., ve Başbuğ, Z. (2016). Görsel Sanatlar Eğitimi Üzerine Notlar. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 9(18).
- Başbuğ, S., ve Adıgüzel, Ö. (2019). Müzede Yaratıcı Drama Etkinliklerinin Öğrencilerin Sosyal Bilgiler Dersindeki Başarılarına Etkisi. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 14(1), 1-32.
- Başbuğ, Z. (2020). Temel Sanat Eğitimi Dersinin Disiplinlerarası Gerekliliği Üzerine Bir Değerlendirme. *Turkish Studies-Social*, 15(3), 995-1004.
- Bayraktar, F. (2014). Eğitim Açısından Felsefe ve Sanat İlişkisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, 1(14), 35-42.
- Bilirdönmez, K., ve Karabulut, N. (2016). Sanat Eğitimi Süreç Ve Kuramları. *EKEV Akademi Dergisi*, (65), 343-356.
- Bolat Aydoğan, K. , E. (2010). *Sanat Eğitimi ve Sanat Eleştirisi: Türkiye’de Görsel Sanatlar Öğretmeni Yetiştiren Kurumlar Örneği*. (Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Büyüköztürk, Ş. (2009). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, SPSS Uygulamaları ve Yorum* (9. Baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Cansoy, R. (2018). Uluslararası Çerçevelere Göre 21.Yüzyıl Becerileri ve Eğitim Sisteminde Kazandırılması. *İnsan Ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(4), 3112-3134.
- Coşkun Onan, B. (2005). *Sanat Eğitimi Yöntemleri / Yeni Yaklaşımlar*. (Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Çelebi, S. (2022). *Sanat Eğitiminin Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Sanat Eleştirisi Yapabilme Ve Resimleme Becerilerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çelik, H., ve Şenel, T. (2022). Tarihî Süreçte Sosyal Bilgiler: Amerika Birleşik Devletleri Örneği. *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7(Dr. Mahmut Kırkpınar’a Armağan), 1384-1414.
- Çengelci, T. (2012). Sosyal Bilgiler Öğretim Programında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Yeri. *Journal of Uludag University Faculty of Education*, 25(1), 185-203.
- Çengelci, T. (2013). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sınıf Dışı Öğrenmeye İlişkin Görüşleri. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1823-1841.
- Çengelci, T., ve Yaşar, Ş. (2016). Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitimine İlişkin Bir Durum Çalışması. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 2012(9), 1-23.
- Çetin, K. (2010). Türk Eğitim Tarihinde Sosyal Bilimler Ve Sosyal Bilgilerinin Tarihsel Süreci. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1-2).
- Çıldır Gökaslan, Z. (2021). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının “Sanatçı” Ve “Sanat Eseri” Kavramına İlişkin Algılarının Metaforlar Aracılığıyla Belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 2(2), 90-108.
- Çiçek, T. (2021). Sanat Ve Siyaset (Geçmişten Günümüze İncelenmesi Ve Türkiye’de Bu İki Kavramın Gelişimi). *Asya Studies*, 5(17), 225-229.

- Çiydem, E., ve Kaymakcı, S. (2021). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Dersinin Yönelimi Üzerine Bir Değerlendirme. *İnsan ve İnsan*, 8(27), 179-207.
- Daşdağ, F. E. (2010). Sanat Eseri Eleştirisine Bir Örnek: Üçüncü Mevki Vagon. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(33), 378-386.
- Delier, A. (2005). *Sanat eğitiminde disiplinlerarası yaklaşımlar*, (Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demir, S. B., ve Akengin, H. (2014). *Hikâyelerle Sosyal Bilgiler Öğretimi*. 3. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Demirbaş, İ., ve Demir, F. B. (2022). 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi Açısından İncelenmesi. *Uşak Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 1-11.
- Deveci, H. ve Bayram, H. (2022). Sosyal Bilgilerin Tanımı, Kapsamı ve Önemi. İlk ve Ortaokulda Uygulama Örnekleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi (pp.11-31), Ankara: Vizetek Yayınevi.
- Deveci, H. ve Bayram, H. (2022). *Sosyal Bilgilerin Tanımı, Kapsamı ve Önemi*. Ankara: Vizetek Yayınevi,
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 77-96.
- Doğanay, A., ve Sarı, M. (2003). İlköğretim Öğretmenlerinin Sahip Oldukları Eğitim Felsefelerine İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi “Öğretmenlerin Eğitim Felsefeleri”. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(3).
- Edeer, Ş. (2005). Sanat Eğitiminde Disiplinler Arası Yaklaşım. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (19), 78-84.
- Eker, C., ve Coşkun, İ. (2012). Ders Günlüğü Yazmanın İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Akademik Başarılarına Etkisi. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (29), 111-122.
- Epstein, J. L. & Dauber, S. L. (1999). Effects on Students of an Interdisciplinary Program Linking Social Studies, Art, and Family Volunteers in the Middle Grades. Cognitive and Moral Development, Academic Achievement in Adolescence, 1st Edition.
- Epstein, J. L., & Dauber, S. L. (2016). Effects on students of an interdisciplinary program linking social studies, art, and family volunteers in the middle grades. In Cognitive and Moral Development, Academic Achievement in Adolescence
- Erbay, M. (2013). *Sanat Eğitimi Üzerine*. 2. Baskı. İstanbul: Beta Basım.
- Erden Kocaarslan, G. (2024). Türkiye’de Disipline Dayalı Sanat Eğitimine İlişkin Yapılan Lisansüstü Çalışmaların Eğilimleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Academic Social Resources Journal*, 9(1), 43-52.
- Erden, M. (tarihsiz). Sosyal Bilgiler Öğretimi. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Erinç S. (1998). *Sanatın Boyutları*. 1. Basım, İstanbul.
- Erinç, S. (1995). *Kültür Sanat Sanat Kültür*. 1. Basım, İstanbul.
- Eskici, E., ve Altun, A. (2023). Sosyal Bilimlerde Dijitalleşme ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programına Yansıtılması. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(4), 1686-1719.
- Etike, S. (1995). *Sanat Eğitimi Yazıları*. 1. Baskı. Ankara: İlke Kitabevi Yayınları.
- Genç, M. A. (2014). Üstün Yetenekli Öğrencilerin Görsel Sanatlar Eğitiminde Disiplinlerarası Öğretim Etkinliklerinin Değerlendirilmesi (Konya Bilsen Örneği). *Sanat Eğitimi Dergisi*, 2(1), 142-168.

- Gökay Yılmaz, M. (1999). İlköğretim II. Basamağında Sanat Eseri İnceleme ve Öğrenci Yorumları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (5), 419-425.
- Güler, A. , vd. (2015). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Güngör Akıncı, B. A., ve Dilek, D. (2014). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temsili Resim Kullanımıyla Tarihsel Düşünme Becerilerinin Geliştirilmesi. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 36(36), 5-27.
- Haçat, S. O., ve Demir, F. B. (2018). Sosyal Bilim Disiplinlerine Göre 2005 Ve 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programındaki Kazanımların Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(2), 27-56.
- <https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103847686-SOSYAL%20B%C4%B0LG%C4%B0LER%20%C3%96%C4%9ERET%C4%B0M%20PROGRAMI%20.pdf>
- https://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/2023428142532575-2023_sosyal_bilgiler.
- İlgar, M. Z., ve Coşgun İlgar, S. (2013). Nitel Bir Araştırma Deseni Olarak Gömülü Teori (Temellendirilmiş Kuram).
- Kaf, Ö. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaratıcı Drama ve Müze. *Yaratıcı Drama Dergisi*, 12(2), 137-146.
- Kan, Ç. (2010). Sosyal Bilgiler Ve Ölçüler. *Milli Eğitim Dergisi*, 40(187), 138-145.
- Kantekin, M. (2024). 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Kültürel Miras Konularının Öğretiminde Web 2.0 Araçlarının Kullanımı. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 53(3), 1110-1142.
- Karabulut, N., Karakuzu, M., ve Konca, Y. (2010). Sanat Eğitiminde Pedagojik Eleştiri Yöntemleri, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (21), 87-111.
- Keçe, A. G. M., ve Merey, A. G. Z. (2011). İlköğretim Sosyal Bilgiler Kazanımlarının Sosyal Bilimler Disiplinlerine ve Disiplinlerarası Anlayışa Uygunluğunun Belirlenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8(1), 110-139.
- Keser, N., ve Narin, H. (2017). Sanat temelli bir soruşturma yöntemi: A/r/tografi. *HUMANITAS-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(10), 193-203.
- Kırıkçı, A. C., vd. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Sanat ve Estetik. *Harran Maarif Dergisi*, 5(1), 31-62.
- Kim, H. (2018). An Analysis Of Creative Effect On Interdisciplinary Practices İn Art Education. *International Journal of Education Through Art*, 14(2), 179-196.
- Koçyiğit, R. G. (2018). Sanat Ontolojisinden Mimarlık Ontolojisine: Mimari Yapıtların Ontik Statüsü. *Art-E Sanat Dergisi*, 11(22), 264-301.
- Kurtdede Fidan, N. (2016). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Geleceğe Yönelik Değerler Eğitimi Tasarıları. *Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(22), 161-180.
- Küpeli, E. (2014). Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin Temel Tasarım Dersi Kapsamında Öğrencilerin Üç Boyutlu Tasarım Çalışmalarında Uygulanması. (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Mazlum, Ö., ve Ekmekçi, H. (2016). Görsel İletişim Tasarımı Eğitiminde Pedagojik Sanat Eleştirisi Yöntemine İlişkin Bir Örnek Olay Çalışması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (47), 64-73.
- MEB (2024). <https://mufredat.meb.gov.tr/>
- Mercin, L. (2011). *Sanat Eğitimi ve Görsel Sanatlar Öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative Data Analysis: An Expanded Sourcebook*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Orhun, F. B. (2005). Resim-İş Dersine İlişkin Tutumların Ölçülmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(18), 19-29.

- Orhun, F. B. (2005). Resim-İş Dersine İlişkin Tutumların Ölçülmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18(18), 19-29.
- Önal, M. ve Taşkesen, O. (2020). Pedagojik Sanat Eleştirisi Yeterlilik Algısı Ölçeği geliştirme çalışması. *Uluslararası Güzel Sanatlar Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 63-86.
- Özalp, H. K. , (2012). 5-6 Yaş Sanat Etkinliklerinde Çasey'nin Uygulanmasına Dayalı Durum Çalışması. *İdil Dergisi*. 1(05), 132-147.
- Özçelik, D. A. (2016). *Eğitim Programları ve Öğretim* (Genel Öğretim Yöntemi). 4. Baskı. Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, A., vd. (2015). Temel Sanat Eğitiminde Disiplinlerarası Yaklaşım Dayalı (Müzik Destekli) Uygulamanın Öğrenci Tutum Düzeyine Etkisi. *EKEV Akademi Dergisi*, (63), 15-30.
- Özel, V. (2007). *Plastik Sanatlarda Disiplinlerarası Etkileşimler Ve Seramik Sanatına Yansımaları*. (Yüksek Lisans Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.. Eskişehir.
- Özkök, A. (2005). Disiplinler Arası Yaklaşım Dayalı Yaratıcı Problem Çözme Öğretim Programının Yaratıcı Problem Çözme Becerisine Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(28), 159-167.
- Özmen, C. (2011). "Sosyal Bilimler Olarak Sosyal Bilgiler Yaklaşımı" nın Sosyal Bilgiler ve Sınıf Öğretmenlerinin Bakış Açısıyla Değerlendirilmesi. *Uluslararası Sosyal Bilimler Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-18.
- Özsoy, V., ve Şahan, M. (2009). Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin İlköğretim 6. Sınıf Resim-İş Dersinde Öğrenci Tutumuna Etkisi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 7(1), 205-227.
- Sak, R., vd. (2021). Bir Araştırma Yöntemi Olarak Doküman Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-256.
- Savaş, U. T. (2018). Sanatsal İmgenin Coğrafi Boyutu ve Özgün Uygulamalar ile İncelenmesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (22), 255-271.
- Seferoğlu, S. S., ve Akbıyık, C. (2006). Eleştirel düşünme ve öğretimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30(30), 193-200.
- Selanik Ay, T. (2010). *Sosyal Bilgiler Dersinde Yerel Toplum Çalışmalarından Yararlanma: Bir Eylem Araştırması*. (Yayımlanmış Doktora Tezi). Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.
- Selanik Ay, T. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Dijital Öyküleme İle Efsanelerden Yararlanma: Nitel Bir Araştırma. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(4), 1623-1638.
- Selanik Ay, T. (2021). Kuramdan Uygulamaya 21. Yüzyıl Becerileri İçinde, Kültürel Farkındalık (ss. 649-652), Ed: Ü. Ormancı ve S. Çepni, Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Selanik Ay, T., ve Samsa, Z. (2024). Feldman'ın Eleştirel Analiz Öğrenme Modeli İle Bütünleştirilmiş Sanat Temelli Sosyal Bilgiler. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(Özel Sayı), 138-164.
- Sever, R., vd. (2010). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Etkili Bir Öğretim Yöntemi: Dramatizasyon. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(1), 155-166.
- Sevi, E., ve Er Türküresin, H. (2023). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Sanal Müzelerde Değer Kazanımına İlişkin Görüşleri. *Journal of International Museum Education*, 5("Cumhuriyetin 100. Yılında Türkiye'de Müzecilik ve Müze Eğitimi" Özel Sayısı), 16-33.
- Seyhan, A. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Estetik Değerine İlişkin Metaforları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 18(40), 115-147.

- Sicherl-Kafol, B. & Denac, O. (2011). Through Musical Communication to Development of Competence in Culture Awareness and Expression. Online Submission, 8(2).
- Soysaldı, A. (2018). Kültür, Sanat ve Beşeriyet İlişkisi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (22), 305-315.
- Sönmez, V. (1994). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Söylemez, M. (2017). Estetik Metadolojisinde İlk Dönüşümler Ve Kant, Hegel, Marx'ın Etkisi. *Art-Sanat*, 7(Aralık 2017), 227-41
- Sözer, E. (1998) Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri. G.Can (Ed.). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (s. 15-39). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Subaşı, S. (2014). *Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin Çocuğun Resimsel Yaratıcılığına Katkıları*. (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Sullivan, G. (1993). Art-Based Art Education: Learning That is Meaningful, Authentic, Critical and Pluralist. *Studies in Art Education*, 35(1), 5–21.
- Şen, Ü. S. (2010). Sanat Eğitiminde Bilimsel Araştırma Yöntemlerinin Kullanılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 343-360.
- Taylor, J. A., Monck, T., & Ayoub, S. (2014). Arts integration in the social studies: Research and perspectives from the field. *The Councilor: A National Journal of the Social Studies*, 75(1).
- Turan, S., Karasu Avcı, E., ve Faiz, M. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Disiplinlerarası Yaklaşımına Yönelik Görüşleri. *International Journal of Field Education*, 6(1), 141-163.
- Turan, S., vd. (2020). Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Disiplinlerarası Yaklaşımına Yönelik Görüşleri. *International Journal of Field Education*, 6(1), 141-163.
- Ulus, H. (2020). Çok Alanlı Sanat Yönteminde(ÇASEY) Dramatizasyonun Uygulanabilirliği: Bir Etkinlik Örneği. *Akdeniz Eğitim Araştırmaları Dergisi*. 14(31), 291 -313.
- Ulus, H., ve Şeker, Ç. (2022). Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin (ÇASEY) 5. Sınıf Öğrencilerin Sanatsal Yaratıcılıklarına Etkisi. *Batı Anadolu Eğitim Bilimleri Dergisi*, 13(2), 1314-1334.
- Uzun Aydın, D. (2018). Çağdaş Veya Modern Sanat Literatüründe- Tanımı Da Düşünüldüğünde -Heykel Sanatının Örnekler Ve Düşünceler Üzerinden Değerlendirilmesi; Modern Üsluplarda Kabul Gören Heykel Örnekleri Heykel Midir, Değil Midir Sorunsalına Bir Bakış. *Researcher*, 6(1), 127-147.
- Vural, A. G. R. A., ve Kutlu, Y. D. D. O. (2004). Eleştirel Düşünme: Ölçme Araçlarının İncelenmesi ve Bir Güvenirlik Çalışması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(2).
- Yalçın, A., ve Akhan, N. E. (2019). Cumhuriyetten Günümüze Sosyal Bilgiler Programlarının Sosyal Bilgiler Öğretim Yaklaşımlarına Göre İncelenmesi. *Journal of Theoretical Educational Science*, 12(3), 842-873.
- Yapıcı, H. (2015). Sosyal Bilgiler Öğretimi Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi. *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 346-364.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım-Döner, S. ve Demir, S. (2021). Ortaokul Öğrencileri İçin Eleştirel Düşünme Eğilimi Ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1-31

Yurtseven, H. R. ,vd. (2013). *Örneklerle Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.

EKLER

Ek 1: Ekran Resimleri

Ekran Resmi 1. “Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

Ekran Resmi 2. “Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

Tapates Halısı

Friglerin kendilerine has, Türk kilimlerinin atası olan halılardır.

Ekran Resmi 3. 'Somut kalıntılardan yola çıkarak Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarının insanlık tarihine önemli katkılarını fark eder'' kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

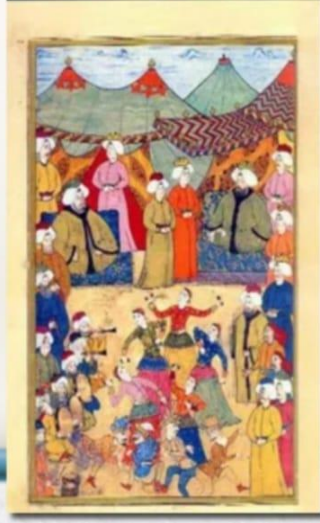
Pamukkale Travertenleri

Pamukkale Travertenleri, kaynak sulardan ve traverten teraslı tepelerden meydana geliyor. Çökelez Dağının eteklerinde yer alan ve ovadan 100-150 metre yükseklikte uzanan bu terasta yaklaşık 6 km uzaklıkta Pamukkale'yi var eden, travertenlerin oluşumunu sağlayan termal kaynaklar yer alıyor.

Ekran Resmi 4. "Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihi mekânları, nesneleri ve eserleri tanıtır" kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

Halk Oyunları

Lale Devri döneminin minyatür sanatçısı Levni tarafından yapılmıştır.

Ekran Resmi 5. “Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı yerin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

Düğün

Şeref Bigali'nin resminin ismi her ne kadar “Düğün” olsa da başında kırmızı tül olan gelinin etrafında yalnızca kadınların eğlenmesi bunun kına gecesinde yapılan kız ağlatma ritüeli olduğu görülmektedir.

Ekran Resmi 6. “Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı yerin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

BAYRAM

Fausto Zonaro tarafından yapılmıştır. Tabloda, Ramazan Bayramı'nda Tatabla'da kurulan bir panayır alanı resmediliyor. Resmin sağ köşesine kendisini de yerleştiren ressam, anılarında o günden şöyle bahseder: "Davul geliyor, ardından zurnayı çok iyi çalan Ermeni... Tulumacılar birer birer kol kola bağlanarak diziliyor. Davulun tokmağının vurmasını bekliyorlar. Ve işte küçük küçük adımlar, küçük küçük eğilmeler başlıyor." Londra'daki Sotheby's müzayede evinin "Oryantalist ve İslam Eserleri Haftası" kapsamında İtalyan asıllı saray ressamı Fausto Zonaro'nun (1854-1929) altı başyapıtından biri sayılan 'Bayram' isimli tablosu.

Ekran Resmi 7. “ Kültürel öğelerin insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

HALI DOKUYAN KIZLAR

Malik Aksel tarafından yapılmıştır. Resimlerinde büyük ölçüde mahalli renk ve motiflere yer veren Aksel, konu olarak daha çok Anadolu köy hayatını ve halk eserlerini işledi. El sanatlarının insanlar arasındaki iletişimi ve bir arada yaşamındaki durumu anlatmada kullanılabilecek güzel bir örnektir.

Ekran Resmi 8. “ Kültürel öğelerin insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

MATRAKÇI NASUH - GALATA MİNYATÜRÜ - 16.YÜZYIL

Matrakçı Nasuh'un minyatürleri haritacılık tekniği açısından bakıldığında. Bu minyatürlerdeki kale, cami, kilise, köprü, han, hamam, akarsu, dağlar vb. Önemli yerlerin teknolojiyle elde edilen Google Earth görüntüleriyle karşılaştırarak, minyatürler geometrik ve topolojik doğruluk açısından bakıldığında. XVI. Uzun dönem şartlarını muhafaza eden Matrakçı Nasuh'un minyatürlerinin topolojik doğruluk ölçütleri oldukça iyi olduğu gözlenmiştir.

Ekran Resmi 9. “ Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar” kazanımı ile ilgili sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

PİRİ REİS HARİTASI - 1513

Pîrî Reis Haritası günümüze kalan, Amerika kıtasını gösteren en eski haritalardan birisidir. Osmanlı Kaptan-ı Derya'sı (Amiral) Pîrî Reis tarafından 1513'te çizilmiştir. Avrupa ve Afrika'nın batı kıyıları ile Güney Amerika'nın doğu kıyılarını göstermektedir. Aralarında Kristof Kolomb'a ait bir haritanın da bulunduğu yirmi kaynağın bütünleştirilmesiyle hazırlanmış, 16. yüzyıl Avrupa ve Müslüman denizcilerinin coğrafya bilgilerini içeren değerli bir tarihi belgedir.

Ekran Resmi 10. “ Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar” kazanımı ile ilgili sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

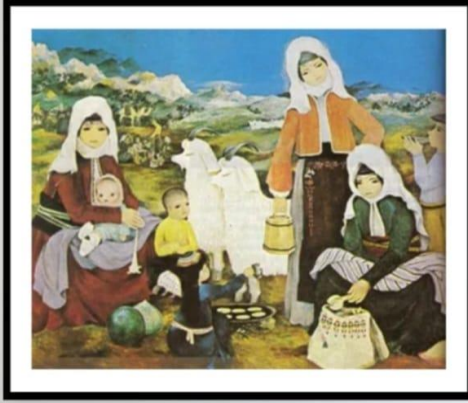
ARYA KAMALI- MELEKLER ŞEHİRİ İZMİR

'Melekler Şehri İzmir' adını taşıyan minyatür, İzleyicileri adeta İzmir turuna çıkardı. Saat Kulesinden Konak Meydanına, Kordondan Kemeraltı'na Efeler eşliğinde gezintiye çıkılmış hissi veren minyatür aynı zamanda İzmir yangını, kentin eski manzaralarını yansıtan minyatürleriyle de geçmişten geleceğe yolculuk yaşattı.

Ekran Resmi 11. “ Haritalar üzerinde yaşadığı yer ve çevresinin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar” kazanımı ile ilgili sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

TURGUT ZAİM - YÖRÜKLER - 1906 - 1974

Yöresel Türk resminin kurucularından olan Turgut Zaim, Türk minyatür resminin geometrik ve şematik figür anlayışından hareket ederek, Anadolu insanın yaşamlarından belli anları resimlerinde poz vermiş gibi duran insan ve hayvan figürleri ile anlatmıştır.

Ekran Resmi 12. “Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

Bağ Bozumu

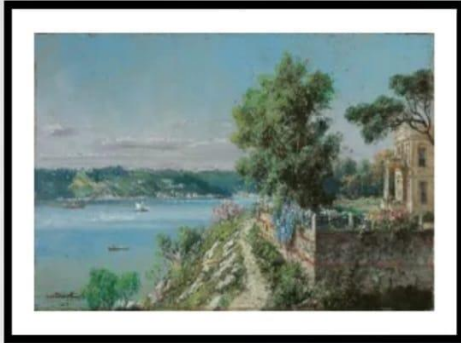

Refik Ekipman tarafından yapılmıştır. Malatya'da bir bağ bozumunu konu almaktadır. Ekipman resminde kullandığı sıcak-sarı renklerle havanın sıcaklığını bize net olarak hissettirmiştir. Orta planda yer alan iki figürün üzüm toplayışı ve ön plandaki figürün sepete doldurulan üzümleri taşıyışını bu resminde rahat fırça darbeleri ve lekelerle oluşturmuştur. Ekipman, lekenin ve desenin önemini yakalamış bir sanatçı olarak, bu resminde de kullandığı fırça darbeleriyle ayrıntıya inmeden resmi rahat bir ifadeyle tamamlamıştır. Sadece ön planda kullandığı koyu lekeler ayrıntıyı vurgulayarak resimdeki ışık dağılımını dengelemiştir.

Ekran Resmi 13. “Yaşadığı çevrede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

HOCA ALİ RIZA – ÇUBUKLU SIRTLARI'NDAN BOĞAZ'A BAKIŞ

1858 – 1939

Bu resminde, Boğaz ve onu yansıtan çiçekler, Ceviz çamları, köşkler, çalılar, taşlar, hemen karşıda kayı görüneniklar... Muhteşem fırça darbeleriyle bu manzarayı kusursuz ve asla kılmamış Hoca Ali Rıza.

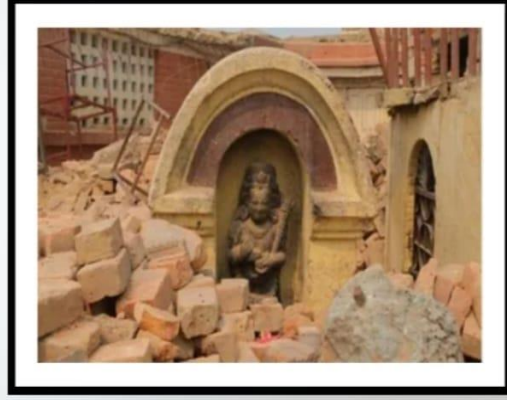
Ekran Resmi 14. “ Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

Ekran Resmi 15. “ Yaşadığı yer ve çevresindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkilerine örnekler verir” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

Ekran Resmi 16. “ Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

2015 yılında Nepal’de meydana gelen 7,8 büyüklüğündeki depremde pek çok tarihi bina, tapınak ve manastırlar ciddi hasara uğradı.

Ekran Resmi 17. “ Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

EDVARD MUNCH - ÇIĞLIK 1893

Ressam tablosundaki kızıl gökyüzünü resmederken gerçekten gördüğü gökyüzünün rengini yansıtmıştır. Endonezya’daki Krakatoa yanardağı, 1883 yılında patlamış ve atmosfere dağılan küller nedeniyle tüm Avrupa bundan etkilenmiş. Günler süren kül bulutları nedeniyle gökyüzü kızıl renge bürünmüş. Munch’ün ünlü tablosunun arkasında yatan hikaye ise büyük bir ruhsal bunalımın aynı etkideki bir afetle birleşimini anlatmaktadır.

Ekran Resmi 18. “Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar” kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

CASPAR DAVID FRIEDRICH - BULUTLARIN ÜZERİNDE YOLCULUK 1818

Saçları rüzgarda dalgalanmakta olan adam, kalın bir sis örtüsüyle kaplı olan göz alıcı manzarayı izlemektedir. Resmin orta bölümünde, adamın üzerinde dikildiğine benzer başka kayalıklar, sisten fışkırır gibi görülmektedir. Sis halkalarının arasındaki bu tepeliklerde ormanlar vardır. Uzakta görülen dağlar, batıdan doğudaki düzlüklere doğru alçalmaktadır. Bunun ötesinde, her yeri kaplayan sis sonsuza doğru uzar, ufukla birleşerek bulutlu gökyüzüne karışır.

Ekran Resmi 19. ‘‘Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar’’ kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.

NELE AZEVEDO - KÜÇÜK BUZ ADAM HEYKELLERİ - BERLİN

Almanya'nın başkenti Berlin'de bir konser salonunun merdivenlerine yerleştirilen küçük buz adamlar projesi eriyen buzullara dikkat çekmek için gerçekleştirildi. Brezilyalı sanatçı Nele Azevedo tarafından yapılan bin kadar küçük buz adam heykeli öğle güneşinde tamamen eridi.

Ekran Resmi 20. ‘‘Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar’’ kazanımı ile ilgili olarak sanal sanat galerisinde kullanılan eser örneği.